

SĂPĂTURI DE SALVARE LA HANUL CONSTANTIN VODĂ (1996)

Eugen S. TEODOR, Anca PĂUNESCU,
Ernest OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU,
Mihai TOMESCU

RESCUE DIGGINGS AT CONSTANTINE VODĂ INN, BUCHAREST (1996)

A major real estate development required a rescue archaeology intervention in the very downtown Bucharest, mainly between February and June 1996. A large section, 75 long and about 3 m large was made in the street, mostly mechanically, just in the front of the National History Museum.

The archaeological rescue digging documented 12 rooms belonging to a large inn, built by a famous Ruler of the Romanian Country (Țara Românească), Constantin Brâncoveanu, in the last decade of the XVIIth century. This kind of inn, of Oriental inspiration, is typical for the passage from Late Middle Age to Modern times, and is, in fact, a complex project including hosting areas, enclosure for animals, large storehouses, but usually churches also. Flourishing in towns with a certain demographic growth, but with a very poor communication means, like Bucharest, the inns were supposed to gather all goods needed by community in five months of cold and wet weather, when the road network was impracticable.

The inn functioned about 160 years, until around 1860, the internal spaces being frequently restored, up to 7 times. Despite the fact that the landlord was unique, for its entire existence, a comparison between the type of internal rehabilitation operations proved that the initiative was left on tenants, the sequence type of floors (wood, bricks or vegetal cover) being unrepeatabe. The use of the spaces – when proved by micromorphological study – is also distinctive, either cooking area, workshops connected with open fire, or even stables for sheep, for some relatively short episodes. Those 12 rooms are placed on the western wing of the building, on the main facade, facing a major street – Podul Mogoșoaiei – studied in the southern end of the archaeological section. The public road was made of wooden boards supported by wooden pillars buried under the walking level, similarly with a bridge, from which the street took its name (“pod” meaning bridge). This type of public street, made entirely of wood, is documented in wet lowlands, where stone is not available, like Timișoara (western Romania).

The history of the place begins during the late XVth century, for which deep buried huts were discovered. For the mid XVIth century a new type of house was in use, made of wood, relatively large and with cellars, typical for aristocracy. In the XVIIth century this strip of land was no more a constructive area, a little cemetery being discovered in the southern part of the trench. The layers dated between the cellar-houses and the inn are first in which fragments of bricks and mortar were recorded, probably from buildings in proximity.

Regarding the political history of the Romanian countries, it might be surprising that from our discoveries Ottoman coins are missing. We found instead some Turkish pipes, a good witness of adopting an oriental life-style.

This paper also presents the main results of the sedimentological and micromorphological study performed on Constantin Vodă Inn archaeological site. The field study firstly considered in the analysis of the sedimentary successions observed on the main stratigraphic profiles and the identification of the different types of units. The main diagnostic criteria observed in the field at the macroscopic level - texture, structure, color, nature of constituents, homogeneity and degree of compaction - allowed establishing a typology of sedimentary facies necessary for the interpretation in terms of mechanisms of formation, in order to identify human activities and post-abandon transformations of the accumulated deposits. Thus, different types of construction and arrangement units, occupation units and natural accumulations were recognized. Micromorphological analysis, at the microscopic scale, brings detailed information on the sedimentary units and thus contributes to a better interpretation of the archaeological levels. Extraordinary information provided by this study is the identification of *sferulites*, structures indicating the presence of the domestic animals (*Ovis/Capra*) in spaces fitted out with a wooden floor. The palinological expertise – the first ever done in an archaeological site from Bucharest – revealed a predominance of a ruderal vegetation, followed by hydrophilic vegetation and lowlands trees, but not cereals, explained by the position is in the middle of the medieval town.

KEYWORDS: Late Middle Age, rescue digging, inn, pottery, interdisciplinary research

CUVINTE CHEIE: Ev mediu târziu, arheologie de salvare, han, ceramică, cercetare interdisciplinară

1. INTRODUCERE

În iarna 1995–1996, pe terenul viran dintre Palatul CEC și clădirea magazinului Victoria se săpase o groapă mare, ce anunța o clădire impunătoare, cu mai multe niveluri în subteran și foarte multe niveluri deasupra. Era ceea ce avea să se numească atunci Turnul Bancorex, iar după falimentul răsunător al băncii —Financial Plazza. În ianuarie a apărut un șanț lat de 3 metri, la limita trotuarului cu Calea Victoriei, din dreptul Muzeului Național de Istorie a României și până la intersecția cu strada Lipscani. Am aflat astfel că se făceau lucrări de aducțiune de apă pentru noua investiție. Șanțul de aducțiune era plin de ziduri de cărămidă, dar nimeni nu părea să știe exact ce ar trebui făcut pentru ca investitorul să-și tempereze graba; normal – câtă vreme, la acel moment, nu exista încă legislația de protecție a patrimoniului (ziceam noi). Datorăm Inspectoratului General al Poliției, aflat în proximitate, oprirea barbariei, prin „mijloace specifice”. Așa au ajuns arheologii în stradă, să-și facă meseria. Segmentul din fața Bisericii Zlătari, între străzile Stavropoleos și Lipscani, a fost luat de Muzeul Municipiului București, respectiv de Gh. Mănucu-Adameșteanu, iar segmentul din fața Muzeului Național —de angajații acestei instituții, cum era normal, în ciuda statutului nostru „ateritorial”, fără legături ombilicale cu Primăria Capitalei și factorii decidenți ai municipiului.

Echipa din teren a MNIR a fost condusă de Eugen S. Teodor, asistat de Silviu Oța, Mihaela Simion și Dana Mihai, toți arheologi debutanți, la momentul respectiv. Am primit ajutor, în diverse momente, mai ales pentru discutarea unor aspecte stratigrafice sau pentru realizarea unor desene, de la colectivul Centrului Național de Cercetări Pluridisciplinare al MNIR, mai ales de la Constatin Haită, sedimentologul nostru; neîndoindu-ne, săpătura de salvare în oraș aduce probleme stratigrafice cu care arareori un arheolog se poate întâlni într-o săpătură „sistematică”, departe de zgomotul mașinilor. Desfășurându-se la vedere, sub treptele Muzeului, a fost o săpătură „deschisă”, precum o sală de operație sub un clopot de

sticlă, fiind asistați și consiliați de mulți alți colegi, precum Anca Păunescu —conducătorul Secției de Istorie și Arheologie Medievală, Dragomir N. Popovici —îndrumătorul CNCP, sau Paul Damian, șeful, pe atunci, al unui minuscul „Birou de Arheologie Preventivă”, înaintaș al numeroasei Secții de astăzi. Diverse contribuții au avut și alți angajați ai MNIR, restauratorii, de pildă, sau alți colegi din secțiile de specialitate.

Lucrările din stradă s-au desfășurat, cu intensitate, între jumătatea lunii februarie și luna iunie, cu scurte reveniri în toamnă, prilejuite de noi intervenții ale constructorului, în zona trotuarului din fața clădirii MNIR, și în primăvara următoare, cu mici cercetări în subsolul MNIR, în vechiul depozit de arheologie medievală, unde au fost sesizate fundații mai vechi. Raportul, în forma publicată acum, a fost finalizat la sfârșitul anului 1996 și a rămas, în linii generale, nepublicat. Există totuși câteva excepții. Osteologii, mai conectați ritmurilor occidentale decât arheologii, și-au publicat rezultatele într-o revistă străină (Bălășescu *et alii* 2002). În anul 2005, fosta noastră colegă, Dana Mihai, a publicat în *Cercetări Arheologice în București* un studiu în care își expune propriul punct de vedere. În elaborarea acelei lucrări domnia a folosit, *neautorizat*, desene care nu-i aparțineau, inventând și un colectiv plin de „doctori” (nici unul dintre cei enumerați acolo nu era doctor, în anul 1996), cu adausuri și lipsuri în listă greu de înțeles. Singura sa contribuție la elaborarea raportului din anul 1996 a fost aducerea de la Arhivă a unei copii după planul de detaliu al lui Borroczyński, din martie 1848, referitor la Hanul Constantin Vodă. Desenul publicat de Dana Mihai nu-i aparține, ci, așa cum greu s-ar ghici între cuvintele piezișe, saturate de licențe prozaice —„prelucrarea a fost realizată de dr. arhg. Silviu Teodor” (Mihai 2005, 273, nota 9)— aparține conducătorului șantierului, care l-a „lucrat”, nu „prelucrat”, de la ridicarea topografică la transpunerea ei digitală, și de la digitizarea planului Borroczyński la suprapunerea cu planul săpăturilor arheologice. În același raport inițial, Dana Mihai avea două scurte secțiuni, respectiv a

doua (*Documente scrise și topografice despre Hanul Constatin Vodă*) și a patra (*Elemente ale sistemului constructiv*). Fiindcă domnia sa și-a exprimat deja punctul de vedere, într-o manieră personală de care arheologii MNIR se despart, secțiunea a doua, de documentare istorică, a fost complet refăcută cu acest prilej, iar secțiunea a patra a fost desființată, fiindcă amplul raport stratigrafic (secțiunea 3) cuprinde suficiente elemente descriptive ale sistemului constructiv.

Celelalte secțiuni ale raportului din anul 1996 au fost păstrate în forma inițială, cu câteva corecturi, precum adaptarea sistemului de note la standardele de azi. A fost păstrată în linii mari chiar și structura ilustrației, deși a existat tentația modificării ei radicale, fiindcă după 15 ani lucrurile se văd cu siguranță altfel. A fost schimbat doar suportul grafic al planșei III, doar pentru claritatea superioară (Radu Oltean în loc de George Potra), fiind adăugate planșele III/2 și III/3, rezultat al studiilor mai recente. De asemenea, intervențiile recente în text au fost plasate ca note de subsol, trimiterile la bibliografia post 1996 fiind un indiciu în acest sens, cu excepția secțiunii a doua a raportului, care este scrisă în anul 2011.

Impulsul publicării acestui raport, după atâta vreme, a fost dat de ceea ce se întâmplă în stradă, sub ochii noștri, prilejuit de lucrările de reabilitare a Centrului Istoric. Mărturisim perplexitatea noastră în constatarea că s-a putut găsi atunci, în anul 1996, mai multă înțelegere și cooperare din partea instituțiilor statului, dar finalmente și din partea antreprenorilor privați, deși încă nu existau legi de protecție a patrimoniului, decât acum, când ele există. Afirmăm încă o dată, explicit și răspicat, că arheologii nu sunt inamicii progresului, că nimeni nu-și imaginează că poate îngheța imaginea orașului, la nici un moment istoric, și că avem convingerea că o bună colaborare între planificatori, executanți, instituțiile abilitate cu protecția patrimoniului și instituțiile cu expertiză arheologică și istorică, ar putea produce rezultate demne de o capitală europeană, fără întârzieri majore în execuția investițiilor și fără distrugerea haotică a patrimoniului; ceea ce nu este cazul, deocamdată...

Ne-am hotărât deci să ne scuturăm de praf vechile planuri, să recuperăm —cu

greutate— desene realizate în softuri care nu se mai folosesc de tare multă vreme (precum CorelDraw2!), pentru ca recente cercetări de salvare din jurul Muzeului Național de Istorie să-și găsească suportul planimetric și stratigrafic, pentru a putea fructifica puțina cercetare care s-a putut face în anii din urmă.

Materialul este structurat pe secțiuni, urmând acestei introduceri, astfel: 2. Istoricul locului pe care s-a construit Hanul Constantin Vodă (Eugen S. Teodor); 3. Descrierea săpăturii de salvare. Planimetrie și stratigrafie (Eugen S. Teodor); 4. Ceramica (Anca Păunescu); 5. Catalogul monedelor și a altor artefacte databile intrinsec (Ernest Oberländer-Tâmoveanu); 6. Studiul sedimentologic (Constantin Haită); 7. Studiul palinologic (Mihai Tomescu).

2. ISTORICUL LOCULUI PE CARE S-A CONSTRUIT HANUL CONSTANTIN VODĂ

Eugen S. TEODOR

Despre subiectul adus aici, în introducerea cercetărilor arheologice din anul 1996, există câteva lucrări la care cititorul poate face apel: o ediție mai veche a istoriei hanurilor bucureștene, semnată de George Potra în 1943 (*Hanurile Bucureștene*), unde se pot găsi informații utile, dar mai degrabă sumare (p. 14–16); o ediție mai nouă, cu informație mult îmbogățită (Potra 1985, 55–65); în fine, articolul publicat de Dana Mihai (2005), evocat și în prezentarea introductivă a raportului. Aceste rânduri sunt destinate doar a scuti cititorul grăbit de a căuta aceste surse, de a înțelege mai ușor conținutul acestui raport, fără ajutor bibliografic suplimentar, de a pune, finalmente, obiectul nostru de studiu într-un cadru istoric cât de cât definit.

Hanurile au apărut în București atât ca urmare a unei mode central și est-europene, cât și a unor necesități ușor de explicat, în cursul veacului al XVII-lea. De veche inspirație genoveză, dar implementat, ca program arhitectonic și urbanistic, sub influență otomană¹, hanul era, deopotrivă, un

¹ Considerațiile noastre de atunci au fost confirmate mult mai târziu, de o foarte interesantă teză de doctorat susținută la Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu” de Petru Mortu (*Arhitectura cu specific*

loc de popas, un antrepozit de mărfuri din cele mai diverse, un loc de găzduire, având în aceleași timp certe valențe comerciale, cu zeci de magazine diferite, fiind și un loc fortificat, care pune la adăpost vieți și bunuri, în vremuri tulburi (cum a fost, de exemplu, Revoluția de la 1821). Adesea, în interiorul hanurilor existau și locuri de închinăciune și reculegere, de regulă ele fiind în administrarea unor mănăstiri. Nu este completamente cazul Hanului Constantin Vodă, care a fost administrat cea mai mare parte a istoriei sale de egumenul mănăstirii Văcărești, dar pentru care nu există o mărturie clară că ar fi avut biserică².

Explicația pragmatică a apariției hanurilor este legată de creșterea demografică a orașelor de la finalul evului mediu. Datorită căilor de comunicație nemodernizate, în care transportul cu carele cu boi era sever limitat de noroaiile anotimpului rece, populația tot mai numeroasă a orașelor făcea necesară existența unor spații mari de depozitare a produselor diverse, de la cele necesare gurii la mărfuri de import pentru nevoile protipendadei, în cantități suficiente pentru cele patru-cinci luni de izolare hibernală. Stocarea atâtor mărfuri de valoare justifica și nevoia unor construcții solide, dând cel puțin iluzia unui loc întărit; hanurile aveau, la origine, un plan patruleter, cu o singură intrare, blocată cu uși masive de stejar și ferecături, pentru a garanta viețile și proprietățile, cel puțin în fața răufăcătorilor. Aspectul lor inițial de incintă fortificată avea să fie modificat tot de nevoi practice: sporirea concurenței comerciale va obliga prăvăliașii să se deschidă spre stradă, pentru a face vitrine atractive, după moda occidentală, care să le aducă mai multă clientelă. Lupta celor două modele este ilustrată de contrastul dintre

planul hanului, cunoscut în detaliu pentru mijlocul veacului al XIX-lea (Pl. II–IV), și planul realizat prin săpătură arheologică, ce dezvăluie mai degrabă strategia inițială. Despre aceste lucruri însă – în secțiunea următoare a raportului.

Atunci când Vodă Brâncoveanu venea la conducerea Țării Românești, la 1688, în București exista deja un han celebru, realizat de înaintașul său pe tron, Șerban Vodă, aflat acolo unde astăzi se ridică Banca Națională a României. Succesul comercial al acestei inițiative „capitaliste”, dar și faima de care hanul se bucura, ducând dincolo de moarte numele întemeietorului său, avea să stimuleze noul domnitor să dorească să imite —și dacă se poate chiar să depășească— ctitoria precursorului. Problema adevărată era să găsească Vodă un teren destul de mare, în Târgul Dinăuntru —adică orașul propriu-zis, numit astăzi „centrul istoric”— care era deja ocupat de diverși proprietari; evident, ar fi fost de dorit ca locul să fie și cât mai aproape de Curtea Domnească și de reședința Brâncovenilor, aflată pe celălalt mal al Dâmboviței, în zona Pieții Unirii de astăzi. Ocazia s-a ivit curând. Constantin Brâncoveanu a ajuns la domnie cu sprijin otoman, împotriva facțiunii boierești care dorea continuarea politicii lui Șerban Vodă, de apropiere de Austria. Armata habsburgică trimisă împotriva noului domnitor a fost bătută de turci la Zărnești, în anul 1790, iar pretendentul adus de ei, Constantin Bălăceanu, a fost ucis pe câmpul de luptă. Bălăcenii dețineau un teren mare în târgul Bucureștilor, cuprins între viitoarea uliță Stavropoleos, la nord, viitorul „Pod al Mogoșoaiei”, la vest, și podul lui Șerban Vodă (adică strada podită care dădea la han, ulterior ulița Nemțească, astăzi strada Smârdan) la est, limita de sud fiind mai puțin clară (dar probabil strada Franceză)³. Evident, pământul

comercial. *Hanurile*), la 9 decembrie 2011, sub îndrumarea prof. Anca Brăduțanu.

² În ciuda opiniei exprimate tranșant de Dana Mihai (2005, 271). De altfel, Hanul Constantin Vodă este enumerat explicit între cele șapte hanuri bucureștene fără biserică, în surse de epocă (Potra 1985, 61). Faptul nu exclude existența unei capele, dar poziția ei nu poate fi precizată (clădirea care figurează în curte?). Despre un paraclis al Hanului Constantin Vodă vorbește și George Florescu (1935, XIV), într-o enumerare a monumentelor „care s-au dus” (exprimarea lui), dar cu greu această evocare ar putea fi un argument probatoriu, părând mai degrabă o *presupunere firească*.

³ Această limită de sud a fost problematică pe toată durata de funcționare a hanului. Potra (1943, 14–15) menționează că, după unele surse (Florescu 1932, 43), proprietățile cu ieșire la uliță aparțineau familiei Știrbey, care cumpăraseră acele terenuri la 1782. O sugestie similară este oferită și de cele mai vechi planuri ale Bucureștilor, datorate ofițerilor austrieci Ernst și Purcel (cca. 1791), planuri lipsite însă de detalii; planul încă și mai vechi, datorat lui Sulzer (1781; prezentat și de Potra 1985, pe prima planșă după p. 64) prezintă doar trama stradală, nefiind de ajutor. Nu cunoaștem deci configurația clădirilor, sau structura

trădătorului a fost confiscat, începând neîntârziat construcția hanului, undeva la vest de biserica Sf. Dumitru-Postă (paraclis al Bălăcenilor, de lemn la momentul acela).

După execuția lui Constantin Brâncoveanu și a familiei sale, la 1714, multe dintre proprietățile sale sunt înstrăinate, dacă nu pur și simplu confiscate, ipoteză mai plauzibilă. Din anul 1716 începe construcția Mănăstirii Văcărești de către domnitorul Nicolae Mavrocordat, moment după care hanul ajunge în administrarea sfântului lăcaș, contribuind la întreținerea acestuia prin chiriile plătite, rămânând aceluiași beneficiar pentru restul duratei sale de funcționare, până cel puțin în deceniul șase al veacului al XIX-lea. Clădirea, ca întreg cartierul, sunt afectate în mod repetat de diverse năpaste, precum incendiul din 1719 (Panait 1973, 64 apud Mihai 2005, 272), ciuma din 1792, sau cutremurele din 1802 și 1838 (Țico 1979, 399).

Știrile despre han se înmulțesc în perioada finală, care urmează Revoluției de la 1821. Aflăm astfel că, speriați de evenimentele din stradă, mușterii hanului se refugiază la Brașov, unde se aflau încă la 1824, uitând să-și plătească chiria, iar egumenul mănăstirii îi dă în judecată pentru recuperarea prejudiciului. Motivul invocat era că clădirea se află în stare proastă și are nevoie de reparații, care nu s-au putut însă face datorită rău-platnicilor (Potra 1985, 59–60). Chiriașii au fost obligați a plăti jumătate din datoria lor, însă reparații nu s-au făcut. Cutremurele succesive, urmate de „focul mare” de la 1847, au afectat definitiv trăinicia clădirilor. O parte din han (nu se spune care, dar vom vedea că este cea sudică) este dărâmat chiar de călugări, înainte de 19 decembrie 1849. Chiar și așa, hanul pare

părăsit de cei mai mulți dintre clienții obișnuiți, câtă vreme incinta capătă în câteva rânduri întrebuințări militare; astfel, în mai 1849 s-a dat ordinul de dezarmare a locuitorilor capitalei, prin confiscarea armelor folosite în revoluție, armele vechi fiind stocate, apoi distruse, în incinta hanului; la puțină vreme apoi aici se instala garnizoana Regimentului 2 infanterie (Potra 1985, 60). Printre periculoasele ruine ale fostului han mai existau însă proprietari și chiriași, care se opun din răspuțeri planurilor primăriei de a curăța locul; presa vremii este plină de reclamații ale vecinilor, de memorii disperate ale proprietarilor amenințați cu demolarea, de comisii de specialitate ale municipalității, destinate a diagnostica starea bolnavului.

În concluziile comisiei din iunie 1853 se spunea că clădirile dinspre Ulița Franțuzească, precum și o parte din corpul dinspre Podul Mogoșoaiei, erau din paiantă, ca și casa din mijlocul curții (era deci „casă”, nu „paraclis” sau altceva), „în proastă și primejdioasă stare și prin urmare trebuie să dărâmate fără întârziere”; despre celelalte corpuri, respectiv cel dinspre ulița Stavropoleos și parte din cel spre Podul Mogoșoaiei (deci partea nordică a fațadei), se afirma că sunt suficient de solide, dar că necesită reparații; comisia mai recomanda ca „bolțile etajului de sus să se desființeze” (Potra 1985, 62–63). George Potra credea că toate acestea au rămas „filă de dosar”, adică încă un document fără consecințe. Se pare că cel puțin o parte a recomandărilor acestei comisii din anul 1853 au devenit faptă, pentru că planul Jung, datat 1856, prezintă clădirea în formă de L, respectiv laturile de nord și vest⁴, deci partea de sud a hanului, făcută (mai exact *refăcută*) din paiantă, fuseseră dărâmate.

Reclamațiile și memoriile în jurul demolărilor țin presa bucureșteană încă câțiva ani. Lent dar sigur, o parte a clădirilor sunt demolate, fiindcă în mai 1861 apare, în

de proprietate, în primul secol de existență a hanului. Documentul din anul 1793, citat de Potra (1943, 15) amintește proprietarii învecinați, pe toate laturile, însă lista nu clarifică deloc aspectele cadastrale. Cu puțină vreme înaintea „focului mare” care avea să distrugă hanul, la 1847, negustorul Mihai Baier aducea marfă din Viena, atrăgându-și clienți cu următoarele: „Doritorii de a avea lucru bun și modern să îndreptează la prăvălia sa ce este în Ulița Franțuzească, împotriva [vis-à-vis] de poarta Hanului Constantin Vodă” (Fotino, Istoria Daciei, vol. III, 166, apud Potra 1943, 15), ceea ce înseamnă că accesul în han s-a păstrat, pe acea parte, până la sfârșit.

⁴ După mărturia Danei Mihai, care probabil a avut acces la material. Oricum, este greu de înțeles finalul frazei domniei sale: „În planul Jung din 1856 apare figurat hanul în mod diferit față de cel al lui Borroczyn. Interesant de observat este faptul că hanul pare să fie în formă de L, respectiv pe laturile de nord și vest, iar restul clădirilor având să fie adăugate ulterior” (? – Mihai 2005, 273).

Buletinul Municipiului București, un anunț conform căruia, pe locul unde fuseseră altădată frumoasele case ale Bălăcenilor, dărmate de Brâncoveanu din răzbunare, ca să facă han în locul lor, urma a se deschide „o expozițiune agricolă națională și de instrumente arătore...” (Potra 1985, 63). Anunțul înseamnă că cea mai mare parte a fostului han fusese dărâmată, mai ales partea dinspre strada principală, așa cum se vede într-o hartă a capitalei dinspre finalul veacului al XIX-lea, devenind „Piața Constantin Vodă”, loc în care s-au improvisat și alte întrebuițări publice, de la piață de bunuri generale, la corturi sau barăci de circ, iar în mai multe rânduri a servit și de teatru (să zicem de „varietăți”, cu tombolă și gimnastică).

Palatul Poștei, clădirea care adăpostește acum Muzeul Național de Istorie a României, a fost ridicată în anii 1894–1900, după planurile arhitectului Alex. Săvulescu. Și acest lucru s-a făcut cu destulă greutate, autoritățile fiind obligate să recurgă la exproprieri (Potra 1985, 56).

Refacerea documentației istorice, în vederea publicării raportului, în anul 2011, a prilejuit găsirea pe Internet a lucrării lui George Florescu din 1935, care conține hărți ale Bucureștiului de la sfârșitul veacului al XVIII-lea, respectiv Sulzer (prefață), Purcel (p. 143) și Ernst (p. 144). Dacă planul Sulzer, cel mai timpuriu (1781), conține doar trama stradală, nefiind de mare ajutor, celelalte două, realizate de ofițeri topografi ai armatei de ocupație austriece, între 1788–1991, conțin și poziționarea principalelor corpuri construite. Cele două planuri sunt aproape identice și am ales pentru studiu pe cel care avea condiția grafică cea mai bună, respectiv planul lui Ernst. Existența acestui plan, de la finalul secolului al XVIII-lea, a permis o comparație directă cu planul lui Borroczyński de la 1854, exercițiu care face obiectul unei planșe noi (Pl. III/3), adăugate cu acest prilej.

Suprapunerea planurilor de la Pl. III/3 arată, în primul rând, mari abateri reciproce, reflectând atât mijloacele modeste de care topografii dispuneau în epocă, cât și relativa grabă în care s-au realizat desenele de la final de veac XVIII, în condițiile unei ocupații cu durată necunoscută de executanți. În ciuda acestor probleme, principalele ansambluri construite din zona noastră de interes se

identifică relativ facil, îndemnându-ne a crede că între 1791 și 1854 s-au petrecut destule schimbări, dacă nu în dispunerea principalelor monumente sau în trama stradală, atunci în organizarea lor de detaliu. Oricât de nefericite ar fi fost aproximările de măsurătoare și desen, unele diferențe între cele două planuri sunt prea mari pentru a nu semnala schimbări semnificative în teren. De exemplu, forma complicată a incintei nordice a Hanului Sf. Ioan cel Mare nu poate fi doar efectul unui desen greșit; de asemenea, poziționarea bisericii Zlătari în unghi de 45° față de zidurile hanului perimetral – nu poate fi doar o „eroare”⁵. Îndreptându-ne acum atenția asupra situației de la Hanul Constantin Vodă, constatăm diferențe majore între cele două planuri. În desenul de la 1791 recunoaștem frontul în unghi obtuz, dinspre Podul Mogoșoaiei, închizându-se mult înainte de Ulița Franceză. Adâncimea Hanului lui Constantin Vodă este mică, aripa de est fiind relativ aliniată cu spatele Hanului Zlătari, adică de circa două ori mai mică decât cea sugerată de planul din anul 1854; o altă diferență notabilă este că flancul de la spate, de răsărit, nu este constituit de un simplu zid perimetral, ci de un corp de clădire impunător, care nu se regăsește pe planul de la mijlocul veacului al XIX-lea. Între această latură din spate și Hanul Stavropoleos se află nu numai o

⁵ Biserica Zlătari s-a ridicat la început din lemn, de meșteri zlătari (aurari și argintari), pe vremea lui Matei Basarab, și a fost refăcută în piatră în vremea lui Șerban Vodă, conform inscripției de la 1850 (cu suficiente erori de identificare a personajelor, deci discutabil). La 1715 biserica primește parcelele din jur, pe care avea să se ridice Hanul Zlătari, pentru rotunjirea veniturilor lăcașului. Cutremurele din anul 1802 și 1838 au afectat grav clădirea, care este reconstruită *a fundamentis* („de iznoavă” spune George Florescu – 1935, 8) începând cu anul 1850. Ne putem întreba acum dacă biserica de la 1850 nu a fost pusă pe cu totul alte fundații decât cele vechi, pentru a evita slăbiciunile structurale. Notele de săpătură ale lui Țico (1979, 399), așa sumare cum sunt, și lipsite de desene, sugerează că în perimetrul blocului aflat la nord de Biserica Zlătari a cercetat parțial o biserică datată în veacul al XVI-lea, de tip navă, de maxim 15 m lungime, despre a cărei orientare însă nu se spune nimic (păcat, fiind probabil o orientare mai puțin obișnuită). Poziționarea acestui vechi locaș corespunde planului Ernst, spre marginea nordică a Hanului Zlătari. Nu avem însă nici o certitudine, prima formă atestată a Bisericii de piatră Zlătari fiind dinspre finalul sec. XVII (Florescu 1935, 32), nu din sec. XVI...

distanță apreciabilă (din motive lesne de înțeles, nu avem o scară...), dar și două proprietăți distincte, fără edificii. Uitându-ne acum pe hașurile planului Borroczyń, vedem în același loc, pe Ulița Stavropoleos, o întrerupere de zid, cât și o schimbare de unghi, care ar trebui interpretată ca sugestie a unei adosări constructive. Întreruperea nu este redată de planul de detaliu al lui Borroczyń (v. **Pl. II**), însă exact în zona acelui unghi apare o întrerupere a succesiunii normale de camere, care reflectă aceeași împrejurare, respectiv adosarea segmentului estic al laturii nordice la o dată ulterioară. Evenimentul nu s-a putut produce decât între 1791 și 1848, pe loturile de proprietate vecine, dinspre Stavropoleos, achiziționate probabil de mănăstirea Văcărești. Ideea unei extinderi a hanului ar trebui să fie anterioară anului 1821, pentru că după această dată avem știri că hanul duce lipsă de mușterii, deci nu ar fi avut de ce se extinde.

Un ultim aspect am dori să clarificăm în această scurtă documentare. În raportul pentru săpăturile de salvare din anul 1978, Cristian Țico (1979, 400) afirmă că a cercetat hanurile Zlătari și Constantin Vodă. Perimetrul cercetat era cel pe care aveau să se construiască blocurile care flanchează, spre Calea Victoriei, Biserica Zlătari. Țico credea că la sud de biserica Zlătari a cercetat casele Bălăcenilor și Hanul Constantin Vodă. Eroarea este doar parțial de înțeles. Este de înțeles, deoarece săpătura sa „căzuse” în curtea Hanului Zlătari, ceea ce crease impresia că laturile de nord, respectiv de sud ale hanului ar fi reprezentat două ansambluri distincte. După cercetarea noastră din anul 1996, care a surprins alinierea la stradă a hanurilor Zlătari și Constantin Vodă, este foarte clar că Țico s-a înșelat și că trama stradală de acum este practic cea din secolul al XVIII-lea, cel puțin în perimetrul de referință. Eroarea s-a perpetuat, însă, fiind preluată, surprinzător, de G. Potra (1985, 56–57, nota subsol); surprinzător, fiindcă specialistul vechiului centru istoric ar fi avut uneltele de a sesiza eroarea, cunoscând și folosind în planșele sale planul Borroczyń (aici la **Pl. III/1**; v. și **Pl. III/3**), pe care biserica Zlătari figurează în centrul hanului Zlătari.

Încă și mai surprinzător, colega noastră de atunci, Dana Mihai, care cunoștea săpătura

din anul 1996 —publicând-o parțial, cum am mai spus— preia informația lui Țico necritic, fără a simți nevoia de a o corecta (Mihai 2005, 274), reproducând toate informațiile despre „Hanul Constantin Vodă”, grosimea zidurilor, mărimea cărămizilor și alte tehnicalități, și plasându-le drept termeni de comparație ai propriei cercetări de teren, deși, la modul cel mai flagrant, Țico scria despre Hanul Zlătari⁶.

O eroare încă și mai surprinzătoare face Dana Mihai (2005, 274 cu nota 14) aducându-ne la cunoștință că „primele investigații din această zonă, efectuate în anii '50, au dus la descoperirea temelilor caselor Bălăceanu, ridicate peste fundațiile altor construcții, datate în secolele XIV–XV, cu ziduri foarte groase din cărămidă subțire și piatră bolovănită de râu”, făcând trimitere la cartea lui I. Ionașcu din anul 1959, în fapt la capitoul semnat de Dinu V. Rosetti, despre cercetările arheologice de la Curtea Veche și din zonă. Trimiterea domniei sale este la pagina 157, unde —surpriză?— nici vorbă despre așa ceva. Dacă ar fi avut curiozitatea de a vedea materialul publicat, domnia sa ar fi putut constata că pe chiar a doua pagină, 148, se publica o hartă cu localizarea punctelor despre care se făcea vorbire, cel mai vestic dintre toate fiind la sud de Biserica Sf. Dumitru-Poștă. La pagina indicată, 157, Dinu V. Rosetti relatea tocmai despre descoperirile din curtea bisericii, respectiv niște morminte, deducând existența altei biserici de la începutul veacului al XVI-lea sau poate de la sfârșitul celui precedent (contemporană, deci, cu nivelul cel mai timpuriu de așezare pe care l-am cercetat noi, la cca. 150 m mai spre vest, v. secțiunea următoare), găsind și temelile unei biserici din secolul al XVII-lea (cea cunoscută ca

⁶ Că se poate mai bine de atât, iar arheologii pot distinge, în principiu, cu ușurință, planurile evident diferite ale unor ansambluri arhitectonice *separate de o stradă*, se poate constata în scurta notă a lui Manucu-Adameșteanu (2005, 292–293), în cadrul cronicii săpăturilor arheologice din capitală, unde se referă la cercetările din lungul Căii Victoriei, între străzile Lipscani și Stavropoleos, adresând exclusiv Hanul Zlătari, deși evocă intervenția lui Țico. Vezi și Taloș 1980, care pleacă de la aceeași informație —săpătura lui Țico— dar ajunge la concluzia că Țico greșise, săpătura vizând exclusiv Hanul Zlătari, cele două hanuri fiind separate de ulița Stavropoleos.

fiind „Biserica de Jurământ”), ridicată pe alt plan decât construcția actuală. Că această biserică va fi fost paraclisul Bălăcenilor (Florescu 1935, 64) — foarte probabil! Însă nici urmă, sau spusă, despre casele Bălăcenilor, noțiune care implică o rezidență civilă, posibil și plauzibil în vecinătate. Iată cum textele presei bucureștene de la mijlocul veacului al XIX-lea⁷, despre frumoasele case ale Bălăcenilor, devin aici certitudine științifică, pe spinarea unor trimiteri bibliografice aiuritoare.

3. DESCRIEREA SĂPĂTURILOR DE SALVARE.

PLANIMETRIE ȘI STRATIGRAFIE

Eugen S. TEODOR

3. a. Comentarii generale

Preocupările Muzeului Național de Istorie pentru situația apărută pe Calea Victoriei au început încă din luna ianuarie 1996, când devenise clar că lucrările de aducțiune a apei distruseseră o parte a Hanului Zlătari. Nefiind deloc sigur că va exista posibilitatea unei cercetări arheologice propriu-zise în această zonă, fiindcă cele două conducte erau deja montate și exista perspectiva plauzibilă că șanțul va fi astupat curând, s-a luat inițiativa unei ridicări topografice, în ciuda vremii extrem de puțin propice, zăpada astupând rămășițele zidurilor. Pe această ridicare topografică au fost notate șapte ziduri, de la Z.1 la Z.7. Valoarea lucrării s-a demonstrat mai târziu a fi nulă, așa cum era de așteptat, dar a avut o consecință procedurală: zidurile la Hanul Constantin Vodă au fost apoi notate începând cu Z.8, pentru că, la acea oră, nu era clar unde se sfârșește un monument și unde începe celălalt. Numerele zidurilor, fiind doar o convenție de notare, au fost păstrate și pentru prezentul raport.

Lucrările de salvare la Hanul Constantin Vodă au început la jumătatea lunii februarie 1996 prin trasarea șanțului pentru conducta de apă; acesta fusese deja introdusă și la intersecția străzii Stavropoleos cu Calea Victoriei (v. planul general la **Pl. I**), perforând extremitatea de vest a incintei de

N, zid (fundatie) care figurează în plan ca Z. 9 (v. **Pl. IV**). Datorită dorinței constructorului de a finaliza lucrarea cât mai repede, decaparea mecanică s-a făcut până la aproximativ -1,5 m, pentru o zonă care corespunde pe plan Camerelor 1-7. Au fost cruțate zidurile hanului, la o cotă de aprox. 0,8 m sub asfaltul Căii Victoriei. Această acțiune s-a mai datorat concepției larg răspândite că, la un monument, ceea ce contează ar fi numai zidurile. Nu e mai puțin adevărat că arheologii aveau convingerea că, în plin oraș, sub Calea Victoriei, straturile arheologice ar trebui să fie deranjate, sau să conțină moloz până la o adâncime apreciabilă; în plus, decaparea s-a produs în pământ înghețat, amestecat cu zăpadă, ceea ce a făcut imposibilă o observație atentă din primul moment. Prezumțiile s-au dovedit greșite, atât zidurile, cât și straturile arheologice ale hanului începând practic imediat sub cămașa asfaltică pluristratificată, groasă de circa 0,4 m. Decaparea până la 1,5 m a mai avut drept consecință, în afară de distrugerea nivelelor hanului, distrugerea instalațiilor mai vechi de aducțiune a apei, cât și a canalizării actuale, cu efecte incomode pentru lucrările din următoarele luni, lucrătorii muncind mai mult pentru scoaterea apei rezultate din cele cinci ninsori care au urmat, a apei scurse din rigolele străzii Stavropoleos (canalizarea fiind înfundată), dar și a „izvoarelor” locale, din țevile sparte. Fără a dori să plictisim cu istoria dezastrelor cotidiene dintr-un șantier de salvare, trebuie să menționăm că astfel de situații ne-au obligat să părăsim cercetarea jumătății de nord a Camerei 1 (notată la **Pl. IV** cu „C.1”), a extremității de nord a casetei, dar și a părții de vest a Camerei 3. Chiar nedistruse, astfel de conducte de la începutul secolului XX au provocat dificultăți stratigrafice, în special în Camera 9 și în centrul casetei aflată la est de camerele numerotate 1 și 2.

Constatările făcute la camerele 1-7 ne-au determinat să insistăm ca decaparea mecanică făcută spre sud de C.7 să fie de maxim 0,6 m, pentru a putea cerceta efectiv prin săpătură nivelurile proprii ale hanului. Diferențele stratigrafice observate între C. 8 și camerele 1-7 ne-au determinat apoi să solicităm constructorului deschiderea casetei (notată Caseta Est, în dreptul primelor două

⁷ Buletinul Municipiului București, III, 1861, nr. 25, 17 mai, *apud* Potra 1985, 63.

camere, pe trotuar), pentru a putea face observații stratigrafice amănunțite și pe latura de nord a monumentului. Nici acolo nu am avut foarte mult noroc, după cum se poate observa pe plan, o săpătură propriu-zisă neputându-se face decât în C.2, și pe exteriorul clădirii, în marginea străzii Stavropoleos, însă numai până la 1,6 m (zona fiind inundată repetat, inclusiv de țevi fisurate).

Vremea rece și umedă a creat nu numai probleme arheologice (unele profile fiind refăcute complet și de cinci ori), dar și de protecție a muncii. Deși profilele nu au fost lucrate vertical, ci cu o înclinare de 4–5 grade, știindu-se cât de friabile sunt depunerile medievale (insuficient tasate și cu o componentă organică marcată) și apreciind că grosimea depunerilor, de peste doi metri (dar și peste trei metri), prezintă un risc mare de surpare, incidentele de acest fel nu au putut fi evitate. Crăpături verticale au apărut pe profile încă de la sfârșitul lunii martie, când temperaturile de noapte au devenit pozitive, producându-se primele surpări. Ploile puternice de Paști (14 aprilie 1996) au înrăutățit mult situația. S-a prăbușit întâi profilul (de est) al Camerei 6, apoi, la intervale de timp, al C.7, C.8 și C.1 antrenând, de fiecare dată, 6–7 metri cubi de pământ, respectivele perimetre fiind părăsite, pentru a nu risca un accident; iar unele obiective nu au mai putut fi finalizate, profilul de la C.6 rămânând nedesenat, iar în C.7 abandonându-se săparea unei locuințe anterioare hanului.

Colectivul a încercat să folosească oportunitatea acestui șantier de salvare pentru a testa în condiții deosebite unele practici de săpătură moderne, cum este metoda unităților stratigrafice (US). Împărțirea șantierului în unități teritoriale în sistem grilă a eșuat, marcajul cu vopsea fiind acoperit permanent de zăpadă și noroi; aceleași marcaje, făcute cu sfoară pe profile, au fost repetat distruse de surpări. Aceste împrejurări ne-au determinat să revenim la un sistem de orientare și clasare a suprafețelor în funcție de limitele oferite de zidurile hanului, care împărțeau secțiunea în suprafețe relativ egale. De aceea, într-o expresie ca cea de mai sus, „locuința din camera 7”, *camera (C.) 7* are înțelesul unei unități teritoriale, echivalente

logic noțiunii de *carou* (sau alte noțiuni care definesc suprafețe mici).

Cu înregistrările de „unități stratigrafice” s-a insistat ceva mai mult, majoritatea înregistrărilor de pe șantier fiind de acest tip. Problemele au venit din relativa lipsă de experiență cu acest tip de înregistrare, din caracteristicile șantierului (odată intrat într-o „cameră” nu se mai vedea nimic altceva, din pricina zidurilor despărțitoare), din imposibilitatea de a ține permanent luneta topografică în stradă, dar mai ales din lipsa personalului suficient pentru o metodă atât de meticuloasă. Acest tip de înregistrare a fost părăsit în perioada finală a șantierului (luna iunie), când termenul de predare a lucrării a constrâns la metode mai operative. Metoda US-urilor nu a fost aplicată, firește, nici în prima lună de lucru, când era practic imposibil.

Metodologic, acest șantier a fost atât prilejul unor experimente și expediente, dar și a unor concluzii vis-à-vis de utilitatea unor metode și practici în condițiile arheologiei urbane în anotimp rece; una deosebit de evidentă, care poate nici nu ar mai trebui menționată, este că lucrările de iarnă trebuie evitate. Dacă totuși apar *considerente mai importante* este bine de reținut că vor rezulta cheltuieli mari și câștiguri (științifice) mici. O a doua concluzie este că metoda unităților stratigrafice, aplicată în integralitatea ei, este mult prea lentă pentru o săpătură de salvare sau preventivă, indiferent de anotimp. Mai mult decât atât, pentru arheologia evului mediu, care negociază atât de frecvent cu umpluturi menajere, înregistrarea completă a fiecărui strat presupune o muncă imensă, cu profit discutabil. Pe de altă parte, metoda unităților stratigrafice are avantaje care nu pot fi neglijate, între care am enumera o înregistrare mult mai obiectivă și mai sistematică, posibilitatea lucrului în ture și în echipă, compatibilitatea cu sistemele informatice. În concluzie, ar fi de meditat la o adaptare a metodei unităților stratigrafice pentru cercetările de salvare, dar, în același timp și din același motiv, la calibrarea corectă a colectivului necesar unei asemenea cercetări.

3.b. Considerații stratigrafice generale

Secțiunea care a făcut obiectul cercetării arheologilor de la Muzeul Național de Istorie, care traversează extremitatea de vest a Hanului Constantin Vodă, a fost locuită și înainte de sfârșitul secolului al XVII-lea, când a fost ridicat monumentul. Această locuire nu pare să coboare însă mai jos de sfârșitul secolului al XV-lea, și este de pus în legătură, evident, cu începuturile Curții Domnești. Doar două fragmente ceramice sunt cert mai vechi, datând probabil din secolul al IV-lea, găsite în dreptul camerelor 1 și 2, indicând proximitatea unor complexe din această epocă. Nu există însă nici un complex arheologic mai vechi de secolul al XV-lea. Stratul arheologic cel mai vechi suprapune o argilă cu mult pietriș, iar complexele cele mai vechi se adâncesc într-un prundiș în care alternează straturile de nisip cu bobul mare și cele cu pietriș mic. Configurația zonei nu s-a schimbat prea mult de la 1848, așa cum se poate vedea la **Pl. III/1**, cotul Dâmboviței din dreptul Podului Mihai Vodă fiind, poate, mai accentuat⁸. Configurația terenului în secțiunea noastră nu s-a schimbat practic deloc, panta principală coborând de la N la S, fapt ilustrat la **Pl. XI/1**, unde se poate vedea cum cotele asfaltului și cotele nivelului steril arheologic formează, cu aproximație, două curbe paralele. Exista, probabil, și o ușoară pantă E–V, având în vedere proximitatea Dâmboviței, dar acest lucru nu poate fi evidențiat pe o secțiune N–S.

3.c. Locuințele

Locuința 1. Complexul a preces Locuința 2, fiind tăiat de aceasta, și se află în unitatea teritorială denumită Camera 5. Puținele date pe care le avem despre complex ne sugerează că ar fi fost un bordei. Marginea gropii bordeiului a fost surprinsă la –1,9 m față de asfalt (cota generală –356) și se adâncea 0,75 m în solul viu. Ceea ce s-a mai păstrat arată un colț rotunjit, sugerând orientarea SE–NV (v. **Pl. IV**), având alăturat groapa unui stâlp de colț, din lemn, cu diametrul de 30 cm; din acest complex s-au recoltat câteva fragmente ceramice, databile

la sfârșitul secolului al XV-lea sau începutul următorului, și câteva oase.

A existat varianta de interpretare că această amenajare ar putea fi o instalație de acces la pivnița Locuinței 2. Poziția bărnei de colț, care împiedică accesul spre pivniță cu un obiect mai voluminos, cât și dificultatea de a folosi „treapta” realizată de podeaua L.1 pentru a coborî în pivnița L.2, datorită diferențelor mari de nivel, elimină această posibilitate.

Locuința 2. Complexul este desfășurat în camerele 4 și 5, de-a lungul Zidului 8 (zidul de incintă al hanului) și este o locuință cu pivniță, lungă de cel puțin 8,5 m (nu știm unde era colțul de NV al complexului, dar, foarte probabil, undeva sub intersecția Z. 8 și Z. 12). Adâncimea originară a complexului a putut fi măsurată pe profilul de nord al camerei 4, sub fundația Z. 12, fiind de 1,35 m. Pivnița este săpată în solul viu —depuneri aluvionare, alternând pietrișul cu nisipul cu bob mare. Podeaua nu este perfect dreaptă, nici perfect orizontală, fiind înclinată ușor spre sud, adâncindu-se până la 3,55 m sub Calea Victoriei (cota de șantier –515). Fără a fi groasă (circa 3 cm), podeaua este amenajată cu grijă, rezultând o crustă foarte rezistentă, cu aspect feruginos, puternic bătută și posibil arsă (a fost confundată, la început, cu o podea de cuptor, ceea ce la adâncimea aceea era oricum neplauzibil). Explicația unei amenajări atât de temeinice stă în pericolul permanent pe care îl reprezenta pânza freatică, care a făcut destule probleme și lucrărilor șantierului nostru.

Locuința se înălța pe suportul unor bărne-talpă, culcate de-a lungul marginii interioare, cu secțiune aproximativ pătrată, cu latura de circa 15 cm; pe aceste tălpi se sprijineau bărne verticale, cu secțiune rotundă, cu diametrul de 17–20 cm; urme de acest fel au fost găsite la colțul de SE, la extremitatea de N (care este, probabil, colțul de NE) și la 2,9 m sud de aceasta din urmă, împărțind parterul înalt al locuinței în două părți inegale (4,5 + 2,9 m). Nu se poate certifica existența bărnei-talpă pentru latura de sud.

Locuința a avut cu siguranță două faze de evoluție, surprinzându-se elemente certe din două rânduri de podea, două rânduri de bărne-talpă și chiar un dublu stâlp de colț, la SE, despărțite de un strat de nisip, gros de

⁸ Albia naturală a Dâmboviței trecea, cu aproximație, pe traseul actualelor străzi Domnița Anastasia și Ilfov.

10–20 de cm, însemnând că locuința a fost inundată; a doua podea a pivniței a fost deci amenajată mai sus, dar cu aceeași grijă ca prima oară, fiind la fel de compactă și impermeabilă.

Umplutura pivniței este reprezentată de o masă mare de bârne, groasă de 30–40 de cm, cu aparență de incendiu, bârnele fiind complet carbonificate; consistența păstoasă a resturilor de lemn și aspectul negru-omogen în secțiune indică însă mai degrabă carbonificarea naturală (lemnele arse au duritate crescută). Restul umpluturii este reprezentat de pământ de coloratură organică, scurs printre bârnele prăbușite ale parterului și acoperișului, precum și chirpici ars, în mari cantități, în special spre colțul de SE; o mare parte a acestuia o reprezintă însă nu urmele de incendiu, ci resturi masive dintr-o instalație de foc cu performanțe bune (la interiorul acestei instalații se dezvoltau temperaturi de peste 1100° C, lutul luând o culoare albastru-vineție și o duritate excepțională, care se mai întâlnește la cuptoarele metalurgice); rostul acestei instalații de foc nu poate fi precizat, existând mai mult evidențe negative: nu există nici cea mai mică urmă de zgură pe bucățile de lut ars și nu există nici un fragment de cahlă sau oală-cahlă, eliminându-se, atât varianta unei instalații metalurgice, cât și varianta unei sobe clasice.

Dacă culoarea bânelor nu indică cu necesitate un incendiu, acesta este totuși cauza sfârșitului acestui complex, fiindcă perețele de sud s-a prăbușit peste pivniță, întreg și ars la roșu (pereții fiind de chirpici, pe structură de lemn), acoperind toată umplutura descrisă mai devreme⁹; măsurat în profil, perețele prăbușit avea 20 de cm grosime. Din acest complex provine singura piesă ceramică întreagă (Pl. VII/34, un ulcior care poartă și el urmele evidente ale

incendiului, protejat prin hazardul bânelor prăbușite.

Fundațiile hanului nu suprapun direct rămășițele acestei locuințe. Între fundația Z.8 (incinta hanului) și perețele incendiat și prăbușit al locuinței se află încă un strat, conținând diverse deșeuri, inclusiv mortar și resturi de cărămidă, elemente care lipsesc în umplutura inferioară a pivniței. Concluzia care se poate trage de aici este că între distrugerea prin incendiu a locuinței și construcția hanului a trecut o bucată de timp, groapa fostei pivnițe fiind folosită ca groapă de gunoi. O a doua concluzie este că în proximitate au existat construcții de cărămidă mult înaintea hanului¹⁰. Apoi zona a fost mai mult sau mai puțin părăsită, fiindcă toate aceste straturi de destrucție sau menajere sunt acoperite de un strat gros (pe profilul de S al camerei 4, de până la 0,70 m, reprezentând umplutura superioară a fostei pivnițe) de pământ negru-verzui („pământ de mlaștină”) cu rare urme antropice (pigment cărbune și fragmente mărunte de chirpici), practic – un strat gros cvasi-steril arheologic; intervalul de timp între distrugerea locuinței și construcția hanului ar trebui să fie, ca ordin de mărime, de cel puțin câteva decenii. Aceste concluzii stratigrafice sunt confirmate de analiza materialului ceramic.

Locuința 3. Această locuință a apărut în unitățile teritoriale numite Camerele 8 și 9. Groapa locuinței a apărut la –1,70 m și se adâncea 1,3 m, până la cota –305 sub asfalt. Latura de nord a L.3 a apărut pe mijlocul camerei 8, de-a lungul acesteia găsindu-se, la interior, o bârnă-talpă groasă de 10 cm și lată de 20 cm. Latura de vest a locuinței s-a profilat de-a lungul incintei hanului, continuându-se în Camera 9, dispărând undeva sub martorul lăsat ca sprijin pentru conducta de apă ce aprovizionează Muzeul Național. La colțul de NV al locuinței a apărut urma unui stâlp rotund, foarte gros, cu diametrul de 40 cm. La 1,60 m spre est, pe aceeași latură de nord, a apărut o a doua urmă de stâlp, de data aceasta mult mai modestă, cu un diametru de circa 15 cm. Podeaua pivniței a fost amenajată și în acest caz cu

⁹ Din nou – foarte interesante observațiile sedimentologului, realizate pe profilul vestic al „camerei 4”, sub fundațiile Hanului. Îmi permit și eu, aici, un comentariu. Podeaua de lemn constatată de C. Haită nu poate aparține beciului clădirii, ci podelei parterului prăbușit în beci; de aici și observația că între amenajarea inițială și podea există o umplutură aluvială (secvența fiind că beciul a fost inundat, apoi clădirea a colapsat, în proces producându-se și un incendiu, probabil în perioada dezghețului). Vezi secțiunea 6 a raportului.

¹⁰ Ar putea fi vorba despre evocatele case ale Bălăcenilor (vezi secțiunea anterioară a raportului), care însă nu se află în perimetrul cercetat.

grijă, rezultând o crustă suficient de rezistentă pentru a nu putea fi străpunsă cu șpaclul, având însă o culoare verzuie. Podeaua nu era perfect orizontalizată, la martorul de sud al Camerei 8 apărând și o alveolă, făcută, se pare, cu bună știință, cu diametrul de 60–65 cm și adâncă de 15 cm. Pe podea nu există urme de incendiu, iar obiectele arheologice au fost rare. Nu există, de asemeni, decât foarte puțini martori posibili ai suprastructurii locuinței. Umplutura locuinței începe cu un strat gros de pământ nisipos, de circa 15–17 cm, fără urme antropice. Peste acest strat este suprapus un altul, și mai gros, de grosime variabilă (mai gros la margini, deci aruncat în marginile gropii), compus din lut galben-roșcat, neomogen, cu pământ negru-vinețiu și urme de pigment de lemn ars. După acest moment, groapa locuinței a devenit groapă menajeră, cu conținut organic (negru, afânat) alternând cu straturi de cenușă și depuneri de lut pentru igienizare, umplutură având toate componentele menajere cunoscute (cioburi, oase, chirpici). Dacă numărul de lutuie li corespunde numărului de veri, groapa de deșeuri a funcționat circa 4 ani; dar, posibil, mai mult. În fine, pe centrul gropii ultimii 50 cm de umplutură par a reprezenta un strat de abandon, omogen, negru-brun cu tente verzui, cu componente antropice puține, în special urme de lemn ars.

Revenind la cele expuse la descrierea stratigrafiei inferioare a gropii, explicația acestei succesiuni pare a fi una singură: locuința a pierit datorită unei inundații, dar a uneia suficient de puternice pentru a fi luat suprastructura, din care nu mai găsim resturi. Stratul egal de nisip mălos de pe podeaua pivniței reprezintă ceea ce a rămas după resorbția apelor¹¹, în timp ce stratul superior se datorează unei curățenii la suprafață, făcută de cei care încercau să reia locuirea zonei.

Sunt de remarcat câteva asemănări între locuințele 2 și 3: adâncimea gropii, bârna-talpă pe o latură (pe lungime), stâlpii de colț, bârnele de separare a parterului, amenajarea podelei. Cunoscând câte o

dimensiune la fiecare locuință și ținând cont de numeroasele asemănări, putem trage concluzia, fie și ipotetică, a dimensiunilor acestor locuințe: $8,5 \times 4$ m, ceea ce se încadrează în dimensiunile obișnuite pentru asemenea construcții¹². Sunt amândouă locuințe cu pivniță, iar prima lor fază de evoluție a fost foarte probabil strict contemporană, fiind încheiată prin aceeași inundație. Amândouă umpluturile superioare sunt încheiate cu un strat de abandon. Dacă interpretarea aceasta este corectă, faza a doua a L.2 a durat numai câțiva ani.

La sud de martorul (postamentul ar fi un termen mai exact) lăsat pentru țeava de apă, în aceeași Cameră 9, există amenajări care, destul de sigur, sunt legate de locuire. Faptul că nu s-a putut surprinde, pe centrul și în sudul C.9, nici o latură a complexului, nici un element caracteristic (o vatră, de pildă), împiedică o opinie clară referitoare la funcționalitatea complexului. Ca ordin de posibilitate, ar putea fi o locuință de tip bordei, cu gârliciul spre sud, sau o altă amenajare, legată chiar de locuința cu pivniță alăturată. Eventuala relație stratigrafică a rămas însă sub martorul amintit.

Locuința 4. Așa cum am mai spus, Camera 7 nu a fost săpată integral, datorită prăbușiri malului de est. Existența acestei locuințe este doar dedusă, însă există relativă certitudine că presupunerea este întemeiată; scufundarea nivelelor hanului, în Camera 7, cu până la 0,5 m, pe o lungime de profil de 3 metri, forma determinată prin săpătura în suprafață a acestei scufundări, în fine, complexul 16 din colțul de NE al Camerei 8, toate conduc la concluzia unei locuințe adâncite. Complexul 16 este o zonă restrânsă de lut cruțat, la o adâncime de -1,8 m, având în mijloc săpată o groapă rotundă, cu diametrul de 45 de cm. și adâncă de 30 de cm, având pe fund două fragmente inferioare de oală. Groapa ar putea fi confundată cu urma unui stâlp de colț al locuinței, dar profilul arcuit al gropii și absența urmelor de lemn ne împiedică a o considera astfel. Foarte

¹¹ Această interpretare a venit aproape de la sine. În timpul acestor săpături am avut ocazia de a face și arheologie experimentală, camerele hanului fiind în câteva rânduri pline-ochi cu apă; ceea ce a rămas în urmă era același strat de măr nisipos.

¹² Dimensiunile sunt similare altor locuințe cu pivniță săpate de aproximativ același colectiv, la Brănești, în 1992 (Păunescu, Teodor 2003) și la Orașul de Floci, în 1994–1996 (Chițescu, Teodor 1997 – cu referire la prima parte a raportului, despre cercetările din Grindul 1, respectiv L.5).

probabil că locul era destinat păstrării în siguranță a oalelor (fiind deci, funcțional, un „bufet”). O amenajare similară (complexul 19) apăruse spre colțul de NE al C.7, fiind delimitată în grund la -2,15 m (cotă de la asfalt), cu dimensiuni asemănătoare, dar nu a putut fi cercetată în amănunțime din cauza prăbușirii malului. Aceste complexe ne indică tipul generic al Locuinței 4, excluzând posibilitatea unei locuințe cu pivniță și indicând o locuință tip bordei, în care asemenea lavițe cruceate (sau amenajate din lut) sunt obișnuite. Planul locuinței trebuie să fi fost apropiat de cel sugerat în planul general al săpăturii de la Hanul Constantin Vodă (Pl. IV), locuința având o lungime de 4,5–5 m pe direcția SV–NE și o lățime surprinsă pe 3,5 m.

Locuința 5? Existența acestei locuințe este problematică. Solul viu a fost atins în jumătatea sudică a Camerei 1 (singura disponibilă cercetării, cealaltă jumătate funcționând pe rol de lac de acumulare) la 2,3 m adâncime față de asfalt. Această adâncime este comparativ prea mare, în camera alăturată solul viu fiind atins, lângă Z.10, la -1,8 m. În plus, deasupra solului viu este amenajat un strat subțire de lut bătut, dar aproape la fel de dur ca cele întâlnite în L. 2 și L. 3. În profil a fost surprinsă și o urmă de par cu diametrul de 9 cm, adâncă de 25 cm. Nu există urme evidente de la o suprastructură prăbușită, dar nici indicii de inundație. Materialul ceramic recoltat la acest nivel este destul de sărac și inexpressiv.

Locuința 6? Apare în colțul de SE al Camerei 6, la -1,8 m (nivelul cel mai vechi de locuire) și se adâncește până la -2,5 m; are formă neregulată, fiind, posibil, gârliciul și latura de vest a unei locuințe de tip bordei; conține lemn carbonizat (suprastructura?), chirpici ars, urme de mortar în umplutura superioară; aceste urme de mortar, fiind pe un nivel care precede construcția hanului, se constituie într-un alt argument pentru construcții de cărămidă care au preces Hanul Constantin Vodă, într-o zonă proximă celei cercetate.

Locuința 7? Lângă zidul 20, care mărginește la sud Camera 10, la -210, au apărut elemente din prăbușitura unei sobe, cu fragmente de oală-cahlă decorată cu motive vegetale. Problema care se pune este dacă

aceste elemente sunt sau nu în poziție secundară (aruncate într-o groapă). Profilul inferior al C. 10 poate sugera existența unei gropi de mari dimensiuni, la -230 existând un strat de pământ negru-cenușos, cu pigment de cărbune și pigment de mortar (!), suprapus de un strat de lut depus, toate acestea pe o lungime de profil de 3,50 m. Prezența resturilor de sobă conduce ipoteza de lucru către varianta unei locuințe cu pivniță. Din nefericire și acest punct de lucru a trebuit părăsit înainte de încheierea cercetării, datorită riscului de prăbușire a malului.

3.d. Necropola

Zona a fost intens locuită în secolul al XVI-lea, cu excepția extremității de sud a secțiunii. Am fost foarte surprinși să constatăm că, pe sectorul de 5 metri de la exteriorul incintei de vest a hanului, aflat la numai 20 de metri de o locuință, am recuperat un singur fragment ceramic smălțuit din secolul al XVI-lea, lipsind, în general, orice alte urme antropice (materiale de construcție, oase de animale, arsură); solul pe care se așezau amenajările contemporane hanului avea o culoare negricios-verzuie (numit uneori „pământ de mlaștină”), dens și cleios. Presupunerea că zona era inundabilă, pe baze cvasi-permanente, nu se susținea, cotele fiind similare celor din locuințele de la nord. Explicația a venit mai târziu, când săpătura din C.11 s-a apropiat de cota finală. La -2,30 m a fost descoperit un schelet uman în poziție anatomică, notat M.1. Poziția scheletului este una rituală obișnuită, cu antebrățele aduse pe abdomen, de la jumătate în jos intrând sub profilul de est al secțiunii. Cu excepția rămășițelor de la lemnul sicriului, mormântul nu are alt inventar, dar poate fi datat destul de bine după contextul stratigrafic. Groapa mormântului se distingea clar de la -1,8 m, partea sa superioară fiind distrusă de nivelarea care a preces construcția hanului, și se adâncea într-un pământ argilos, cu sporadice urme de lemn ars. Așadar, mormântul nu aparține nivelelor de locuire cele mai vechi, fiindcă se adâncește în aceste nivele, și precede cu puțin construcția hanului.

Resturi sporadice de la un al doilea mormânt (M.2), împreună cu un inel, au fost găsite la 1,2 m N de M.1, într-o groapă notată

complexul 29, intersectată de profil, cu formă în plan ovoidal-prelungită, cu lăţimea de 0,35 m şi o lungime (incompletă) de 0,50 m. Această groapă a fost surprinsă în profil de la -2,22 la -2,62 m şi perforează o altă groapă, de data aceasta menajeră (complex 28), care conţine ceramică din a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Prin dispunerea oaselor —fără relaţie anatomică, dar şi prin forma gropii— prea mică pentru un adult, cât şi prin profilul gropii, cu fundul arcuit, M.2 nu poate fi decât o reînhumare, mai exact de strămutare¹³. Intrigă, totuşi, adâncimea mare la care a fost săpată groapa de reînhumare, M.2 aflându-se cu 0,2 m mai jos decât M.1. Problema este parţial solubilă, groapa M.2 fiind săpată într-o altă groapă, putând presupune şi chiar observa tasarea acesteia; chiar şi aşa, M.2 este la o adâncime prea mare, fiindcă nu există nici un motiv de a îngropa adânc oasele reînhumate. Cazuistica reînhumărilor şi strămutărilor fiind însă foarte săracă în arheologia românească, nu am făcut aici decât să descriem situaţia mai amănunţit şi să atragem atenţia asupra a ceea ce ni s-a părut curios, fără a ne îndoi prea mult de funcţionalitatea precizată a complexului.

Fără o legătură nemijlocită, trebuie amintit aici că la curăţenia efectuată după o ploaie, în nivelurile superioare ale hanului, în C.12 (cameră care nu a putut fi săpată, spaţiul fiind prea îngust), la adâncimea de 0,5 m, a fost găsit un alt os uman. Acesta a putut ajunge într-o poziţie atât de înaltă cu prilejul uneia dintre numeroasele nivelări cu pământ adus, pentru reamenajarea hanului (v. *infra*), sau a fost adus spre suprafaţă de o groapă târzie, de după jumătatea veacului al XIX-lea. Cert este că, având rămăşiţe de la 3 morminte diferite, la interval de numai câţiva metri, se exclude varianta unor înmormântări întâmplătoare, într-un spaţiu neorganizat¹⁴.

¹³ Cercetările de la Brăneşti-Vadu Anei, din anul 1992 (Păunescu, Teodor 2006) arată că strămutările de morminte (situaţie indicată de faptul că reînhumarea nu este datorată reutilizării mormântului pentru un alt defunct) sunt ceva destul de obişnuit în epocă (sec. XVI), inclusiv în mediul rural.

¹⁴ Astfel de situaţii am întâlnit la Brăneşti, unde un mormânt cu inventar tipic din sec. XVI (Păunescu, Teodor 2006, 307, M.445) avea scheletul orientat E-V (invers), fiind la peste 30 de metri de necropolă, dar şi la Oraşul de Floci, unde au fost întâlnite de asemenea înmormântări izolate.

Mai mult decât atât, în afara celor 3 morminte certe, este de semnalat că stratigrafia inferioară a C.10 şi C.11 prezintă şi alte gropi care ar fi putut fi gropi de morminte, având dimensiuni obişnuite şi profile uşor lărgite (mai largi sus şi cu marginile ceva mai înclinate decât normal), care nu sunt gropi menajere, lipsind categoriile de inventar tipice, dar care nu au furnizat nici un os uman. Unele dintre acestea ies din discuţie, nefiind săpate complet (cele din C.10¹⁵), dar alte două gropi, din C.11, pot face obiectul unei speculaţii (v. *infra*, complexe 35 şi 38). Se poate presupune că aceste gropi sunt foste morminte, strămutate în momentul construcţiei hanului. O asemenea atenţie ar putea să pară surprinzătoare, mai ales că, în situaţie similară şi aproximativ în acelaşi timp, mormintele de la Zlătari erau suprapuse de zidurile hanului de acolo. Dacă ne raportăm la toate datele pe care le avem, atât cele arheologice, care ne indică faptul că mormintele nu aparţin cartierului alăturat de locuinţe de la nord, ci sunt mai târzii, adică din secolul al XVII-lea, când, ne spun documentele, întreaga zonă în discuţie devenise proprietatea Bălăcenilor¹⁶, putem presupune că cimitirul aparţinea acestora. Că cei înhumaţi aparţineau chiar familiei sau unor apropiaţi sau servi, este o altă discuţie. Putem înţelege însă grija acestora de a muta mormintele în momentul când pământul a fost confiscat de Brâncoveanu. Este interesant că mărturii pentru asemenea practici avem, cel puţin aparent, atât referitor la momentul iniţial al prezenţei acestui grup uman în zonă (M.2 este martorul acestei faze), cât şi la momentul schimbării de destinaţie a pământului, adică la momentul construcţiei hanului (complexe 35 şi 38). Toate acestea sunt ipoteze şi nu ar putea fi altceva. Aceste ipoteze însă sunt singurele care pot da explicaţii mulţumitoare situaţiei de pe teren. Cel puţin aparent.

¹⁵ Apariţia unor crăpături adânci în profil a dus la abandonarea săpăturii, pentru a nu pune în pericol viaţa lucrătorilor, având în vedere ceea ce se întâmplase deja cu profilele de E ale Camerelor 6, 7 şi 8.

¹⁶ Vezi secţiunea anterioară a raportului.

3.e. Alte complexe ale locuirii anterioare hanului

Locuirea presupune, cum e firesc, și alte complexe decât locuințele propriu-zise. Acestea sunt gropi, de diverse forme și funcționalități, nu totdeauna posibil de precizat. Unele dintre aceste complexe ar putea să nu fie legate de activitățile curente, ci de necropolă. Săpătura incompletă nu permite clarificarea situației la nivelul dorit, dar considerăm firesc să facem mențiunea ipotetică a unei atribuiri sau a celeilalte. Nefiind vorba de complexe deosebite sau foarte relevante, vom face o simplă enumerare a acestora, identificate după numărul de șantier.

Complexul 2. Groapă în C.2, tăiată de profilul de E, cu diametrul de 2 m, se adâncește de la -1,75 m (cotele sunt, toate, de la asfalt). Umplutura este predominant cenușoasă, înclinată pronunțat spre sud; până la -3 m se găsesc diverse straturi de nisip, cu o pronunțată înclinație de la N spre S, mai accentuată decât înclinația naturală (straturile de nisip, teoretic pluviale, ar fi trebuit să contribuie la nivelare, nu la accentuarea diferențelor). Această stratigrafie interioară a gropii este o curiozitate, singura explicație pe care o putem oferi ar fi aceea că groapa a fost utilizată numai dinspre nord, deservind deci o locuință aflată în afara perimetrului cercetat, sau că tasările s-au produs în acest sens, dintr-un motiv care ne scapă.

Complexul 4. Groapă în C.2, tăiată de complexul 2; a fost identificată de-a lungul profilului (de Est, singurul existent), de o parte și de cealaltă a complexului 2; avea, probabil, o formă elipsoidală foarte alungită sau cvasi-rectangulară. Profilul gropii coboară pe o pantă de 45°, de la -1,8 m la 2,15 m. Complexul conține ceramică (lucrată la roata rapidă, cu coaste în interior, cu pereți groși, arși la roșu) și fragmente de cărămidă, ducând, și în acest caz (v. comentariile la L.2), că în proximitate au existat clădiri de cărămidă mult înaintea Hanului, adică spre finalul secolului al XVI-lea; nu există indicii clare asupra funcționalității complexului (ar putea fi locuință adâncită, datorită deschiderii de trei metri), dar ar putea fi groapă, profilul, atât cât se mai vede, fiind însă relativ atipic pentru ambele situații.

Complexul 6 se află în unitatea teritorială C.5, în jumătatea sudică, de-a lungul profilului de E, este de formă lunguiată, neregulată, pe o lungime de profil de 2 m. Profilul complexului coboară de la -1,8 m la -2,3 m; a fost surprins în secțiune pe o lățime medie de circa 0,15 m, inventarul fiind puțin și nesemnificativ. Nu se poate preciza funcționalitatea. Complexul face parte din nivelul cel mai vechi de locuire, fiind săpat în pământ virgin.

Complexul 15 se află în C.2, pe mijlocul laturii de V și este tăiat de Z. 8 (fundația zidului de incintă a hanului). Forma este aproximativ rotundă, cu diametrul de 0,7 m. Stratigrafia gropii nu este pe deplin clară, fiind într-o poziție fără relație stratigrafică (tăiată de fundație), dar complexul a fost delimitat la limita solului steril arheologic, la -1,8 m. Umplutura este tipică pentru o groapă menajeră (oase, ceramică, cenușă – în această ordine de frecvență) și o atribuim primei etape de locuire.

Complexul 22 se află în C. 8 și este o groapă rotundă, intersectată de profilul estic aproximativ la jumătate, cu o deschidere la profil de 1,16 m și un diametru estimat la 1,25 m. Complexul se adâncește de la -1,6 m până la -2,8 m, cu diametru lărgit la jumătatea înălțimii și fundul plat. Inventarul gropii este cel obișnuit pentru o groapă menajeră (oase, fragmente ceramice, resturi de materii arse), stratigrafia interioară, marcată de câteva straturi de „cărbune”, mai consistente sau mai discrete, sugerând o umplere rapidă, prin absența straturilor de lut de igienizare, prin omogenitatea umpluturii, și densitatea foarte mică – fapt confirmat de scufundarea pronunțată a primei podele a hanului la verticala gropii (vezi *infra*). Culoarea, compoziția și textura fac umplutura greu de distins de stratul superior din care groapa a fost săpată, relație care asigură complexului posterioritatea față de L. 3, învecinată la sud. Acest fapt, în schimb, face dificilă aprecierea relației stratigrafice și cronologice cu L. 4, de la nord. Aparența stratigrafică indică un raport de contemporaneitate între cele două complexe, ceea ce, constructiv și logic este inadmisibil (nimeni nu face o groapă care pleacă exact de la peretele locuinței). Având în vedere situația stratigrafică a L.4, suprapusă

nemijlocit de prima podea a hanului (v. infra), complexul 22, aici în discuție, ar trebui să fie anterior locuinței 4.

Complexul 23 se află tot în C.8, în colțul de NV. Este vorba despre o groapă rotundă, cu diametrul de 1,9 m, cu marginile de N și V tăiate de Z. 16 și Z. 8. Groapa are profilul ușor lărgit, inventar și stratigrafie tipice unei gropi menajere, cu numeroase straturi distincte, alternând pământul negru, cu o componentă organică accentuată, cu straturile de cenușă, lemn ars mărunț și lut depus, implicând o utilizare ceva mai îndelungată. Groapa a fost surprinsă în plan imediat sub nivelarea de construcție a hanului, la -1,35 m și coboară până la -2,8 m. Complexul face parte din orizontul de locuire care a precedat nemijlocit hanul, găsindu-se, teoretic, pe același orizont cu L. 4, din camera alăturată, C.7. Din aceleași motive expuse la complexul 22, nu se poate admite o contemporaneitate efectivă cu L.4, ci una relativă.

Complexul 28 se află în C.11, fiind o groapă intersectată de profil, care se adâncește de la -1,9 la -2,9 m. De plan aproximativ rotund, profilul gropii este destul de neregulat, de tip pânlie, cu fundul rotund și axul central deplasat spre nord. Conținutul gropii este cel de deșeu menajer, stratigrafia internă a gropii fiind marcată de câteva straturi de cenușă, puternic înclinate de la sud la nord. Situația se datorează atât conformației dezaxate a gropii, care a produs o tasare similară și primei podele a hanului (înclinată de la S spre N) în prelungirea axului gropii, cât și utilizării exclusiv dinspre sud. Concluzia ar fi că, totuși, în ciuda evidenței negative din sectorul săpat pe exteriorul hanului (situație descrisă supra), a existat cel puțin o locuință și spre sud, eventual spre SE, înainte de începerea înhumărilor.

Este aici de expus o situație comună complexelor anterioare hanului: toate se adâncesc într-un sol gălbui, de consistență mare, foarte asemănător lutului, dar pigmentat cu fragmente minuscule de lemn ars. Stratul respectiv are o grosime apreciabilă (minim 0,74 m). Este posibil ca fragmentele de lemn ars să fie datorate infiltrației, odată cu apa de ploaie, în situația în care la suprafață ar fi avut loc un incendiu

de proporții, urmat imediat de o ploaie substanțială. Ipoteza nu poate fi verificată, partea superioară a acestui strat fiind integral distrusă de gropi, pe toată lungimea de profil a C.11. Indiferent de explicație, pigmentul de lemn ars din acest strat atestă o locuire anterioară decât cea documentată de complexe pe care le cunoaștem prin săpătură.

Complexul 31 se află în partea sudică a C.5 și este o groapă de formă elipsoidală, cu diametrele de 1,40 × 0,55 m (diametrul mare orientat E-V), adâncindu-se în solul steril de la -1,90 la -2,40 m. Complexul este alăturat L. 1 și se află pe același palier stratigrafic, respectiv pe cel mai vechi nivel de locuire. Forma complexului poate fi redată foarte exact prin noțiunea de "copaie". Inventarul este foarte sărac. Funcționalitatea nu poate fi precizată.

Complexul 34 se află în colțul de NE al C.10, fiind o groapă intersectată de profil, cu o deschidere, la profil, de 0,6 m (cu diametrul mai mare), care se adâncește de la -2,1 m la mai mult de -2,45 m (săpătură sistată); profil tipic pentru o groapă menajeră. Complexul se arondează primului orizont de locuire.

Complexul 35 se află în partea sudică a C.11, intersectat de profil, care se adâncește de la -1,5 m la sud (-1,66 m la nord, cotă de tasare, ca și podeaua inferioară a hanului, datorită M.1, aflat la verticală) până la -2,18 m, cu profil superior de tip pânlie și cu fundul relativ drept. Groapa are o formă relativ rectangulară, cu deschiderea de 1,05 m pe N-S (0,4 m la bază). Stratigrafic, complexul se află imediat sub nivelarea de fundare a hanului. La nord, complexul 35 taie colțul superior-sudic al M.1. Umplutura s-a făcut cu pământ de culoare brun-cenușiu, amestecat cu lentile de lut, fiind omogenă, fără stratigrafie internă, fapt care nu e tipic unei gropi menajere. Inventarul sărac, stratigrafia internă și externă, cât și forma complexului, ne-au determinat să emitem ipoteza unor deshumări.

Complexul 36 se află în C.10, în zona sudic-centrală, fiind o groapă care se adâncește de la -1,95 m la mai mult de -2,36 m (săpătură abandonată), cu o lățime la profil de 0,46 m, cu profil ușor conic. Dimensiunile sunt prea reduse atât pentru o groapă menajeră, cât și pentru un mormânt de adult;

ar putea fi, în schimb, groapa de înhumare a unui copil (cotele complexului sunt asemănătoare cu cele ale M.1). Complexul secționează umplutura superioară a L.7.

Complexul 37 se află tot în C.10, la extremitatea de sud, tăiată de Z. 20 și de profil. Groapa avea o deschidere relativ mare (care însă nu poate fi precizată), se adâncește de la -1,86 la -2,25 m, cu profil alveolat. Conținutul gropii este practic identic cu cel al stratului superior din care pornește (pământ negru-cenușos, cu pigmenți de cărbune și de mortar). Funcționalitatea complexului nu poate fi menționată.

Complexul 38 se află în extremitatea de SE a C.11, complexul fiind tăiat de Z. 21 la sud și de complexul 35 la nord. Complexul nu a fost surprins în grund, ci numai în profil, are aceleași cote și condiții stratigrafice ca groapa alăturată. În consecință îi atribuim aceeași funcționalitate ipotetică.

3.f. Stratigrafia Hanului Constantin Vodă

Construcția hanului a început, firește, prin săparea tranșeele de fundație. Acestea nu erau mai adânci de 0,4–0,5 m, în ceea ce privește fundațiile E–V, și ceva mai mult pentru fundația zidului de incintă, N–S, în special în sectorul nordic (v. **Pl. XI/1**), unde poate ajunge la 1,5 m (în dreptul camerelor 1–5). Adâncimile acestea sunt relativ mici pentru o clădire care era destinată, probabil de la început, să aibă etaj (v. **Pl. III/1**). Nu există un algoritm clar al cotelor de fundare, care par rezultatul unei aproximări cu ochiul liber, ca de altfel și traseele zidurilor interioare (v. **Pl. IV**¹⁷). Și mai surprinzător este însă faptul că cotele fundației zidului de incintă sunt ceva mai mici în sectorul sudic, adică acolo unde panta este mai accentuată, iar cerințe minimale de stabilitate structurală, fie și la modul cel mai intuitiv, ar fi cerut fundații mai adânci.

Pământul scos din tranșeele de fundație a fost răspândit pe suprafața camerelor, ridicând nivelul acestora față de exterior, de la început, cu circa 0,15 m (după tasare!). Acest strat există practic peste tot, un dubiu existând numai pentru C.7, unde, înainte de surparea malului, după străpungerea ultimei podele, de lemn, s-a dat direct peste un animal mare, în poziție anatomică (aflat, de fapt, în umplutura superioară a unei locuințe, respectiv L.4). Acest strat este un pământ negru-cenușiu, cu chirpici mărunți, urme de lemn ars și cioburi mărunte, și are același aspect în toate camerele; deși greu de distins de straturile peste care a fost așezat, având aceeași culoare și compoziție, a fost sesizat peste tot ca o separație clară a nivelurilor hanului de nivelele anterioare.

Din șanțurile de fundație a fost scos nu numai pământ negru, rezultat al locuirii din secolele anterioare, dar și lut și prundiș. Lutul a fost folosit pentru orizontalizarea și impermeabilizarea podelei; pietrișul a fost însă înlăturat (nu există în strat) sau folosit pentru prepararea mortarului. Aceste paturi de lut nu au peste tot aceeași consistență, aspect și grosime, dar există practic peste tot, fie că prima podea a fost de cărămidă sau de lemn.

În ce privește podelele, acestea sunt, după câte am observat, numai de două tipuri: de scândură sau de cărămizi legate cu lut. Există o singură excepție, sub asfaltul trotuarului pe care a fost practică caseta, la -0,3 m, fiind descoperite dale de piatră pătrate, prelucrate industrial; acestea însă, aproape sigur, nu aparțin hanului, ci amenajării de exterior de la începutul secolului XX.

Starea de conservare a podelelor este destul de diferită. În ce privește podelele de lemn, semne mai evidente au păstrat cele incendiate, acestea fiind însă puține. Celelalte, prin putrezire, au lăsat straturi infime, brune, friabile, din care urmele de fibră au dispărut aproape complet. În ce privește podelele de cărămidă, acestea sunt făcute aproape numai din cărămidă fragmentară, legată cu lut. În multe situații, la Camerele 1–7, săpate cu excavatorul, nu s-au mai păstrat, stratigrafic, decât nivelele de lut, în profil rămânând puține colțuri de cărămidă. Experiența camerelor săpate arheologic arată însă că lutul era numai un suport pentru alt

¹⁷ Observând cât de dezordonat arată planul zidurilor după prima măsurătoare, am făcut o a doua măsurătoare a tuturor zidurilor, iar pentru cazurile cele mai flagrante (Z.11, 12, 13) o a treia măsurătoare. Toate măsurătorile au fost efectuate cu luneta topografică —singura unealtă în posesia Muzeului Național, la acel moment—, toleranța maximă posibilă fiind de 0,10 m, dar ea nedepășind în mod normal 0,05 m, fiindcă măsurătorile repetate duc la reducția erorilor sistemice de citire.

material, fie el lemnul sau cărămida. Chiar și în aceste cazuri, starea de conservare a unor podele era precară, acestea fiind parțial distruse, fie datorită unor lucrări de nivelare-reamenajare, fie datorită recuperării parțiale a cărămizilor, în operațiunile de reparații și reamenajare.

Complexe anterioare hanului — locuința cu pivniță, locuințe-bordei; gropi menajere, toate presupunând deci cavități— au adus edificiului repetate prejudicii, prin tasare, podelele camerelor scufundându-se la mijloc. Exemplul cel mai radical este C.7, unde nivelurile hanului sunt scufundate, prin tasare, cu până la 0,5 m, în zona central-sudică, acolo unde suprapuneau L.4. Astfel de fenomene se întâlnesc și în alte spații ale hanului, chiar dacă de mai mică amploare. Astfel, la profilul C.8 (v. **Pl. XIV**) se poate observa o alveolare a podelei de cărămidă celei mai vechi în dreptul gropii menajere. La același profil se mai poate observa ceva, și anume o ușoară scufundare a celei de a doua podele de cărămidă, la marginea de nord, ceea ce înseamnă că procesul de tasare afecta chiar unele fundații, în acest caz a Z.16. Remediu folosit în cazul podelelor se poate observa tot la profilul C.8, și anume o nouă amenajare de orizontalizare, cu pământ adus. Acest pământ este în general negru, cu pete accidentale de argile de compoziție diferită, conținând toate ingredientele unui pământ de umplutură, inclusiv ceramică și monede din secolele anterioare. Astfel de reamenajări de nivelare există în toate camerele, cel puțin una, dar frecvent două sau trei. Această particularitate a sitului a făcut foarte dificilă prelucrarea inventarului arheologic, luându-se în considerare, pentru diferențiere, principiul fragmentarității (zonele cu fragmentaritate mare sunt un indiciu al materialelor purtate). Consecința este că se pot preciza speciile ceramice noi pe nivelele hanului, dar este mult mai dificil de a arăta câtă vreme au mai fost produse speciile ceramice vechi și în ce proporții.

După depunerea stratului de nivelare (orizontalizare) se repeta, de obicei, procedura cu amenajarea unui strat compact de lut, peste care se amenaja podeaua propriu-zisă. Dacă reamenajarea podelei se producea în timp scurt, podeaua mai nouă este făcută practic direct peste cea dinainte,

fără alte amenajări. Pentru a exemplifica doar, în C.2, la -115 cm a fost amenajată o podea de lemn, direct peste o podea de cărămidă, care la rândul său stă pe o altă podea de lemn (v. **Pl. XIII**); cele mai vechi podele din C.7 sunt ambele de lemn, direct suprapuse.

Numărul de podele variază de la cameră la cameră, lucru care ar trebui să aibă cel puțin două cauze. Prima este că, fără îndoială, reamenajările au putut să aibă ca efect, în unele situații, distrugerea podelelor anterioare. În mai multe situații unele amenajări nu au putut fi surprinse decât într-o parte a camerei, ceea ce nu înseamnă nu au existat pe toată suprafața. În alte cazuri au fost găsite numai paturile de lut (sau părți din acestea) pe care se făcea podeaua, dar nimic din podelele propriu-zise. Un caz ilustrativ este cel al podelei de cărămidă din C.10, aflată la -155. Partea sudică era aproape perfect conservată, pe circa 7 m², în timp ce din partea nordică fuseseră demontate cărămizile, rămânând numai patul de lut al podelei, destul de consistent (gros de circa 10 cm.)

O a doua explicație este de căutat în structura de proprietate sau uzufruct¹⁸ a spațiilor hanului. Așa cum rezultă din planul clădirii realizat la 1848 (**Pl. II**), fiecare din aceste camere avea ușă de acces la stradă. Planul mărturisește utilitatea comercială a acestor spații. Din punct de vedere administrativ toate camerele erau independente (nu există uși de comunicare laterală, ci numai în adâncime, spre curtea interioară). Având administrație diferită, nu trebuie să ne așteptăm la amenajări identice, nici ca număr, nici calitativ. Cele mai vechi podele sunt în general de lemn, iar cele mai noi sunt de cărămidă legată cu lut, dar în unele cazuri ordinea se inversează.

Nu ar trebui uitate nici efectele tasărilor, inegale datorită structurii diferite a solului de fundare, care au obligat la mai multe refaceri în anumite perimetre decât în altele.

¹⁸ Hanul a fost proprietatea lui Vodă Brâncoveanu, iar după moartea acestuia a aparținut Mănăstirii Văcărești, până la demolarea sa. Înstrăinări ale unor părți ale construcției s-au făcut numai pe latura de sud, care nu a făcut obiectul acestor cercetări arheologice. În ciuda structurii de proprietate omogene, evidența arheologică sugerează că chiriașii luau în propria mână amenajările interioare.

3.g. Descrierea sumară a stratigrafiei camerelor hanului

Descrierile de mai jos au menirea de a face o prezentare sinoptică a principalelor nivele de amenajare, descrise de jos în sus, adică de la cele mai vechi spre cele mai noi. Procedurile de amenajare și reamenajare sunt cele descrise mai sus, motiv pentru care, în majoritatea cazurilor, în sinopsis sunt prezentate numai nivelele certe de amenajare ale podelei. Descrieri mai detaliate sunt făcute numai acolo unde se consideră că sunt semnificative, și, firește, acolo unde stratigrafia este inteligibilă. Cotele sunt date în centimetri, măsurate de la asfalt (pentru o comparație mai facilă), straturile înguste fiind notate cu o singură cotă, care este cea inferioară. Descrierea face abstracție, pe cât posibil, de scufundările de nivel, fiecare nivel fiind măsurat ideal, în partea cea mai puțin afectată de tasări.

CAMERA 1. Podele:

1. –130 cm: din lemn¹⁹;

¹⁹ Este unul dintre rarele cazuri în care fragmente minuscule ale podelei de lemn au fost conservate, fiind surprinse în analiza sedimentologică (v. secțiunea 6.c, US 116). Aspectul este confirmat în raportul palinologic, unde US 116 este considerat, de asemenea, podea de lemn. Înregistrarea foarte detaliată a straturilor face ca aici să pară a exista mai multe podele: cea de lemn (US 116), apoi o argilă roșcată, suport al podelei de lemn (US 117 – în ambele rapoarte). Raportul palinologic interpretează US 117 chiar ca o „succesiune de podele (nivele de călcare)”. Problema e că pe șantierele medievale nu prea se întâmplă să vezi patru podele pe doi centimetri înălțime, fiindcă tasarea straturilor este mult mai mică față de ceea ce se poate găsi, de exemplu, pe stratigrafia neolitică. Fie-mi permis să cred că vorbim, aici, despre straturi succesive de argilă din amenajarea aceleiași podele, finisată apoi cu scândură de lemn. Un alt fapt interesant este indicat de sedimentolog pentru nivelul ocupațional al acestei podele (US 115), unde sunt identificate coprolite de ovicaprine, ceea ce înseamnă că, fie și pentru o perioadă limitată de timp, aici au fost adăpostite animale. Identificarea coprolitelor este repetată pentru un strat superior (US 113), care corespunde tot locuirii realizate pe suportul inițial al acestei podele. Apariția intermitentă a acestui element sugerează un uz sezonier, alternând utilități diferite, deoarece coprolitele de ovicaprine și structura de combustie sunt două elemente care se elimină reciproc, fiindcă animalele nu sunt ținute în spații încălzite, nici în proximitatea imediată a unui atelier meșteșugăresc. Desigur, putem admite că cele două întrebări distincte s-au succedat, la momente diferite, deasupra aceleiași podele. Oasele de pește par a pune o a treia problemă – eventual un al treilea tip de uz.

2. –105 cm: posibil podea, probabil lemn²⁰;

3. –100 cm: probabil cărămidă (două cărămizi în nivel)²¹;

straturile superioare sunt deranjate.

CAMERA 2 beneficiază de o situație favorizantă, pe care încercăm a o descrie mai detaliat. Partea sa de vest, dinspre zidul de incintă, deși a fost săpat cu excavatorul, avea o stratigrafie foarte explicită, atât în ce privește nivelul de fundare al hanului, cât și unele detalii privind o perioadă de abandon a clădirii. În plus, Camera 2 a beneficiat de săpătură și în partea sa estică, în casetă, având acolo un al doilea profil (redat la Pl. XIII), comparația permițând nuanțări. Cele două profile au fost interpretate la distanțe mari în timp, practic independent, observațiile completându-se fericit. Cotele din casetă au fost reconsiderate, la nivelul căii de rulare (la Pl. XIII, pentru calcularea adâncimilor nu se va lua în considerare „stratul” superior, unde figurează bordura recentă). În cele de mai jos se prezintă o sinteză a celor două profile, evidențiind podelele certe:

- 130...–145 cm: nivelarea primară, cu pământ negru-amestecat;

- 130...–140 cm: o insulă de mortar, cu diametrul de 1,30 m, cu profil alveolat, cu adâncimea maximă de 10 cm., suprapune nivelarea (= groapă de preparare a mortarului pentru construcția hanului); nu apare la Pl. XIII, situația descrisă fiind surprinsă numai pe profilul de vest din secțiune;

- 120...–130 cm: amenajarea de lut (= patul de amenajare a podelei);

- 120 cm: podea 1 (lemn) – nu există în desenul de la Pl. XIII, fiind surprinsă numai pe profilul de vest al secțiunii;

- 116 cm: podea 2 (cărămidă – făcută direct peste prima podea);

- 112 cm: podea 3 (lemn – făcută direct peste podeaua anterioară);

- 110 cm: amenajare de lut („pat”; nu există urme ale unei podele amenajate peste);

- 105 cm: nivelare cu pământ amestecat;

- 100 cm: pat de lut (pentru podeaua 4);

²⁰ Echivalent US 110 – vezi secțiunea 6.c.

²¹ Echivalent US 109 în analiza sedimentologică (vezi secțiunea 6.c.).

- 90 cm: podea 4 (cărămizi);
- 80... –90 cm: o amenajare de lut (podea?) între două niveluri subțiri de distrugere;
- 60... –80 cm: trei niveluri cu aspect de groapă menajeră (abandon de spațiu locativ?); o dungă de mortar marchează lucrări de refacere;
- 50 cm: podea 5 (cărămidă) – aparent fără amenajarea unui pat de lut; conservată parțial (distrusă de amenajările ulterioare);
- 45 cm: patul de lut pentru podeaua următoare;
- 40 cm: podea 6 (cărămidă);
- 25 cm: podea 7 (cărămizi întregi 26/16/5 cm și fragmentare) – surprinsă numai în casetă, nivelul corespondent din stradă fiind distrus de amenajarea căii de rulare; se poate presupune că acest nivel a fost distrus peste tot;

CAMERA 3

Condițiile în care a fost săpată camera (cu excavatorul) cât și faptul că tot centrul camerei este distrus de o groapă imensă, care coboară de sub asfalt, compromis înțelegerea situației stratigrafice de aici.

CAMERA 4. Podele:

1. –130 cm: lemn pe pat de lut (gros de 0,10 m)²²;
2. –120 cm: lemn (?), suprapus continuu de un strat de mortar²³; este vorba despre o amenajare de un tip particular, și nu de urme ale unor lucrări de reconstrucție, stratul de mortar fiind continuu, și nu marginal; situația se repetă pe amenajările superioare;
3. –105 cm: lemn, nivel incendiat²⁴;

²² Acest nivel își găsește corespondent numai în secțiunea palinologică (7), identificată drept US 420 („o succesiune de podele”), care suprapune nemijlocit un „nivel ocupațional exterior”, format deci în aer liber (secțiunea 6.c., US 421), cel care deci alcătuia nivelul de călcare la momentul când se desfășura construcția hanului, și care suprapune un strat siltic de acumulare eoliană (secțiunea 6.c., US 422), sau, mai simplu, un strat de abandon.

²³ La acest nivel se referă analiza sedimentologică (v. secțiunea 6.c.), respectiv US 418 („succesiune de podele” în raportul palinologic) și US 417 (depunerea de locuire corespondentă). Analiza respectivă sugerează un spațiu cu destinație culinară (probabil bucătărie).

²⁴ La această podea se referă sedimentologul (v. secțiunea 6.c.) prin US 415 și 414. Îmi permit să reinterpretez aici datele oferite de specialist, în sensul a două amenajări distincte, la nivel micro, respectiv două secvențe diferite de amenajare a aceiași podele:

4. –85 cm: arsură fină, probabil lemn ars (are, deasupra și dedesubt, câte un strat subțire de mortar); stratul inferior de mortar ar putea indica lucrări de reparație;
5. –65 cm: podea de lemn (?), suprapusă de un strat de mortar (nu var).

Sub Z. 13 a fost observată amprenta unui țaruș de tasare (pilot), lung de 62 cm, cu diametrul de 10 cm în partea superioară și 8 cm în partea inferioară, ascuțit în V pe ultimii 5 cm, înfipt cu o deviație de 6° la verticală; un al doilea țaruș de tasare a fost observat la intersecția profilelor de V și N ale Camerei 5, fiind lung de 82 cm, cu diametrul maxim de circa 13 cm; nefiind înfipt complet (ieșea afară, în șanțul de fundație, 18 cm) a fost prins în zidărie. Astfel de țaruși au fost observați, mai numeroși, la Hanul Zlătari²⁵.

CAMERA 5. Podele:

1. –130 cm: podea lemn, incendiată
2. –110 cm: podea lemn, păstrată parțial (spre sud)

podeaua de lut bătut (415), posibil vărut (US 414) din motive sanitare (destinația utilitară era de bucătărie), ceea ce explică aspectul de covor de „mortar” continuu, așa cum a fost notat pe șantier. C. Haită notează aici, interesant, existența unei cuverturi vegetale (rogojină?), care suprapunea amenajarea anterioară. Desigur, această variantă ar putea fi luată în considerație și pentru alte cazuri, în care fibra lemnoasă nu a fost identificată; așa cum am mai spus, notația „podea de lemn” nu este o constatare fizică, nefiind conservată, cel mai adesea, nici un fel de fibră lemnoasă, ci este doar o extrapolare simplificatoare a constatării absenței unei podele din materiale de construcții perene, precum cărămida. Mai aduc aminte, în acest context, că primele camere —inclusiv aceasta, 4 —au fost golite cu excavatorul, singurele observații realizate fiind cele prilejuite de curățarea profilelor.

²⁵ Țaruși ascuțiți, bătuți în pământ la intervale mici, formând o rețea, sunt folosiți pe terenuri slabe, cu argile și nisipuri, pentru a crește densitatea solului, în zone unde sunt necesare construcții grele, de obicei chiar pe traseul fundațiilor, înainte de edificarea acestora. Dana Mihai (2005, 275, nota 19) enumeră câteva din situațiile în care acest procedeu a fost documentat pentru construcții medievale din Muntenia, numindu-le impropriu „țiraniți”, apoi, corect, „piloți”. Nu este vorba despre vreo invenție medievală târzie, ci de o tehnică străveche, întâlnită, de exemplu, la incinta elenistică a Histriei, la amenajarea portului de la Păcuil lui Soare, sau la cetatea lui Ștefan cel Mare de la Roman, toate așezate pe soluri nisipoase. Vezi, mai recent, Drașovean *et alii* 2007, 11–84, care atestă utilizarea sistematică a piloților sub fundație, inclusiv pentru obiective civile cu structură de lemn, în cazul unor soluri foarte umede, cu este cazul Timișoarei.

CAMERA 6. Nu există desen de profil (zona a fost distrusă înainte de realizarea documentației).

CAMERA 7. Podele:

1. – 155 cm: podea de lemn dublă (refăcută la aproape aceeași cotă); este scufundată prin tasare până la –205 cm;
2. –125 cm: podea cărămidă;
3. –117 cm: podea cărămidă;
4. –97 cm: podea lemn (?);
5. –70 cm: podea (lut cu cărămidă)? cota se datorează tasării; la nord, nivelul coboară de sub îmbrăcămintea asfaltică (–45);

Notă: cotele podelelor din Camera 7, în special cele inferioare, sunt afectate de scufundările provocate de Locuința 4, tasarea coborând nivelele cu până la 0,5 m (pentru zona central-sudică; cotele sunt luate pentru poziția cea mai înaltă).

CAMERA 8. Podele (v. și **Pl. XIV**):

1. –120 cm: podea de cărămidă;
2. –90 cm: podea de cărămidă;
3. –80 cm: posibilă podea de lemn (nivel ars, subțire, egal pe toată suprafața); patul de lut al podelei însă fie lipsește, fie este amenajat superficial, din pământ amestecat;
4. –45 cm: podea de cărămidă;
5. –40 cm: amenajare („pat”) de lut, care de obicei precede o podea; de aici în sus, însă, începe cămașa asfaltică a căii de rulare actuale;

CAMERA 9; niveluri scufundate prin tasare (cotele sunt orientative):

1. –160 cm: podea cărămidă;
2. –140 cm: podea lemn;
3. –100 cm: podea cărămidă.

CAMERA 10. Podele:

1. –145 cm: podea de cărămizi lipite cu lut, suprapusă de un mic strat de locuire (surprins înspre partea de N); deasupra - o dungă consistentă de mortar (dar tot pe partea de nord); ambele aceste straturi par distruse în zona centrală și de Sud de nivelarea superioară, care precede următoarea amenajare;
2. –130 cm: podea de lut (cu fragmente de cărămizi), suprapusă de un nivel de distrugere (cărămizi căzute —care nu fac parte din podea— și o dungă de tencuială amestecată cu cenușă; urmează o nivelare subțire;

3. –100 cm: podea de cărămidă, care stă pe o dungă consistentă de mortar (= reconstrucție); este suprapusă de un strat subțire de locuire, suprapus la rândul-i de un nivel masiv de distrugere (incendiu, probabil cel din 1847).

Notă: după acest moment —spațiul nu a mai fost locuit, fiind transformat, cu destulă certitudine, în depozit de deșeuri menajere și constructive, alternând straturile negru-cenușoase (cu deșeuri menajere) cu depunerile de lut (cu scop igienic) sau straturi de incendiu (mai probabil focuri făcute pe loc, cu același scop de igienizare?), totul amestecat cu materiale de construcție (moloz, dar nu compact); aceste depuneri au un aspect stratigrafic destul de puțin obișnuit, formând, împreună și destul de simetric, ceea ce s-ar putea numi un „gorgan”, sau, pur și simplu, grămadă de gunoi; forma destul de țuguată a acestui "gorgan" sugerează că zidurile erau încă în picioare, iar gunoiul era aruncat de la o înălțime apreciabilă, posibil chiar de la etaj, vârful grămezii (retezat de amenajarea Căii Victoriei) aflându-se undeva la 2 metri de zidurile de la S și V (respectiv Z.19 și Z.18); situația descrisă nu are corespondent în restul săpăturii; de menționat că, totuși, activități de (re-)construcție aveau loc în proximitate, unul dintre straturile grămezii fiind o dungă de mortar (la marginea de sud a camerei, lângă zidul 20)²⁶.

CAMERA 11

–100 cm: podea cărămidă;
 —cel puțin alte 3 amenajări cu lut, cea inferioară la –160 cm;
 Stratigrafia camerei a fost puternic perturbată de câteva gropi târzii.

²⁶ Dana Mihai (2005, 273) remarcă următoarele: „În planul Jung din 1856 apare figurat hanul în mod diferit față de cel al lui Borroczyń. Interesant de observat este faptul că hanul pare să fie în formă de L, respectiv pe laturile de nord și vest, iar restul clădirilor având să fie adăugate ulterior”. Dincolo de faptul că logica domniei sale nu aderă la principiile stratigrafice sau la cronologie (planul lui Borroczyń este *anterior*), observația că la 1856 mai existau doar laturile de nord și de vest este interesantă și, posibil, de pus în legătură cu situația observată în cercetările arheologice din 1996. În această situație, însă, demolarea din anul 1853 a afectat și o parte a laturii vestice, respectiv tot ce era la sud de Camera 9 (10?).

CAMERA 12. Nu există profil (nu s-a săpat, locul fiind îngust).²⁷

3.h. Amenajări exterioare hanului

Partea de sud a secțiunii făcute în fața Muzeului Național pentru introducerea conductei este traversată pieziș, de la NNV la SSE, de zidul de incintă, notat aici, după unghiul din dreptul Camerei 8 – Z.16. Aici a fost practică o săpătură de cercetare, pe o lungime de șanț de 5 metri (v. **Pl. IV**), pe exteriorul hanului. Sub asfalt și îmbrăcămintea asfaltică, între -0,56 și -0,76 m se găsește un strat care are în amestec pietriș, nisip și diverse materiale de construcție (moloz). Între -0,76 și -1,60 m se găsește un pachet de straturi alternând de opt ori, aproape perfect simetric, două tipuri asemănătoare de straturi subțiri, unul fiind un pământ brun-roșcat (cunoscut în literatura arheologică drept „sol de pădure”), iar celălalt un lut galben-roșcat foarte aderent, amestecat în mici proporții (circa 15%) cu pământ negricios-brun. În tot acest strat nu se află, practic, material arheologic, cu excepția unei lentile mici de moloz, înspre nord, la -1,04...-1,14 m, semnificând un moment problematic în existența hanului, de poziționat, teoretic, la sfârșitul primei treimi de evoluție, deci în jur de 1750. Stratigrafia sectorului se completează, de la -1,60 la 2,10 m, cu un strat compus din pământ negru, clisos, cu foarte puține urme antropice (doar câteva urme de cărămidă spartă și chirpici), și, între -2,10...-2,45 m, un strat asemănător cu cel superior, diferența între straturi realizându-se treptat, fiind același pământ clisos, cu nuanțe gri-verzui la partea inferioară. Acest ultim strat era aparent complet steril arheologic; totuși, la -2,30 m a apărut un ciob smălțuit din secolul al XVI-lea, fără a putea fi observată vreo anomalie sau deranjament stratigrafic. Săpătura a fost sistată la -2,45 m datorită apei freatică.

La circa jumătate de metru de aliniamentul zidului de incintă, la adâncimea de -1,6 m, adică la cota de jos a pachetului de

soluri roșiatice, a apărut un șir de stâlpi, în linie aproximativ dreaptă și paralel cu zidul. Bârnelor erau foarte bine conservate, în special în partea inferioară (cea care stătea mai mult în apă, după cum am văzut cu pânza freatică), aveau la bază dimensiuni similare (ambele bârne pe care le-am scos și le-am măsurat aveau diametrul inferior de 26 cm.), fiind separate de spații mici (la bază -10-15 cm – vezi **Pl. V/2**). Baza bârnelor era perfect plată, tăiată cu fierăstrăul. Bârnelor au fost introduse într-o tranșee cu secțiune în formă de pâlnie, lată la gură de 50 cm și adâncă de 90 cm²⁸.

O situație foarte asemănătoare a fost întâlnită în extremitatea nordică a casetei de est, respectiv la exteriorul incintei de vest a hanului. Alternanța straturilor roșiatice era aici mai puțin clară și simetrică, întâlnindu-se, între -0,90...-1,15 m și un material ceramic destul de abundent, de factură târzie, din secolele XVIII-XIX. La -1,20 m apărea același șir de bârne îngropate, orientat paralel cu zidul (aici V-E). Din nefericire, săpătura a trebuit abandonată la -1,60 m, fără a realiza desene de detaliu, deoarece zona a fost inundată repetat de apele de ploaie scurse din strada Stavropoleos.

Interpretarea situațiilor întâlnite la exteriorul hanului a dat loc la destule discuții contradictorii în cadrul colectivului (și chiar în afara acestuia). În fine, s-a convenit asupra mai multor elemente.

Straturile inferioare din sectorul exterior de sud, de culoare negru-cenușiu, dense, umede, datorează lipsa aproape completă a materialului arheologic faptului că zona nu a fost locuită, fiind rezervată unei necropole (probabil de mici dimensiuni).

Este clar că bârnele au fost îngropate în pământ după construcția hanului, fiindcă aliniamentul lor urmează, aproximativ paralel, aliniamentul fundației, iar pe nivelul superior al bârnelor nu exista nici un indiciu de activități constructive (de ex. fragmente de mortar). Foarte probabil aliniamentul de bârne nu este mult posterior construcției hanului, în sprijinul acestei afirmații venind în primul rând cota superioară de îngropare,

²⁷ Deși pe planul de la **Pl. IV** figurează camerele 11-13, inclusiv zidul de E al camerei 12, acele zone nu au putut fi cercetate. Zidurile aflate sub trotuar au putut fi puse în plan mai târziu, în toamna anului 1996, ca urmare a unei noi intervenții a constructorilor.

²⁸ Adâncimea tranșeului a fost măsurată indirect (fundul tranșeului era sub apă), măsurând lungimea celor două bârne scoase în acest scop.

de -1,60 m, care este cea de la care s-au săpat fundațiile hanului.

Este la fel de clar că acest tip de amenajare nu are nici o legătură cu consolidarea terenului prin baterea unor țărushi ascuțiți (diferențele sunt prea evidente pentru a le explica). Mai mult decât atât, tranșeul în care au fost introduse bârnele putea, cel mult, să afecteze stabilitatea fundației, motiv pentru care a și fost săpat la oarecare distanță (aproximativ 0,50 m).

Interpretarea straturilor succesive de pământ/lut roșiatic este ceva mai dificilă. Să spunem deocamdată că „pământul roșu de pădure” nu este adus din pădure, pentru că, până la proba contrarie, nu se poate găsi nici o motivație unui asemenea efort, iar culoarea roșie a lutului este o curiozitate care, în acest caz, se poate pune pe seama contaminării. Nefiind adus, putem presupune doar că acest sol roșu este format pe loc, prin degradarea unei mari mase de lemn. Problema este că nu am putut surprinde nici cea mai mică rămășiță de fibră lemnoasă, ceea ce, prin comparație cu podelele de lemn ale hanului, contemporane, este mai greu de explicat, chiar dacă ne gândim la esențe lemnoase diferite. Au fost luate probe sedimentologice din aceste straturi, analizele de acest fel sunt însă foarte laborioase, fiind publicate în secțiunea dedicată sedimentologiei (infra).

Fără a avea certitudine, ne explicăm situația stratigrafică din sectoarele exterioare hanului după următorul scenariu: după îngroparea stâlpilor în tranșee, suprafața viitorului drum a fost nivelată, a fost depus un strat de lut de maxim 10 cm, peste care s-au așezat scânduri lungi de 4-5 metri, transversal. Se presupune, firește, că o instalație similară exista pe partea cealaltă a drumului. Scândurile transversale stăteau deci „punte”, sprijinite la ambele capete pe piloni de lemn²⁹. Așa pare să

se fi născut „Podul Mogoșoaiei”. Această instalație a rezistat utilizării cam un sfert de veac, după care a fost depus un alt strat de lut (poate fi, la limită, „glod” scurs de pe drum) și alt rând de scânduri, operația repetându-se, în timp, de 7 ori³⁰. Scândurile nu erau fixate în cuie³¹ (amenajările superioare nu erau sprijinite direct pe buștenii verticali), ci în acel lut foarte adeziv, care mai avea și rolul de a impermeabiliza drumul. După cum am mai văzut, lutul era în epocă un liant foarte întrebuițat.

Această ipoteză explică rostul și forma buștenilor îngropați, care erau retezați și nu ascuțiți, tocmai pentru a împiedica scufundarea. Solul pe care s-a făcut amenajarea devine cu ușurință patinoar, de la primii stropi de ploaie, dar este extrem de dens, fiind dificil de înfipt în pământ până și fierul cazmalei; un buștean cu diametrul de 26 de cm nu poate fi scufundat în pământ doar de sarcinile de trafic din secolele trecute, instalația fiind încă în bună stare, în fapt, asigurând Căii Victoriei o fundație adecvată.

Sistemul acesta de construcție a drumurilor în zonele mlăștinoase era cunoscut și folosit încă din epocă romană³², fiind utilizat și în evul mediu³³.

161-220), care la București pur și simplu nu există. Mulțumiri colegei Daniela Tănase de la Muzeul Banatului, care ne-a facilitat accesul la informație.

³⁰ Cercetările din centrul Timișoarei au surprins, similar, șase niveluri distincte de amenajare a străzii (Drașovean *et alii*, 11-84, în special p. 32)

³¹ Constatere noastră era, simplu, absența piroanelor de fier, însă am neglijat posibilitatea cuielor (penelor) de lemn, care intră prin forțare și se dilată la umezeală, fiind mult mai utile decât cele de fier. Săpăturile colegilor de pe Bega au demonstrat că era vorba despre cuie de lemn (Drașovean *et alii* 2007, în multiple locuri, de ex. p. 35, fig. 24). Este un alt criteriu de comparație a stării de conservare a amenajării: noi nu am găsit nici măcar fragmente de scândură, ei au găsit până și cuiile de lemn cu care scândurile erau prinse. Foarte adevărat, în cercetările recente din centrul capitalei (2011), am văzut numeroase scânduri fragmentare.

³² „Drumurile cu pat artificial aveau o structură complexă... Straturile inferioare, uneori alternate, erau constituite din pământ, argilă, nisip care ofereau și o supraînălțare... În regiunile inundabile sau mlăștinoase, substructura drumurilor era adaptată condițiilor fie prin realizarea unui rambleu, fie prin așezarea de fascine sau chiar radiere de bârne pe piloți” (Enciclopedia Civilizației Romane, București, 1982, s.v. drumurile). Fără a fi identic, sistemul descris este asemănător.

³³ Drașovean *et alii* 2007, cu referire la lucrări de salvare din Timișoara, la un palier cronologic similar

²⁹ Scenariul imaginat de noi în anul 1996 a fost confirmat de săpăturile ulterioare de la Timișoara (Drașovean *et alii* 2007, în special p. 41); starea de conservare a vechilor amenajări este mult mai bună, ținând cont de solul mlăștinos al orașului de pe Bega, ceea ce face ca multe detalii ale acestui sistem de construcție a străzilor urbane să fie acum mult mai clare, de exemplu faptul că, între cele două puncte de sprijin laterale ale „podului”, exista unul suplimentar, pe mijlocul străzii. Drept criteriu indirect al stării de conservare, să consemnăm doar că colegii bănățeni au recuperat zeci de fragmente de artefacte din piele (*idem*,

O problemă care ar putea fi ridicată, totuși, este observația că decroșul de fundație se află 0,6 m. deasupra primei amenajări a Podului Mogoșoaiei, respectiv la -0,90 m. față de asfalt. Este de remarcat că, în general, decroșul plintei, acolo unde există, se află mult deasupra primei amenajări a hanului și la interior. Astfel, aceste diferențe sunt: la C.1 = 0,81 m; C.2 = 0,61 m; C.8 = 0,55 m; C.10 = 1 m; C.11 = 1,23 m(!). (v. **Pl. XI/2**). Fundația clădirii era deci înaltă, depășind cel puțin cu 0,6 m nivelul de călcare al epocii. Aceste diferențe mari se pot imputa, însă doar parțial, efectului tasării; tot ele ar putea fi cauza marilor diferențe; este însă neîndoielnic faptul că plinta se ridica elegant —și probabil relativ uniform— deasupra solului, oferind o protecție suplimentară în acel mediu foarte umed.

O chestiune încă și mai curioasă este că, deși planul de la 1848 (**Pl. II**) arată intrări dinspre stradă³⁴, acestea nu au fost surprinse nicăieri, deși zidul de incintă era bine conservat, la o cotă mult superioară față de prima podea. De exemplu, în Camera 9 cota conservată a zidului de incintă este mai mare cu 1,2 m. față de nivelul podelei celei mai vechi. Nu avem motive să ne îndoim că aceste intrări existau. Desenul de la 1854 (**Pl. III**), fără a confirma în detalii planul din 1848 (**Pl. II**), confirmă existența intrărilor de la stradă, cel puțin pentru colțul de SV al cvartalului. Nu ne rămâne decât să presupunem că aceste intrări erau mai sus cu cel puțin 1,20 m, atât față de interior, cât și față de exterior, iar accesul se făcea pe scări de lemn (care nu figurează în plan, unde sunt arătate numai scările de acces între palierale clădirii)³⁵. O probă arheologică irefutabilă că așa stăteau lucrurile — nu există, cu excepția unor observații făcute în C.8. Știm însă, din săpătură, că zona era vulnerabilă la inundații, și acesta ni se pare un motiv suficient pentru a recurge la o

asemenea soluție arhitectonică, cu fundații înalte și uși mult deasupra solului umed.

Într-o singură situație am fi putut confirma această teorie prin săpătură, găsind una din ușile de acces de la încăperea dinspre stradă la încăperea dinspre curtea interioară (v. **Pl. II**). Acest lucru a fost într-o oarecare măsură realizat, dacă privim partea plină a paharului. Conjuncturile nu au fost însă nici aici prea favorabile. Șansa se iveaua, desigur, în caseta deschisă pe trotuar (v. **Pl. IV**). La momentul deschiderii casetei nu beneficiam încă de planul realizat clădirii în 1848. Oricum, dorința noastră ar fi fost de a decoperta toată suprafața corespondentă Camerelor 1 și 2 din secțiune. Acest lucru nu a fost posibil întru totul, datorită unui... semn de circulație. Nedorind să mai avem de a face cu reprezentanții Poliției și Primăriei (care ne mai atenționaseră în legătură cu varii aspecte), caseta a fost deschisă numai până la limita de nord a obiectului intangibil, astfel încât zidul 11 și extremitatea sudică a Camerei 2 aveau să rămână în afara săpăturii. Comparând acum cele două planuri, vedem că acolo unde ar fi trebuit să găsim ușa între Camera 1 și camera corespondentă (C.1 a) dinspre interior, adică la 4 m de colțul de NE al camerei — se găsește singurul tronson de zid (Z. 24) la cota obișnuită, imediat sub asfalt, scăpat ca prin minune de intervențiile de secol XX care au răvășit împrejurimile. În ce privește trecerea dintre camerele 2 și 2 a, care ar fi trebuit să fie la 2,5 m de colțul de NE — găsim un alt zid, la aceeași cotă obișnuită.

Care este însă credibilitatea planului de la 1848, dincolo de faptul că numărul de camere ar putea să fie corect? O privire fugară pe planșa IV/3 ne arată că diferențele sunt foarte mari, rata de eroare a topografilor de la jumătatea secolului trecut fiind mai mare decât cea anticipată, eroarea de desen de la Camera 12 fiind la limita grotescului. Luând în considerare camerele 1 și 2, constatăm că nu numai cifrele absolute sunt altele, ceea ce nu este de mirare, dar chiar proporțiile sunt diferite. Făcând abstracție de faptul real că planul camerelor este ușor neregulat, pe planul vechi dimensiunile Camerei 1 sunt 5,8 m (pe axa N-S) și 4,6 m (pe E-V), față de dimensiunile reale de 4,3 m și 5,3 m; latura mai lungă a camerei se află deci pe celălalt ax. În ce privește Camera 2,

descoperirilor noastre. La Timișoara, pentru amenajările timpurii, a putut fi surprinsă inclusiv utilizarea fascinelor (mănunchiuri de nuiele, *idem*, p. 41).

³⁴ Cu excepția Camerei 2, deși ar putea fi vorba despre o zidire ulterioară a intrării.

³⁵ La 1848 diferența de nivel dintre stradă și intrare trebuie să fi scăzut, datorită reamenajărilor succesive ale „podului”, cu 0,6–0,7 m, rămânând la neîmpozanta înălțime de două trepte. Un lucru similar l-ar fi produs și repetatele refaceri ale interiorului. De altfel, aproape sigur acele intrări din stradă nu fac parte din planul inițial, fiind adaptări comerciale de sec. XIX.

dimensiunile în vechiul plan sunt, în aceeași ordine, 4,7 m și 4,9 m față de 4,8 m și 5,2 m real; raporturile sunt aici însă mai apropiate.

Nimic nu ne împiedică să presupunem că și plasamentul ușilor pe plan este tot atât de neglijent. Mai mult, observăm că, de regulă, ușa de acces dintre camera de la stradă și camera dinspre curte, pe toată această aripă de clădire, de la Camera 3 la Camera 7, se află lângă colțul de SE (v. **Pl. II**). Dacă ușile s-ar afla cam în același loc și în Camerele 1 și 2, înseamnă că săpătura a surprins totuși elemente ale acestei realități. Ambele colțuri de SE ale acestor camere au suferit stricăciuni de pe urma intervențiilor mai recente. Intersecția Z. 10 cu Z. 23 este complet distrusă de un canal, iar în colțul de SE al Camerei 1 se află o gură de canal. Zidul 24, care limitează la E Camera 1 era distrus la capătul de N de mai multe intervenții succesive. Spre S, același zid se oprea înaintea canalului, așa cum atestă desenele de șantier; faptul a fost pus, atunci, pe seama distrugerii zidului. Situația din sud-estul C.2 este foarte asemănătoare. Colțul camerei este străpuns de o groapă de formă neregulată, mai adâncă decât săpătura noastră, umplută, din motive misterioase, cu beton. Și aici, zidul (Z. 23) se întrerupe, fapt care, și acesta, a fost pus pe seama intervenției recente. Reanalizând desenele, am ajuns la concluzia că zidul nu se întrerupe din cauza gropii betonate, care nu afectează toată grosimea zidului, fiind, aproape sigur, ușa lipsă. Interpretând astfel lucrurile, cele două uși s-ar afla la locul lor, într-o poziție perfect asemănătoare cu cele arătate pe planul vechi la camerele 3–7. Lucrurile s-ar fi putut lămurii încă de pe șantier, dacă am fi putut săpa mai adânc pe latura de E a casetei, însă locul strâmt, de nici jumătate de metru, ne-a determinat să oprim săpătura la –1,1 m, iar la vest de Z. 23 și Z. 24 situația era complet compromisă.

3.h. Palieri cronologice majore

Pentru prelucrarea materialului arheologic recuperat din săpătură, acesta a fost grupat, funcție de unitatea stratigrafică de origine, în cinci palieri cronologice, numerotate de la 1 la 5, în ordine cronologică descrescătoare, respectiv în ordinea cercetării lor. *Palierul 1* grupează complexe care

aparțin unei epoci ulterioare demolării hanului (circa 1860). Acestea sunt, în esență, câteva gropi cu moloz, stratul de moloz care se găsește imediat sub îmbrăcămintea asfaltică a căii de rulare actuale și sub trotuar, tranșeele realizate la începutul secolului XX pentru lucrări de aducțiune și canalizare, dar și intervenții mult mai recente, una dintre gropi conținând o monedă din anul 1966, pierdută probabil în anul 1970, cu prilejul lucrărilor de amenajare pentru inaugurarea Muzeului Național de Istorie. Majoritatea acestor complexe nu fac decât să întoarcă materialul arheologic mai vechi, existând puține obiecte care sunt cu certitudine mai noi de 1860.

Palierele cronologice 2 și 3 sunt cele ale nivelelor de funcționare ale Hanului Constantin Vodă. Neexistând o corespondență absolută între stratigrafia diverselor camere, cu excepția nivelului de fundare, reamenajările spațiilor producându-se similar, dar independent, delimitarea palierului 2 de palierul 3 este problematică și în bună măsură arbitrară. În practică, s-a împărțit înălțimea straturilor corespondente utilizării hanului în două părți relativ egale, corespunzând, teoretic, secolelor XVIII, respectiv XIX. Intenția era de a evidenția diferențele de material; așa cum am arătat deja, numeroasele nivelări au făcut această sarcină extrem de dificilă³⁶.

Palierele cronologice 4 și 5 au fost rezervate locuirii care a premers construcției hanului. Aici diferențele s-au făcut ceva mai ușor, considerându-se pe palierul 5 numai acele complexe care stau direct pe pământ virgin și nu suprapun stratigrafic nici un alt complex.

Ilustrarea împărțirii stratigrafice pe 5 palieri majore este exemplificată la **Pl. XIV**, pe profilul stratigrafic al Camerei 8.³⁷

3.i. Elemente de datare

Alături de elementele de datare relativă, reieșite din analiza materialului arheologic, care fac obiectul unei secțiuni

³⁶ Așa cum se va arăta pe larg în secțiunea următoare a raportului, dedicată studiului ceramicii.

³⁷ Împărțirea complicatei evidențe stratigrafice în cinci mari palieri a fost necesară pentru a oferi o bază statistică mai inteligibilă prelucrării materialelor recoltate, așa cum, de pildă, s-a întâmplat cu prelucrarea materialului paleo-faunistic (Bălășescu *et alii* 2002).

distincte a raportului (secțiunea următoare, 4), există un material numismatic relativ bogat pentru un șantier de salvare, a cărui determinare o datorăm colegului Ernest Oberländer-Târnoveanu (secțiunea 5 a raportului). Fiindcă analiza pieselor s-a făcut după ce rândurile de mai sus erau redactate, ne permitem aici niște scurte considerații.

O primă constatare este că, din 16 piese numismatice aflate în lot, 13 provin din casetă și din Camera 8, care, așa cum spuneam, au făcut obiectul unei cercetări mai atente. Constatarea nu este de natură să surprindă, dar subliniază necesitatea ca, pe un șantier de salvare, în ciuda tempo-ului de lucru impus de termenii de execuție, să existe spații rezervate unei cercetări realizate cu mijloace cât mai apropiate de cercetarea sistematică.

O a doua observație este aceea că, rezultat al nivelărilor succesive de reamenajare, asupra cărora am insistat deja, 5 monede provin din poziții secundare, respectiv monede de secolele XVI–XVII găsite pe nivelele hanului (piesele cu număr de șantier 13, 51, 52, 54, 55).

O a treia observație este aceea că relativ multe piese sunt fragmentare, neputând furniza o datare propriu-zisă; este vorba despre monede care, foarte probabil, au fost bătute în secolele XVI–XVII; nu întâmplător sunt aproape aceleași din lista de mai sus (respectiv 51, 55, 57), starea lor datorându-se nu atât grabei lucrătorilor noștri, cât, evident, faptului că au suferit șocuri mecanice cu prilejul nivelărilor.

Și mai interesant este raportul dintre monedele din secolul al XVI-lea, respectiv al XVII-lea, databile cu certitudine. Este vorba de 4 monede din secolul al XVI-lea (numerele 13, 14, 41, 52) și numai una din secolul al XVII-lea (nr. 54), și aceea din poziție secundară. Credem că acest fapt confirmă de o manieră indiscutabilă opinia exprimată anterior, în baze pur stratigrafice, că în secolul al XVII-lea zona a fost părăsită, în sensul că nu mai era nemijlocit locuită.

Puține piese dau informații utilizabile de cronologie absolută. Dacă moneda găsită pe podeaua L. 3, în unitatea teritorială C. 8, la –3,05 m, s-a dovedit a fi, spre dezamăgirea noastră, neutilizabilă, în schimb cele două monede din groapa alăturată (complexul 22, v. Pl. XIV coroborată cu Pl. IV) au fost

descifrate. Este vorba despre un *schilling* de la Albrecht I al Prusiei, din anul 1558, și un dinar de la Ferdinand I al Ungariei, din anul 1551. Cele două monede, având datări atât de apropiate, se confirmă reciproc și așează complexul în jur de 1560, sau imediat după. Având în vedere relațiile stratigrafice (v. Pl. XIV), faptul că nivelul din care este săpat complexul 22 suprapune umpluturile succesive ale L.3, în fine, faptul, expus supra, că umplerea gropii L3 pare să se fi realizat într-un timp relativ de îndelungat, apreciem că locuința în discuție a funcționat probabil înainte de jumătatea secolului al XVI-lea. Luând în considerare faptul că și în L.3, și pe primul nivel al L.2 s-au identificat straturi de nisip asemănătoare, indicând cu destulă probabilitate o inundație severă (suntem aici la o cotă de minim 10 m deasupra Dâmboviței!), L.2 primește aceeași datare, pentru primul nivel, și o datare la mijlocul secolului pentru al doilea nivel de locuire, pentru care există și material ceramic. În această situație, L.1, suprapusă de L.2, se datează la sfârșitul secolului al XV-lea sau la începutul secolului al XVI-lea.

O altă indicație prețioasă furnizată de analiza numismatică se referă la perioada finală a hanului. Este vorba despre o monedă de la Ferdinand I, bătută la Viena în anul 1835, găsită în casetă, în Camera 2, pe podeaua 5 (sau în amenajarea pentru podeaua 6, foarte apropiată, vezi Planșa XIII). Imediat deasupra a fost găsită o altă piesă, cu o datare ceva mai largă. Este vorba despre un capac de la un produs cosmetic, purtând marca unui furnizor al reginei Isabella a Spaniei (1833–1868), găsit în nivelul de amenajare al podelei 7 (cea mai recentă)³⁸. Așa cum am arătat când am expus succesiunea stratigrafică a camerelor hanului, podeaua 5 a

³⁸ Deși principalele paliere cronologice (v. *supra*) au fost numerotate de sus în jos, podelele hanului au fost numerotate de jos în sus. Ambele decizii au bune motive: situația de „șantier de salvare” nu ne garanta că vom putea săpa până „la viu”, ceea ce s-a și întâmplat în câteva ocazii, așa că numerotarea palierelor de sus în jos făcea sens; în ceea ce privește amenajarea podelelor hanului, ele nu puteau fi studiate și clasate înainte de a finaliza profilul, cel puțin pe primii doi metri; foarte adesea nivelurile superioare erau distruse, din diverse motive, așa că numerotarea de jos în sus era obligatorie. Am încercat să reprezentăm corespondența dintre aceste podele în tabelul de la Pl. XI/2.

camerei 2 suprapune un nivel de abandon. Este posibil să fie vorba despre consecințele incendiului din 1847 (vezi secțiunea a doua a raportului, referitoare la istoricul hanului). Moneda de la Ferdinand, perforată, deci purtată mai multă vreme, ar putea să fi fost pierdută cândva după anul 1847. În ciuda stării jalnice în care se găsea clădirea, după cum spun documentele epocii,³⁹ este destul de sigur că acest spațiu, cel puțin, a fost folosit intens aproximativ între anii 1850 și 1860, podeaua fiind reamenajată de trei ori. Mai mult decât atât, materialele arheologice, respectiv fragmentele de la ceramica de lux, capacul de la produse cosmetice, cât și rondela pentru bijuterii, găsită pe podeaua 7 (v. secțiunea 5 a raportului), sugerează un magazin cu oarecare pretenții.

Și o curiozitate pentru istoricii preocupați de viața economică: nu a fost identificată nici o monedă otomană. Foarte adevărat, există piese ceramice care atestă însă legături cu sudul.

3.j. Cercetări în 1997

Ultimele cercetări în stradă s-au făcut în toamna anului 1996, când constructorul a practicat niște gropi necesare unor racorduri, pe trotuarul din fața Muzeului Național, în dreptul camerelor 10–13, ceea ce a permis completarea situației de plan, așa cum se poate constata la **Pl. IV**. După acest moment lucrările constructorilor au fost finalizate. O neașteptată ocazie de a rămâne la subiectul Hanului Constantin Vodă s-a ivit anul următor. Se făceau lucrări de reamenajare în depozitul arheologic pentru evul mediu, când s-a constatat că pardoseala de ciment a cedat pe niște aliniamente mergând paralel și imediat lângă pereții de nord și vest, pereți lungi de 10,4 m, respectiv 9,65 m. Încăperea se află exact în „turnul” de sud-vest al clădirii, sub „buzunarul de pe Franceză”, loc obișnuit de amenajare a unor expoziții temporare; dat fiind că amprenta la sol a clădirii actuale este figurată la **Pl. II** (cu gris), poziția încăperii poate fi destul de exact înțeleasă, ținând cont că pereții exteriori au cca 1,30 m grosime.

De-a lungul pereților de nord și vest a depozitului podeaua stricată a fost înlăturată,

arheologii constatând că se aflau în fața unor fundații de lemn, groase de cca 30 de cm, intersectate, la intervale mai mari, de stâlpi verticali (mai adânci decât talpa fundației, deci aproape sigur mărturia unor faze anterioare). Fiindcă o săpătură propriu-zisă nu a fost agreată, a trebuit să ne mulțumim cu aceste constatări, cu câteva fragmente ceramice atipice și cu niște bucăți de lemn, parte a tălpilor de fundație care încă nu putreziseră.

Ar fi dificil de estimat, cu precizie, corespondența la planul Borroczyn, pentru că, așa cum deja am văzut, săpăturile au demonstrat că este foarte aproximativ; oricum, traseul celor doi pereți de lemn nu corespunde deloc planului de la 1848, așa că nu putem face altă presupunere decât că ei reprezintă un stadiu mai vechi, al unor construcții care la 1848 nu mai existau. Cota exactă a podelei din subsol, față de trotuar, este de cca. –250 cm. Comparând acest lucru cu cota de fundație a zidului celui mai sudic cunoscut din săpătură (Z.10, –219 cm, v. **Pl. XI/1**, corelând cota fundației și a asfaltului), respectiv –219 cm, constatăm că suntem, în depozitul muzeului, sub cota de fundație a Hanului. Ceea ce am găsit noi este parte a unei clădiri de lemn, suficient de mare pentru a testa faptul că nu este un tip constructiv obișnuit evului mediu (în care o latură poate fi lungă de până la 8–9 m, dar a doua nu este mai lungă de 5–6 m), ci mai degrabă o fundație de epocă modernă, foarte adâncă, deci probabil pentru o clădire cu etaj. Asemenea caracteristici ne fac să presupunem că este foarte puțin probabil ca această clădire să fie mai veche de secolul al XVIII-lea și că, oricum, precede forma pusă în plan de Borroczyn. Aceasta ar mai însemna că tot corpul de clădire de pe colțul de SV al cvartalului pe care a funcționat Hanul Constantin Vodă era alcătuit din clădiri de lemn și, foarte probabil, nici nu au aparținut hanului, ci unor particulari care au profitat de locul lăsat viran spre Ulița Franceză.

Privind înapoi, pe planul de la **Pl. II**, observăm că această zonă are colorație distinctă față de principalele corpuri de clădire (colorație care respectă diferențele din original). Multă vreme ne-am întrebat de ce; se pare că acum avem un răspuns: erau clădiri de altă factură. Acest grup de edificii este

³⁹ Vezi secțiunea a doua a raportului.

bine individualizat pe reconstituirea propusă la **pl. III/1**, aparent imediat la sud de „camera” 10 (a se corela cu **Pl. II**). Ne aducem aminte, acum, că analiza stratigrafică a camerei 10 a ilustrat părăsirea acestei încăperi încă dintr-o etapă timpurie, locul devenind un soi de groapă de gunoi, deșeurile fiind probabil aruncate de la etaj. Surpriză, însă: pe ilustrația de la 1854 geamurile de la etaj corespondente spațiului numit de noi, convențional, camera 10, existau. Putem formula atunci o ipoteză destul de șocantă: nu acoperișul cedase acolo, ci tavanul parterului din spațiul numit „camera 10”. La etaj exista, deci, o gaură mare, prin care se arunca gunoiul la parter, ceea ce ar explica forma neobișnuită a „gorganului” cu moț... Un „inside” insolit al Bucureștiului de la mijlocul veacului al XIX-lea...

4. CERAMICA DE LA HANUL CONSTANTIN VODĂ

Anca PĂUNESCU

Materialul ceramic rezultat din cercetările arheologice de salvare întreprinse la Hanul Constantin Vodă se prezintă în stare fragmentară și este destul de amestecat din punct de vedere stratigrafic. Din mulțimea fragmentelor recoltate se pot reconstitui oarecum formele caracteristice predominante ale ceramicii de uz, nesmălțuită și ale ceramicii smălțuite și ornamentale și se pot face unele aprecieri cu privire la evoluția unor forme, a tehnicilor de decorare și modelare, pe parcursul secolelor XV–XVIII, chiar până în primul sfert al secolului al XIX-lea. Alături de fragmentele ceramicii locale, dar într-o proporție mai mică, s-au descoperit atât fragmente mărunte ce provin de la diverse forme de vase de porțelan sau faianță orientală (turcească sau persană) realizată în marile centre din Iznik, Cutahia, Damasc, Constantinopol sau produse ale manufacturilor de ceramică renumite din secolele XVII–XIX, în Europa.

De la început trebuie să precizăm că întregul repertoriu al formelor își găsește corespondența în formele ceramicii descoperite și în alte puncte, cercetate arheologic, de pe raza orașului București, fie în apropierea hanului, în punctele Curtea Veche, Biserica Sf. Dumitru Poștă, Piața de

flori, Mihai Vodă sau în puncte mai depărtate, la Mănăstirea Văcărești, Biserica Radu Vodă, Foișorul Mavrocordaților sau Biserica Visarion (Cantea 1959, 126–127, 157–160; Panait 1963, 259, fig. 17/1–5; Țico 1981, 242, 246, 267–268, 290).

Caracteristicile generale comune ale ceramicii probează existența unor centre de olărie adaptate nevoilor orașului, și care prezintă unele aspecte proprii ce deosebesc produsele lor de produsele olarilor din alte orașe ale Țării Românești, cum ar fi Târgoviște, Pitești, Ploiești, Craiova, Orașul de Floci ș.a.

În mod curent se obișnuiește ca prezentarea formelor ceramice să fie împărțită în două mari categorii: ceramică de uz comun nesmălțuită și ceramică smălțuită, în care se includ și formele ceramice cu funcționalitate ornamentală. În prezentarea noastră vom arăta că unele forme ale ceramicii de uz comun se păstrează pe o lungă perioadă, iar decorul realizat prin incizie sau cu angobă albă va fi înlocuit cu smalt de diferite culori.

4.1. REPERTORIUL FORMELOR

Ceramica de uz comun este în general lucrată din pastă fină, nisipoasă, mai rar amestecată cu pietricele mărunte, cu pulbere de mică. În urma arderii pereții vaselor au căpătat culoarea roșu-cărămiziu sau roșu-cafeniu. Arderea este în general oxidantă, dar multe fragmente au fie miezul cenușiu, fie suprafața interioară cenușie, în cazul vaselor de dimensiuni mai mari, la care pereții sunt mai groși. De asemenea, la majoritatea fragmentelor se păstrează urme de ardere secundară puternică, rezultate în urma folosirii îndelungate a vaselor pentru prepararea hranei.

Oala cu toartă de diferite dimensiuni este forma cea mai răspândită. Din punct de vedere cantitativ, al fragmentelor recoltate, această formă predomină atât în nivelul de locuire anterior construirii hanului, cât și din nivelele legate de existența sau abandonarea acestei construcții. Fragmentele descoperite în umplutura locuințelor care au precedat existența hanului sau în straturile de nivelare precedente construirii hanului se datează în a doua jumătate a secolului al XV-lea și până

în prima jumătate a secolului al XVII-lea. Analogii apropiate pentru datare am găsit în materialul ceramic recoltat din cercetările arheologice efectuate la Curtea Veche sau la biserica Sfântul Gheorghe (Morintz *et alii* 1959, 259, fig.17/1–5).

Oalele cu toartă au în general corpul piriform, sau au umeri larg rotunjiți, diametrul gurii fiind mai mare decât diametrul bazei. Toarta se prezintă ca o bandă lată, ovală în secțiune, ușor supraînălțată, care se prinde sub muchia buzei și în zona maximă de arcuire a corpului (Pl. IX/5, 17, 23). Profilul buzelor este diferit: fie buza este scurtă, foarte puțin evazată, ușor arcuită spre interior, cu muchia rotunjită, fie buza este înaltă, dreaptă sau evazată, cu muchia subțiată, rotunjită sau teșită oblic sau orizontal (Pl. VIII/1, 3–4, 6–9, 21, 22, 34). Gâtul de obicei este scurt, ca o șanțuire mai mult sau mai puțin pronunțată, după care se dezvoltă umărul vasului arcuit larg, ceea ce corespunde zonei diametrului maxim. În toate cazurile fundul vasului este drept și de multe ori se poate observa pe suprafața lui, imprimată în pasta crudă, urma sfirii cu care a fost desprins vasul de pe roata olarului (Pl. IX/27; VIII/19).

Decorul acestor forme de vase se prezintă în mai multe variante de realizare și de distribuție, pe suprafața exterioară a buzei sau pe umerii și pereții vasului. Începând din secolul al XV-lea și în secolul următor se constată folosirea ambelor modalități de decorare, așa cum întâlnim în inventarul arheologic al așezărilor rurale și urbane din această perioadă. Decorul incizat sub forma a 1–3 linii paralele îl întâlnim plasat pe suprafața exterioară a buzei, uneori imediat sub muchia ei, alteori în zona mediană a peretelui. Fasciculele de linii paralele trasate cu angoba albă, de diferite grosimi, erau plasate atât pe suprafața exterioară a buzei cât și deasupra umărului, la baza gâtului sau în zona de maximă arcuire a pereților vasului. Spre sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul celui următor fasciculele de linii paralele, uneori spirale concentrice, sunt de asemenea trasate cu angobă albă și dispuse pe o suprafață mai mare din peretele vasului, uneori și pe suprafața exterioară a buzei. Tot o inovație decorativă a epocii o reprezintă faptul că buza teșită orizontal este și ea

decorată cu dungi scurte, vertical, trasate tot cu angobă albă, iar în unele cazuri această manieră de decorare se extinde și pe partea superioară a torții (Pl. IX/10, 17, 21).

În cursul secolelor XVII–XVIII, profilul oalelor cu toartă se modifică foarte puțin, astfel că vom întâlni și forme de dimensiuni mai mari, cu corpul ceva mai rotunjit, cu pereții și fundul mai gros, iar pe suprafața interioară a pereților se observă coaste bine profilate, realizate în momentul modelării la roată (Pl. IX/31). La rândul lor, torțile devin mult mai plate, mai late și sunt îndoite aproape în unghi drept. Chiar și modalitatea de preparare a pastei se schimbă: pasta compactă, omogenă, are ca degresant nisip fin, pietricele foarte mărunte și urme de scoici pisate fin. În urma arderii, pereții, mai groși acum, au miezul de culoare cărămiziu spre roz sau cenușiu deschis.

Din punct de vedere al evoluției decorului, în această perioadă constatăm procesul de generalizare a folosirii smaltului, de culoare verde închis, oliv sau maro. Cele mai multe fragmente au muchia buzei acoperită cu o peliculă de smalt subțire, inegal aplicată, care se întinde și pe partea superioară a torții. În alte cazuri suprafața exterioară a vasului este acoperită până la jumătate din înălțimea vasului cu un strat de smalt verde, iar pe umăr sunt desenate spirale realizate cu smalt de culoare oliv, iar în zona de maximă bombare sunt trasate 3–5 fascicule de linii paralele, tot cu smalt de culoare oliv. Jumătatea inferioară a vasului este și ea uneori acoperită, până spre linia fundului, cu angobă albă. Indiferent de dimensiunea vasului, aproape pe toate fragmentele se constată că suprafața interioară a vasului a fost acoperită cu o peliculă subțire de smalt verde sau maro-deschis.

O variantă a formei mai sus prezentată, de mai mici dimensiuni, dar asemănătoare după profil, este *ulcica*. În inventarul ceramic al nivelelor ce corespund secolului al XVIII-lea, mulțimea fragmentelor, din păcate neîntregibile, arată că această formă este predominantă. Aceste vase aveau gura largă, corpul bombat cam la jumătate din înălțime și fundul plat. Buza era de obicei scurtă, ușor răsfrântă spre exterior, triunghiulară în secțiune, sau cu marginea lățită și șanțuită, având muchia superioară subțiată și rotunjită ușor, iar muchia inferioară bine marcată, ca

un prag. Desenul acestui profil amintește profilul oalelor borcan sau al oalelor cu toartă din secolul al XIV-lea descoperite la Basarabi (Busuioc, Vâlceanu 1976, 498, fig. 1/3–7, 500, fig. 3/1), Zimnicea (Țânțăreanu 2010, 157, pl. LX/13–19), Coconi (Constantinescu 1972, 248, pl. XIV/1, 3). Și la aceste vase gâtul este scurt și puțin profilat, iar pereții sunt ceva mai groși și prezintă pe suprafața interioară coaste, de sus până spre bază sau numai în registrul inferior. Toarta este plată, cu muchiile rotunjite, și se prinde sub muchia buzei și în zona mediană, pe linia de maximă bombare. Suprafața interioară și muchia buzei sunt acoperite cu smalt verde închis, iar suprafața exterioară este acoperită complet cu angobă albă (Pl. VII/23).

Oala cahlă, ca formă a ceramicii medievale, începe să fie prezentă aproape în toate așezările importante din cursul secolului al XVI-lea, când încep să se înmulțească descoperirile ce atestă răspândirea sobelor de teracotă în așezările medievale. Referitor la tehnica de preparare a pastei, se constată că este lucrată din pastă fină, compactă, omogenă, degresată cu mult nisip cernut fin. După modelare, suprafețele vaselor lucrate din această pastă erau uniformizate cu o angobă subțire, obținută din argilă curată dizolvată în apă, care a aderat pe suprafețele vaselor ca o pojghiță fină, fără să îndepărteze complet asprimea pastei. În urma arderii, pereții vaselor au căpătat culoarea cărămiziu-gălbui sau gălbui. În general aceste vase au corpul de formă tronconică, cu diametrul gurii mult mai mare decât al fundului, fiind lipsite de decor. Buza este teșită orizontal sau puțin oblic, cu muchii pronunțate. La baza buzei, peretele vasului prezintă o ușoară arcuire scurtă spre exterior, după care peretele se continuă drept, oblic spre linia fundului (Pl. XI/1–2, 6, 35). De multe ori și la aceste vase se observă pe suprafața interioară coaste realizate în timpul modelării la roată, mai ales la exemplarele de dimensiuni mai mari și care se datează în cursul secolului al XVII-lea, judecând după contextele în care au fost descoperite. Variantele diferă în funcție de dimensiunile vasului, de înălțimea buzelor, de forma muchiilor de la buze și după curba de arcuire a umărului vasului, imediat la baza buzei. Pentru exemplarele dateate mai târziu există și unele variante de decor realizat prin trasarea unor

striuri paralele incizate pe suprafața exterioară a buzei, prin folosirea decorului aplicat cu vopsea albă sau prin marcarea sub forma unei muchii pronunțate în zona umărului. Cele mai numeroase fragmente s-au găsit, conform situației stratigrafice, în nivelele de umplutură ale locuințelor cu beci, ce au existat anterior hanului, și în straturile de nivelare ce au precedat ridicării construcției. Datorită condițiilor deosebite în care au început și s-au desfășurat cercetările arheologice nu suntem în măsură să știm dacă aceste forme ceramice au fost utilizate și în cursul secolelor XVIII–XIX. Pe de altă parte, absența cahlelor de pe nivelurile hanului se poate motiva prin faptul că spațiile nu erau încălzite, ele fiind utilizate mai ales ca magazine.

Cana cu toartă și cu picior profilat este cunoscută în repertoriul ceramicii medievale, în Țara Românească, încă din secolul al XIV-lea, la Curtea de Argeș (Constantinescu 1984, 128, 130 cu fig. 57/2–3) sau la Basarabi (Busuioc, Vâlceanu 1976, 501, fig. 4/1). Fragmentele descoperite ne permit reconstituirea profilului acestor recipiente, a căror înălțime oscila între 15–20 cm, cât și a variantelor ce diferă în funcție de forma și înălțimea piciorului. Ele erau lucrate dintr-o pastă fină, compactă, cu mai puțin nisip fin sau mică în amestec, spre deosebire de pasta folosită la formele mai sus descrise. După modelare vasele au fost acoperite, pe ambele fețe, cu un slip roșcat-deschis sau cafeniu. Toate fragmentele atestă folosirea procedului de ardere oxidantă, de bună calitate. De obicei diametrul gurii este apropiat sau egal cu diametrul maxim al vasului. Buza subțire este scurtă, evazată, cu muchia subțiată. Într-un singur caz cele câteva fragmente ale unei căni arată că gura era lobată în partea opusă prinderii torții (Pl. IX/18). Linia de demarcație între buză și corpul vasului este sugerată printr-o slabă șanțuire (Pl. VIII/27). Piciorul vaselor, de formă tronconică, cu înălțimi diferite, are baza plată sau, în unele cazuri, un umbo interior (Pl. VIII/20, 25–26, 29–30). Toarta ovală, ușor aplatizată, se prindea sub muchia buzei și sub zona de maximă bombare a peretelui vasului. În privința decorului, pentru exemplarele mai vechi se folosesc variante realizate din linii și pete de angobă albă. Excepție fac fragmentele de la exemplarul cu buza lobată care era decorat pe

umăr cu un șir de alveole slab imprimate în pasta moale sub care a fost trasată o singură linie de asemenea slab incizată (Pl. IX/8). Mai târziu se va folosi decorarea cu smalt verde sau cafeniu, aplicat pe buza vasului, cât și cu angoba albă, care acoperea întreaga suprafață a vasului. Majoritatea fragmentelor au fost descoperite în nivelele de locuire anterioare existenței hanului.

Câteva fragmente aparțin unei alte forme de vas mic pentru băut, care este *ceașca cu toartă*. Pasta din care au fost lucrate prezintă aceleași caracteristici cu cea a oalelor cu toartă. În ceea ce privește profilul, ele aveau buza foarte scurtă, subțiată, puțin evazată în exterior, cu muchia rotunjită, cu corpul rotunjit sau carenat, cu piciorul scurt, profilat, al cărui diametru este mult mai mic decât diametrul buzei sau al corpului. Toarta este ușor supraînălțată, ovală sau chiar rotundă în secțiune. Decorul era realizat prin trasarea a 2–3 linii incizate pe umărul vasului, uneori acoperite cu pete de smalt distribuite și pe muchia buzei sau pe suprafața torții. Cele câteva fragmente au fost descoperite în nivelele de locuire anterioare ridicării hanului și care se datează în cursul secolelor XV–XVI. În secolele XVII–XVIII fragmentele ceramice ne permit să reconstituim profilul acestor vase mici, care capătă un corp globular, cu fundul plat și sunt smălțuite în interior, uneori parțial și la exterior. Suprafața interioară este acoperită până aproape de linia fundului cu angobă albă (Pl. VII/35–36).

Ulcioarele sunt forme de vase amforoidale, folosite îndeobște pentru păstrarea și transportul lichidelor, fiind cunoscute în repertoriul ceramicii medievale românești încă din secolul al X-lea, sub mai multe tipuri (Nicolescu, Petrescu 1974, 32–33). Mai întâi, câteva fragmente recoltate din nivelele de locuire anterioare ridicării hanului aparțin celui tip, destul de bine cunoscut în secolele XV–XVI, lucrat din pastă fină, bine arsă, de culoare roșu-cărămiziu, uneori acoperit de un slip de culoare roșu închis, cu corpul amforoidal, cu gâtul cilindric și cu o singură toartă. Toarta se prinde la jumătate din înălțimea gâtului sau mai aproape de buză și în zona de maximă bombare a corpului vasului. Uneori, prinderea torții de gâtul vasului este consolidată prin aplicarea unui

brâu subțire din pastă ceramică, care arată ca o muchie foarte reliefată, sau este decorată cu creștături oblice. Toarta, ovală în secțiune, are pe suprafața exterioară aplicată o pastilă de lut, perforată, iar în interior este goală, pentru a facilita scurgerea lichidului, atunci când vasul este înclinat. Alte ulcioare, cu o singură toartă, au pe umărul vasului, în partea diametral opusă torții, un cioc de scurgere de formă tronconică, alungită, cu vârful uneori puțin arcuit.

Dacă până în secolul al XVI-lea decorarea ulcioarelor se realiza prin trasarea unor linii lustruite în rețea (Pl. IX/4), a unor linii paralele incizate sau trasate cu angobă albă și cu pete din aceeași culoare, în perioada următoare, în tehnica decorativă începe să fie des folosită combinația de smalt de culori diferite, precum cu cea de vopsea albă sau roșie, aplicată cu cornul. Tot acum se observă tendința de a acoperi suprafața jumătății superioare a vasului cu smalt monocrom, iar în secolul al XVIII-lea se generalizează acoperirea întregii suprafețe cu smalt verde închis.

Singura piesă întreagă a tipului de ulcior cu o singură toartă, descoperită în cercetările noastre, este lipsită de decor. Aceasta a fost lucrată dintr-o pastă cu mult nisip în amestec, bine arsă, de culoare gălbui-roșcat. Gâtul subțire, ușor tronconic, nu este prea înalt și are buza vag îngroșată și lobată. Corpul are o formă aproape sferoidală, cu diametrul fundului mai mare. Toarta pomește aproape de la mijlocul înălțimii gâtului și se prinde de corpul vasului în zona diametrului maxim (Pl. VII/34). Datorită faptului că nu cunoaștem analogii pentru acest exemplar și nici condițiile stratigrafice ale locului de descoperire nu sunt relevante, nu ne putem pronunța asupra unei încadrări cronologice precise. O piesă asemănătoare a fost descoperită la Bradu, în județul Buzău, și se presupune că această formă ceramică poate fi atribuită populației săsești (Chicideanu 1979, 428).

Forma ulciorului în secolul al XVIII-lea diferă foarte puțin în comparație cu cea cunoscută în secolele anterioare. Gâtul cilindric sau bitronconic este uneori mai scurt, dar corpul își păstrează forma amforoidală și fundul plat. Toarta sau cele două torți simetrice se prind de zona mediană a gâtului și în zona de maximă arcuire a

profilului vasului. Torțile sunt plate, cu marginile alveolate (Pl. VII/13–15). Pe umărul vasului, uneori pe suprafața corpului și pe toartă sunt aplicate pastile crestate, din lut, acoperite de asemenea cu smalt. Prin compararea materialului ceramic ce aparține secolului al XVIII-lea, descoperit la Hanul Constantin Vodă, cu materialul ceramic datat în aceeași vreme, descoperit în alte puncte cercetate arheologic de pe raza orașului București, constatăm că acest tip de ulcior reprezintă o formă unică, de serie mare, care va intra în tradiția ceramicii populare din secolul următor.

O formă mai rară în ceramica de uz este *castronul* reprezentat doar prin câteva fragmente neîntregibile, lucrate din pastă roșie cărămizie, compactă, fină, preparată cu multă mică în amestec. Profilul fragmentelor găsite ne ajută să reconstituim cu oarecare aproximație forma acestor vase. Buza este teșită orizontal, cu o muchie groasă trasă spre exterior, sau este trasă oblic spre exterior, cu muchia teșită vertical; pereții sunt drepti, oblici sau cu o muchie bine profilată în exterior. Decorul este simplu, realizat din striuri orizontale, slab incizate, paralele și în val ascuțit. Un singur fragment prezintă pe suprafața interioară a buzei o linie simplă în val, incizată (Pl. IX/7). Aceste motive decorative se întâlnesc pe fragmentele ce se datează în cursul secolelor XIV–XV (Diaconescu, Ionescu 1979, 359; Constantinescu 1984, 132–133) dar pe parcursul secolelor următoare se va generaliza decorul cu smalt monocrom sau cu mai multe nuanțe aplicate sub formă de linii sau pete pe fondul monocrom (Pl. VI/16, 30).

Capacele pentru oale sunt reprezentate prin foarte puține fragmente lucrate din pastă fină, bine arsă, de culoare roșcat-cărămizie, de formă tronconică, cu o singură toartă, cu secțiune ovală. Un singur fragment prezintă pe suprafața exterioară un decor realizat prin incizarea unei linii în val și a unor alveole puțin adâncite în pasta crudă, repartizate aproape de marginea capacului. Acest fragment a fost descoperit în nivelul de locuire anterior ridicării construcției hanului.

În nivelele de locuire cu ceramică ce se datează în secolele XVII–XVIII s-au descoperit și câteva fragmente de *sfeșnice*, lucrate în pastă ceramică, de bună calitate,

decorate cu angoba albă și cu pete de smalt, de culori diferite (Pl. VII/25). Ele aparțin unei forme a cărei profil îl cunoaștem încă din secolul al XIV-lea, dar sunt mai îngrijit lucrate. (Constantinescu, 1972, 271, pl. XXXVII/1; Constantinescu 1984, 134). De obicei corpul este tronconic, relativ înalt, gol în interior, sprijinit pe un suport sub forma unei tipsii rotunde, cu un diametru mai mare, cu marginile îngroșate sau ușor ridicate vertical. Toarta arcuită se prinde sub muchia corpului tronconic și la baza lui sau de marginea suportului-tipsie.

O formă de vase folosite la prepararea hranei, mai rar întâlnită în inventarul ceramic al altor așezări rurale sau urbane, este *tigaia cu coadă și cu trei picioare* tronconice, cu vârfurile ușor arcuite. În general corpul vasului are o formă tronconică, cu diametrul gurii mai mare decât al bazei. Marginea buzei este fie teșită orizontal, scurtă, tubulară în secțiune, și se prinde de peretele recipientului imediat sub marginea buzei. Cele câteva fragmente descoperite arată că suprafața interioară și muchia buzei erau acoperite cu o peliculă slabă de smalt verde sau maro deschis. Cele câteva fragmente neîntregibile, descoperite în cursul cercetărilor, aparțin acestei forme de vas a cărei analogie o găsim în exemplarul întreg ce a fost descoperit la Curtea Veche din București și care datează din secolul al XVIII-lea (Rosetti 1959, pl. CXIII/ 12).

Sparte intenționat, după ce au fost folosite, *pușculițele* din lut ars sunt și ele prezente în inventarul ceramic descoperit în cercetările de la Hanul Constantin Vodă. Aceste piese de dimensiuni relativ mici, cu diametrul de 7 cm, erau lucrate din pastă fină, arsă brun-roșcat, cu pereții groși, și aveau o formă sferică sau bitronconică, rotunjită, sprijinită pe o bază rotundă, scundă, plată, ușor profilată. Gura este sub forma unei creștături făcută în pastă crudă, înainte de ardere. Corpul era decorat, uneori, cu câteva dungi de angoba albă, trasate paralel, orizontale. Aceste pușculițe apar relativ mai des și în alte zone ale cercetărilor arheologice din București și par să se fi bucurat de atenție și folosință în cursul secolelor XVIII–XIX (Rosetti 1959, 163–164, fig. 59).

În categoria ceramicii smălțuite predomină în general forme de vase deschise și scunde – *farfurii și străchini* – smălțuite pe

toată suprafața interioară și pe suprafața exterioară doar în zona marginii, cât și vase puțin înalte smălțuite pe ambele fețe. În privința tehnicii de decorare cu smalt se poate observa că în cursul secolelor XVII–XVIII aplicarea petelor de smalt colorat este combinată cu decorul realizat cu angoba albă și roșie. Din punct de vedere cantitativ se poate constata că mai mult de jumătate din numărul fragmentelor ceramice descoperite în cercetările noastre îl reprezintă fragmentele smălțuite, din păcate neîntregibile.

În nivelele de locuire existente anterior construirii hanului, ce aparțin secolelor XV–XVI, un număr apreciabil de fragmente provin de la *străchinile* smălțuite cu decor sgrafittat sau aplicat. Aceste vase au corpul tronconic, cu buza trasă oblic în exterior, formând un unghi obtuz cu perețele vasului. Corpul se sprijină pe un picior inelar. Pasta ceramică este foarte fină și bine arsă, de culoare cărămiziu deschis. Înainte de acoperirea cu smalt, pe suprafața interioară a vaselor se aplica un strat de pastă albă și se inciza desenul decorului. De obicei decorul central apare sub forma unui medalion rotund sau sub formă de rozetă. În jurul lui, pe pereții străchinilor, până spre buză, sunt aplicate alte motive decorative sub forma de fascicule de linii, cercuri concentrice, împletituri de ghirlande sau triunghiuri dispuse cu vârfurile în jos, spre medalionul central. Se poate spune că în general decorul folosit este o combinație de motive geometrice și florale redată într-o largă gamă de variante și diferit colorate din punct de vedere al nuanțelor de smalt combinate (pl. VI/ 9, 26, 28) (Rosetti 1959, pl. C.I, C.X/3, 11, C.XI/3,11; Căndea 1996, 265–272, fig. 39–46).

Fragmentele ce au fost recoltate din nivelele de locuire corespunzătoare secolelor XVII–XVIII, și chiar la începutul secolului următor, nu mai sunt decorate prin tehnica sgraffito, fondul predominant fiind cel al smălțului de culoare deschisă, galben sau oliv cu pete de smalt de culoare închisă aplicate peste desenul geometric. Piciorul inelar începe să fie înlocuit cu un picior plat (Pl. VI/6, 8, 10–13, 27). În privința analogiilor, astfel de exemplare se întâlnesc în inventarul ceramic al descoperirilor de pe raza orașului București, precum și al altor așezări cercetate arheologic.

Farfuriile sunt tot forme de vase întinse, cu pereții oblici, cu buza evazată, lată, cu marginea teșită oblic, vertical sau vâluită. Corpul acestor forme de vase se sprijină pe un picior inelar sau pe un fund plat, profilat. Demarcația între baza buzei și perețele propriu-zis este sugerată printr-o muchie pe suprafața interioară. Pasta ceramică și calitatea arderii, ca și tehnica de aplicare a smălțului, sunt asemănătoare cu cea a străchinilor. Repertoriul decorativ cuprinde și în acest caz îmbinarea motivelor geometrice (ove, cercuri, triunghiuri spirale) cu motive vegetale (ghirlande de frunze, flori, rozete) și cu pete multicolore de smalt.

Spre sfârșitul secolului al XVII-lea și pe parcursul secolului următor, fragmentele de farfurii predomină față de fragmentele de străchini. Tot pentru această perioadă se mai constată că în decorarea farfuriilor – care-și păstrează forma și profilul cunoscute în secolele anterioare – începe să predominie fondul de smalt. Tot acum se mai poate observa că uneori se renunță la smălțuirea integrală a suprafeței interioare a vasului, și, direct peste pasta fină, arsă, de culoare cărămiziu-gălbuie, se aplică decorul de cercuri concentrice sau spirale, realizat prin trasarea cu vopsea albă sau roșie, decor acoperit inegal și dezordonat cu pete de smalt de culori diferite.

Categoria vaselor relativ înalte, în cadrul ceramicii smălțuite, este reprezentată prin câteva fragmente de castroane, boluri mici și pahare cilindrice smălțuite monocrom sau cu mai multe nuanțe, pe ambele fețe.

Castroanele au fundul plat, cu o muchie profilată la bază, pereții dreپți evazați sau foarte puțin arcuiți, cu marginea foarte scurtă, rotunjită. Suprafața interioară și cea exterioară era acoperită de obicei numai în jumătatea superioară cu smalt monocrom, maro, verde închis sau galben deschis. De multe ori peste acest fond au fost trasate linii concentrice paralele sau alternate cu linii în val, realizate cu nuanțe de smalt verde deschis sau galben (Pl. VI/29–30).

Forme mai noi, în cadrul ceramicii smălțuite, datate în cursul secolelor XVII–XVIII, sunt *paharele cilindrice* smălțuite cu nuanțe multicolore, atât pe suprafața exterioară cât și în interior, de înălțimi diferite, între 7 cm și 14 cm, diametrul gurii

fiind egal cu cel al bazei. Aceste forme de vase mici au toate fundul plat, uneori cu o muchie profilată, urmată de o slabă șanțuire la baza peretelui vasului. Pereții nu sunt întotdeauna perfect verticali ci prezintă o ușoară modificare, prin îngustarea diametrului vasului în zona mediană a înălțimii vasului, sau în zona gâtului, de unde pornește brusc, puțin evazată, buza scurtă cu marginea rotunjită sau subțiată spre exterior. În unele cazuri pe suprafața exterioară s-au trasat prin incizare câte 2–3 linii horizontale, paralele plasate fie sub linia gâtului, fie la jumătate din înălțimea vasului (Pl. VI/31–32). Numărul relativ mare al fragmentelor ce provin de la aceste forme de vase este motivat de specificul construcției, acela de han, în incinta căruia existau și cărciumi.

Forme ale ceramicii cu funcționalitate ornamentală sunt reprezentate prin cele câteva fragmente de discuri cu brăuri concentrice și de cahle-placă pentru sobe. *Discurile* cu brăuri concentrice, decorate cu creștături sau sub forma de muchii, nesmălțuite sau smălțuite, ca și discurile cu umbo central dezvoltat, sunt piese ceramice folosite în decorarea fațadelor exterioare ale bisericilor, încă din secolul al XIII-lea, în Țara Românească, sub influența arhitecturii religioase bizantine din Balcani. Pe parcursul secolelor XIV–XVII folosirea lor se generalizează, devenind forme comune ce pot fi întâlnite frecvent în inventarul arheologic al așezărilor cercetate. Cele trei fragmente descoperite în cursul cercetărilor noastre aparțin tipului clasic de disc ornamental cu 2–3 brăuri concentrice nesmălțuite —Pl. VII/3, 6; Pl. VIII/22 (Câdea 1996, 293–295, 294 cu fig. 68) Un singur fragment aparține formei de disc ornamental cu un umbo, parțial acoperit cu smalt verde, care se aseamănă cu piesele de acest fel ce împodobesc turla bisericii Stelea din Târgoviște, ctitorită în secolul al XVII-lea de Vasile Lupu (Moisescu 1979, 156) dar și de la alte biserici ridicate în cursul secolelor XVI–XVII (Pl. VII/27). Facem precizarea că aceste câteva fragmente au fost descoperite într-un strat de nivelare cu pământ adus, în care au fost și alte fragmente ceramice.

Fragmentele de *cahle-placă* pentru sobe sunt foarte mărunte, atât nesmălțuite cât și smălțuite, fiind lucrate dintr-o pastă

nisipoasă cu multă mică în amestec, bine arse, de culoare roșu-închis. Fragmentele smălțuite monocrom —verde, maro sau galben deschis— sunt decorate cu motive vegetale, geometrice sau antropomorfe. Câteva fragmente de cahle-placă, nesmălțuite, aparțin acelor piese în decorarea cărora a fost folosită o temă iconografică foarte răspândită în cursul secolului al XVI-lea, cea a Sfântului Gheorghe în luptă cu balaurul (Pl. VII/11). Tot din aceeași perioadă datează și un fragment de torsadă, lucrat din lut ars, care se aplică la colțurile sobei (Pl. VII/22). Tema ce înfățișează cavaleri înarmați cu o sabie și cu o lance lungă, înveșmântați în haine lungi prinse cu brandenburguri, o regăsim pe câteva fragmente de plăci-cahle acoperite cu un strat gros de smalt verde închis. Ele își găsesc asemănarea în piesele decorate cu această temă iconografică, ce aparține veacului al XVII-lea, care au fost descoperite în cursul cercetărilor arheologice de pe dealul Mihai Vodă din București (Cantea 1959, 104, pl. LXXXIV, LXXXV).

Celelalte fragmente de cahle-placă smălțuite monocrom au fost decorate cu ramuri de frunze, buchete de flori sau cu suprafețe traforate (Pl. VII/1–2, 4, 5, 8–10, 12). Asemănarea acestor motive decorative cu cele descoperite în alte zone ale orașului București probează existența unor ateliere locale în care se foloseau tiparele pentru modelele decorative mai sus prezentate.

Alături de formele ceramicii românești, mai sus descrise, în cursul cercetărilor s-au descoperit și câteva fragmente mărunte ce se încadrează în categoria ceramicii de import, prezentă în cadrul curților domnești sau a mănăstirilor, mai ales din a doua jumătate a secolului al XVI-lea și în cursul secolelor următoare.

Cea mai mare parte a *fragmentelor ceramice de import* provin de la formele mici ale ceramicii otomane (cupe, boluri, cești, capace) produse în cunoscute centre de la Iznik, Cutahia, Damasc sau Constantinopol, decorate cu motive vegetale stilizate, pictate cu albastru, verde sau roșu pe porțelan, acoperite cu smalt. Exemplare ale ceramicii otomane, fragmentele descoperite în cursul cercetărilor noastre, au fost antrenate în straturile de nivelare sau în umplutura unor

complexe ce se datează în cursul secolelor XVI–XVIII.

Alte piese specifice ceramicii otomane sunt pipele din lut ars, de culoare roșie, neagră sau cenușie, cu decor variat, prea puțin cercetate pentru a asigura pe baza tipologiei o încadrare cronologică mai riguroasă (Pl. VII/16; X/1–5). Cele câteva fragmente descoperite aparțin nivelelor de locuire din cursul secolului al XVIII-lea, date astfel din punct de vedere al poziției stratigrafice și a analizei inventarului arheologic.

Tot în categoria ceramicii de import includem și fragmentele de farfurii din porțelan pictat, date secolelor XVIII–XIX, ce provin din Europa Centrală sau din Anglia.

Prezentarea ceramicii descoperită în cursul cercetărilor arheologice de salvare la Hanul Constantin Vodă din București, pune în lumină generalizarea unor forme ale ceramicii medievale orășenești, folosirea unor tehnici de prelucrare și de ardere mult îmbunătățite sub toate aspectele (prepararea pastei, folosirea roții rapide, tehnici de ardere și de decorare) și gradul de specializare al meșterilor olari. Așa cum am încercat să arătăm, majoritatea fragmentelor ceramice descoperite aparțin unor forme ce-și găsesc similitudinea în inventarul arheologic al altor sectoare cercetate de pe raza orașului București. În stadiul actual al cercetărilor ele pot contribui la alcătuirea unui repertoriu care să evidențieze producția atelierelor olarilor locali, pe durata secolelor XVI–XVIII, în cadrul producției meșteșugărești urbane.

5. CATALOGUL ARTEFACTELOR CU DATARE INTRINSECĂ GĂSITE ÎN TIMPUL LUCRĂRILOR DE SALVARE DE LA HANUL CONSTANTIN VODĂ

Ernest OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU

a) *Moldova* - Dabija Vodă (1661–1665)

imitație după monedele poloneze (schilling) ale lui Jan Cazimir (1648–1668)

1. AE. 0,40 g; 14,5 × 12,5 mm, îndoită

MRB, 1037, tip general

U.S. 813 (nr. 54⁴⁰)

b) *România* - Carol I (1866–1914)

5 bani

2. AE, 4,20 g; 25 mm.

MRB, 6–6a

Casetă Est, Complex 24 (nr. 11)

10 bani

3. AE, 9,80 g; 30 mm.

MRB, 7. Birmingham, Watt & Co.

Casetă Est, latura de Est, în tranșul de canalizare care distruge Z.10 (nr. 45)

4. AE, 9,80 g; 30 mm.

MRB, 7. Birmingham, Watt & Co.

Casetă Est, latura de Est, în tranșul de canalizare care distruge Z.10 (nr. 44)

c) *Ungaria* -Ferdinand I (1526–1564)

5. AR, 0,20 g; 15 × 10 mm., fragmentară (1/2)

HUSZAR, 935. Kremnitz, 1551

C. 8, –1,69 m. (nr. 14)

6. AR, 0,20 g; 15,1 × 9,8 mm., fragmentară (1/2)

HUSZAR, 935–961, tip general

C. 7, –1,7 m., U.S. 717–718 (nr. 52)

7. AR, 0,10 g; 14 × 12,1 mm.; fragmentară și dublu perforată; uzată

HUSZAR, 935–961, tip general

Caseta Est, C. 2, –0,9 m. (nr. 13)

Ungaria – emitent neprecizat (sec. XVI–XVII)

dinar

8. AR, 0,60 g; 12,2 × 7,3 mm.; fragmentară

passim

d) *Austria* - Ferdinand I (1835–1848)

3 kreuzeri

9. AR, 1,30 g; 17,9 × 17,8 mm.; perforată

CRAIG, 188.1. Viena, 1835 A.

Caseta Est, C. 2, –0,65 (nr. 53)

e) *Imperiul Romano-German*

Nürnberg, Casa Albrecht Darn

Jeton (Rechnungpfennig)

(Secolele XVII–XVIII)

10. AE, 0,80 g; 18 × 18,9 mm.;

tip corabie

⁴⁰ Numerotarea de șantier a inventarului arheologic.

Caseta Est, extremitatea nord, -1,3 m. (nivelul de amenajare al substructurii de bușteni) (nr. 23)

f) *Prusia* - Albrecht I schilling

11. AR, 0,60 g; 19,3 × 17,7 mm.

HC,...Königsberg, 1558.

C. 8, U.S. 863, caro N, lângă martor, - 2,1 m. (nr. 41)

g) *Spania* - Isabella I (1833–1868)

Capac de flacon de cosmetice

12. AE, 5,4 g; 62,4 × 59,8 mm.; deformată

Legenda: VIOLET//*PROVEEDOR

PRIVILEGIADO POR S. M. LA

REYNA DE ESPAÑA// PERFUMISTA.

În centru stema regatului.

Caseta Est, C. 2, -0,5 m (nr. 56)

h) *rondelă de metal pentru bijuterii*

13. AE, 0,50 g; 16,2 × 15,1 mm;

Caseta Est, C. 2, -0,4 m. (nr. 50)

Lotul mai cuprinde și fragmente de la două monede medievale, probabil din secolele XVI–XVII (numerele de șantier 51 și 57).

6. STUDIU SEDIMENTOLOGIC ȘI MICROMORFOLOGIC

Constantin HAITĂ

6.a. INTRODUCERE

Studiul sedimentologic și micromorfologic realizat în situl arheologic Hanul Constantin Vodă⁴¹ a avut în vedere două obiective principale:

— studiul în teren al succesiunilor stratigrafice și identificarea principalelor tipuri genetice de unități sedimentare;

— studiul micromorfologic al unităților sedimentare identificate.

Studiul succesiunilor sedimentare a fost realizat pe profilele stratigrafice din suprafețele cercetate arheologic, corespunzătoare camerelor 1–4. Acesta constă din descrierea la nivel macroscopic a unităților sedimentare identificate în teren,

conform criteriilor diagnostice ce vor fi atribuite principalelor categorii de procese de formare: antropice și naturale —fizico-chimice și pedologice. Ierarhizarea acțiunilor izolate sau corelate ale factorilor antropici și naturali permite stabilirea unei tipologii de faciesuri sedimentare (Haită 2003, 80). Principalele caracteristici sedimentare observate sunt: textura, structura, culoarea, natura constituenților —naturali și antropici, omogenitatea și gradul de compactare. Un facies sedimentar poate fi definit ca o sumă de caracteristici diagnostice, ce poate fi atribuită unui anumit mod de formare. Informații detaliate asupra acestor caracteristici sunt obținute prin analiza micromorfologică, ce este realizată în secțiune subțire, la microscop. Pentru aceasta, este necesar ca eșantioanele sub formă de blocuri, prelevate în stare nederanjată și orientate, să fie impregnate cu o rășină sintetică și prelucrate mecanic în scopul obținerii secțiunilor subțiri. Secțiunile micromorfologice, cu o grosime de 25–30 microni, permit realizarea analizei la microscopul optic, în lumină polarizată, asupra texturii, microstructurii, naturii chimice și mineralogice a constituenților, ca și a limitelor dintre diferite unități sedimentare și asupra gradului de omogenitate și de compactare, în scopul stabilirii caracterului primar (*in situ*) sau secundar al acumulărilor, ca și a efectelor transformărilor suferite de sedimente din momentul acumulării lor până în prezent.

6.b. STUDIUL SEDIMENTOLOGIC

Analiza sedimentologică, la nivel macroscopic, a permis elaborarea unei tipologii de faciesuri sedimentare, ce va fi prezentată în cele ce urmează.

6.b.I. Faciesuri de amenajare

Unitățile sedimentare de amenajare corespund unor niveluri acumulate antropice în scopul realizării unor amenajări pentru podea și a unor nivelări.

În cadrul succesiunilor sedimentare studiate, amenajările pentru podele sunt realizate din sedimente cu textură argilooasă și siltică, în unele situații fiind acoperite de podele de lemn. Textura acestor unități de amenajare este, în majoritatea cazurilor, mult mai fină decât matricea sedimentară a altor unități sedimentare, ceea ce indică o selecție

⁴¹ Principalele rezultate ale acestui studiu au fost prezentate în comunicarea susținută la Sesiunea Națională de Rapoarte Arheologice, București, 12–15 iunie 1997.

a sedimentelor utilizate, prelevate cel mai probabil din zone cu sedimentare calmă (sedimente lacustre, acumulări de aluviuni fine), având în vedere și caracterul organic al acestora.

Unitățile de nivelare au fost încadrate în două categorii distincte: nivelări fără aport de sedimente, ce sunt realizate din materiale ce provin din distrugerea unor structuri sau elemente de construcție sau/și amenajare, și nivelări cu aport de sedimente, constituite în general din sedimente cu textură fină (siltică). Aceleași tipuri de materiale sunt întâlnite și în umpluturile gropilor de par.

Din punct de vedere al amenajării spațiului locuit, a fost observată o diferențiere atât cronologică, corespunzător celor trei paliere analizate, cât și în cadrul aceluiași nivel de locuire, de la un spațiu (cameră) la altul.

6.b.II. Faciesuri de activitate

Unitățile sedimentare atribuite acestui tip de facies sunt reprezentate prin niveluri de acumulare formate predominant prin activitățile antropice din cadrul spațiului locuit și constau în general din niveluri fine cu structură granulară, de acumulare a constituenților antropici sau naturali. Natura acestor constituenți și gradul transformărilor fizico-chimice suferite de sedimentele acumulate pot oferi informații importante despre activitățile umane și condițiile de mediu asociate acestor transformări.

Astfel, din punct de vedere al modului de acumulare, au fost diferențiate acumulări *in situ*, caracteristice unor zone de activitate antropică, acumulări secundare, rezultate prin dispersia constituenților antropici într-o zonă aflată în relație spațială cu locul de producere a acestora, și acumulări ternare, acumulate prin deplasarea intenționată într-o zonă de deșeuri menajere, respectiv în umplutura unei gropi de deșeuri.

Studiul acestor unități sedimentare este detaliat prin analiza micromorfologică, în scopul identificării activităților antropice și a modului de utilizare a spațiului locuit.

6.b.III. Faciesuri de distrugere

Unitățile sedimentare corespunzătoare distrugerii unor structuri sau elemente antropice prezintă o mare variabilitate, atât din punct de vedere al constituenților, cât și al modului de acumulare. Astfel, au fost observate distrugeri constituite predominant

din cărămidă și mortar, distrugeri constituite din mortar și cărbune, distrugeri cu fragmente de tencuială și distrugeri și resturi de preparare din sedimente siltice și argiloase.

6.b.IV. Faciesuri naturale

Unitățile sedimentare formate predominant sub acțiunea factorilor naturali sunt reprezentate în general prin niveluri ocupaționale exterioare, formate în zone cu acțiune antropică scăzută.

Nivelurile naturale studiate corespund unor acumulări cu textură siltică, omogene (acumulate predominant prin remaniere hidrică), ce marchează perioada de abandon dintre primele două niveluri cronologice, ca și unor orizonturi pedogenetice, observate la partea superioară a profilelor stratigrafice studiate.

O situație aparte este reprezentată de prezența unor niveluri sedimentare cu textură grosieră și medie, ce prezintă caracteristicile unei acumulări naturale (structură sedimentară orientată și prezența unor concrețiuni și impregnații feruginoase, ce indică o ambianță hidrică), ce constituie umplutura unei gropi cu dimensiuni importante. Această situație a fost interpretată ca reprezentând rezultatul unei acumulări naturale în interiorul unei fose.

6.c. ANALIZA MICROMORFOLOGICĂ

Pentru realizarea acestui studiu au fost analizate 10 secțiuni micromorfologice, notate de la S1 la S10, realizate pe eșantioanele prelevate în camerele 1–4 și pe profilul de vest al camerei 11.

În camera 1 au fost studiate două succesiuni sedimentare, constituite din unități de construcție, amenajare și locuire.

Prima succesiune studiată (S1, Pl. XV/1) este reprezentată printr-o podea de lemn, conservată *in situ* (US 116, Pl. XVI/2)⁴², ce a fost construită pe un nivel organic, brun roșcat, cu textură siltică nisipoasă (US 117, Pl. XVI/1) și este suprapusă de un nivel ocupațional organic, brun cenușiu, cu textură siltică argilooasă (US 115, Pl. XVI/3, 4, 5). Nivelul organic din baza acestei succesiuni sedimentare prezintă caracteristici rezultate prin compactare în

⁴² Secvența stratigrafică descrisă aici este corespondentă celei numite, în secțiunea 3.g. a raportului, Camera 1, podeaua nr. 2, la -1,05 m față de cota asfaltului.

ambianță umedă (fisurație sub-orizontală, integrarea constituenților de la suprafața solului în partea superioară a podelei) și poate fi caracterizată ca o acumulare constantă de resturi organice, fragmente de coprolite și granule de cuarț policristalin.

Podeaua de lemn este transformată sub acțiunea factorilor fizico-chimici, în ambianță umedă, prezintă zone carbonizate și fibrele lemnoase dispuse în plan orizontal. Această podea este construită pe un nivel de amenajare realizat din sedimente argiloase.

Nivelul de locuire care suprapune podeaua de lemn este constituit dintr-o matrice cu textură siltică argilooasă, ce include abundente sferolite și frecvente fragmente de coprolite, granule de oxalat de calciu și fragmente vegetale în diferite grade de degradare. La partea superioară, acest nivel prezintă o amenajare vegetală realizată, foarte probabil, din lemn, într-o stare mai scăzută de conservare. Sferolitele reprezintă structuri cristaline fine, cu dispunere radiară a oxalatului de calciu, sursa acestora fiind atribuită de studiile prezentate în literatura de specialitate (Courty *et alii* 1989, 114) coprolitelor de ovicaprine. Toate aceste elemente permit afirmarea faptului că, foarte probabil, succesiunea sedimentară prezentată aici corespunde unui spațiu amenajat, destinat acestor animale.

A doua succesiune studiată în camera 1 (S5) este constituită dintr-o alternanță de niveluri ocupaționale și niveluri de amenajare realizate din sedimente cu textură siltică. Această succesiune sedimentară debutează cu un nivel granular, de culoare brun deschis – US 113 (Pl. XVI/6), constituit dintr-o matrice cu textură nisipoasă, cu frecvente granule de cuarț policristalin și frecvente fragmente de cărbune și ceramică, granule fine de cenușă, fragmente vegetale carbonizate sau calcinate, rare oase de pești și coprolite. Acest nivel este interpretat ca un nivel de locuire în relație cu o structură de combustie, într-un spațiu nu foarte bine întreținut. Peste acest nivel, este construită o podea (US 110) realizată din sedimente cu textură siltică argilooasă, ce include fragmente de argilă cu micro-structură orientată, fragmente de sedimente siltice și granule nisipoase de cuarț, toate aceste elemente indicând un amestec realizat prin preparare mai puțin

elaborată. Această podea prezintă, la partea superioară, fragmente siltice rubefiate, ce pot indica vecinătatea unei structuri de combustie. Fără să se observe un nivel ocupațional bine individualizat, succesiunea continuă printr-un alt nivel de podea (US 109) construită de asemenea dintr-un amestec de sedimente siltice și argilă, ce include fragmente de sedimente mai compacte ce provin, foarte probabil, din dezagregarea structurii de combustie menționate anterior. Această succesiune se încheie cu un nivel de locuire cu textură siltică, de culoare brună, cu structură granulară (US 108, Pl. XVII/1), ce include frecvente fragmente de dimensiuni centimetrice de cărbune, rare oase de pești și granule de cenușă.

În camera 4 au fost studiate patru succesiuni sedimentare. Prima dintre acestea (S7, Pl. I/2) este reprezentată printr-o succesiune de niveluri de podea și niveluri de locuire. Primul dintre nivelurile de podea (US 418, Pl. XVII/2)⁴³ este constituit dintr-o argilă de culoare cenușiu deschis, omogenă, compactă, ce prezintă la partea superioară un nivel de locuire (US 417, Pl. XVII/3) ce include frecvente fragmente de cărbune de lemn și cărbune fin, cenușă și rare oase de pești, ce poate fi atribuit unei zone de activități domestice culinare. Matricea acestui nivel este constituită din sedimente siltice nisipoase și granule calcitice fine, de cenușă. Depunerile laminare de argilă din goluri și cele care îmbracă granulele de cuarț, ca și impregnațiile feruginoase și fosfatice de culoare galben verzui și galben indică un spațiu cu evoluție în condiții umede.

A doua succesiune sedimentară studiată în camera 4 (S9) este situată în partea inferioară a profilului și are în bază un nivel cu textură siltică, de culoare brun gălbui deschis, omogen, cu porozitate importantă (US 422, Pl. XVII/4). Acesta are un caracter organic pronunțat, prezintă frecvente structuri de bioturbație de către faună, ce corespunde evoluției pedogenetice a unui nivel natural acumulat eolian⁴⁴. Frecvența constituenților

⁴³ Se referă la podeaua a doua a hanului, în ordinea construcției, din Camera 4 (vezi secțiunea 3.g. a raportului).

⁴⁴ Corespunde nivelului de abandon dintre nivelul locuințelor de secolul al XVI-lea și momentul construcției hanului (final de secolul al XVII-lea),

antropici, reprezentați prin fragmente de cărbune, granule de cenușă, fragmente vegetale descompuse, coprolite și rare oase de pești, indică un nivel de locuire exterior într-un spațiu neamenajat, anterior amenajării podelei din această zonă.

Sucesiunea analizată în această zonă continuă cu un nivel cenușiu deschis, cu caracter organic, omogen, cu structură în agregate poliedrice fine (US 421, **Pl. XVII/5**), ce prezintă o matrice fină cu frecvente granule de cenușă și include frecvente fragmente de cărbune și materiale de construcție, interpretat, de asemenea, ca un nivel ocupațional exterior. La partea superioară a acestei succesiuni, se observă o lentilă de sediment siltic ars (US 420) ce conține rare fragmente de cărbune, acesta fiind interpretat ca un nivel de distrugere prin incendiere.

Cea de a treia secvență sedimentară studiată în camera 4 (S11, **Pl. XV/3**) este reprezentată printr-o succesiune alcătuită din două niveluri de podea suprapuse de un nivel de distrugere. Prima dintre podele (US 415) este realizată din amestec de sedimente cu textură siltică fină și granule nisipoase. Acest nivel prezintă depuneri argiloase pe fisuri și impregnații feruginoase galben verzui pe pereții gurilor, ce indică un spațiu amenajat cu evoluție în condiții umede. Cel de al doilea nivel de podea (US 414, **Pl. XVII/6**)⁴⁵, de culoare brun roșcată, este realizat din sedimente siltice argiloase, este omogen și compact. La partea sa superioară, această podea păstrează fragmentele unei cuverturi vegetale *in situ*. Nivelul ocupațional corespunzător este constituit dintr-o matrice organică de culoare brună și include granule de cărbune, oase de pești și fragmente carbonatice cu microstructură laminară paralelă, ce reprezintă, foarte probabil, fragmente de tencuială. Nivelul de distrugere de la partea superioară (US 413, **Pl. XVIII/1**) constă dintr-o acumulare cu structură granulară de fragmente cu matrice calcitică fină ce includ fragmente vegetale descompuse și amprente vegetale, reprezentând fragmente de tencuială.

contemporan cu mica necropolă identificată spre sud (v. secțiunea 3 a raportului și **Pl. XIV**).

⁴⁵ Cele două US (415, 414) sunt corespondente amenajării de podea nr. 3, din Camera 4 (v. secțiunea 3.g.).

Cea de a patra succesiune studiată în camera 4 (S13, **Pl. XVIII/2**) este localizată pe profilul vestic și reprezintă un nivel de incendiere⁴⁶. Aceasta conține în bază un nivel de nisipuri grosiere și pietrișuri fine, ce reprezintă o acumulare aluvială. Acesta este suprapus de un nivel de amenajare din sedimente siltice nisipoase ce includ fragmente vegetale descompuse fine și cărbune de mici dimensiuni. Această succesiune se încheie la partea superioară cu un nivel de podea de lemn descompusă în stare umedă și incendiată *in situ*. Prezența nivelului de nisip și pietriș aluvial se explică prin faptul că nivelul de călcare din acest spațiu era situat sub nivelul solului contemporan perioadei de utilizare. Prezența constituenților de natură antropică în nivelul de amenajare siltic poate sugera faptul că podeaua de lemn a fost amenajată într-o etapă ulterioară construcției.

Patru dintre succesiunile sedimentare studiate sunt localizate în exteriorul hanului, în partea extrem sudică a secțiunii, pe profilul vestic, sub Calea Victoriei (S16–S 19), în exteriorul unei structuri cu stâlpi de lemn, pe intervalul de adâncime 1,0–1,60 m față de nivelul actual⁴⁷. Scopul acestei eșantionări sistematice a fost acela de a caracteriza evoluția acestei zone și de a preciza, eventual, dacă structura se continua și în exteriorul zonei cercetate⁴⁸.

Întreaga succesiune este alcătuită din niveluri fine de sol cu evoluție în condiții umede. Succesiunea analizată este constituită în bază dintr-un nivel de argilă siltică de culoare cenușie, ce conține pelicule de argilă depuse pe fisuri. Acesta este suprapus de un nivel argilos de culoare galben roșcat, cu structură granulară, ce conține frecvente fragmente sub-centimetrice de cărămidă și cărbune fin. Acesta conține la partea superioară niveluri argiloase fine, acumulate într-o ambianță hidrică de energie

⁴⁶ Sedimentul studiat aparține Locuinței 2 (v. secțiunea 3.c. a raportului).

⁴⁷ Se referă la amenajarea „Podului Mogoșoaiei”, descrisă pe larg în secțiunea 3.h. Profilul de referință este cel al presupuselor scânduri care au alcătuit, succesiv, suprafața de călcare pe stradă, de deasupra stâlpilor îngropați (–1,6 m), pe toată înălțimea de 60 de cm pe care a putut fi identificată cert structura vechiului drum.

⁴⁸ Această structură, care a fost cercetată arheologic, a fost interpretată ca drum de lemn („Podul Mogoșoaiei”, vezi secțiunea 3.h cu **Pl. IV/1** și **V/2**).

scăzută, care la fel ca și nivelurile fine cu structură tabulară și fisuri sub-orizontale observate, indică o variație importantă a condițiilor de mediu.

Peste acesta urmează un nivel brun gălbui, cu textură siltică fină și structură cu agregate (S18, Pl. XV/4). Acesta din urmă este constituit, la scară microscopică, dintr-o alternanță de niveluri carbonatice fine și lamine de acumulare a granulelor nisipoase și include rari constituenți antropici. Această alternanță este interpretată, de asemenea, ca fiind rezultatul variațiilor condițiilor de mediu, dizolvarea și re-depunerea carbonatului de calciu fiind asociată cu temperaturi mai ridicate.

La partea superioară a succesiunii, a fost observat un nivel de culoare brună, cu textură siltică, mai compact, ce este rezultatul acumulării unor granule nisipoase, probabil în urma unei faze de inundație a zonei, urmat de același nivel de culoare brun gălbui, cu structura agregată caracteristică bioturbăției produsă de micro- și mezofaună, ce prezintă depuneri carbonatice și feruginoase pe fisuri.

Succesiunea studiată în această zonă indică o acumulare de sedimente fine într-un spațiu amenajat în mod repetat, cel mai probabil cu scânduri/blăni de lemn. Deși nu este exclus să fi fost descompus aproape în totalitate, cel mai probabil acesta a fost recuperat, neexistând nici măcar urme infime de lemn mineralizat. Principalele caracteristici sedimentare identificate la nivel microscopic, precum structura și fisurația fină, sub-orizontală, amestecul unor agregate de sol cu textură și omogenitate diferite și compactarea importantă, sunt tot atâtea indicii pentru o zonă supusă frecvent variațiilor de umiditate, inundațiilor și compactării în condiții umede.

6.d. CONCLUZII

Analiza sedimentologică a succesiunilor stratigrafice din Hanul Constantin Vodă a permis evidențierea principalelor tipuri de unități sedimentare antropice și naturale. Tipologia de faciesuri sedimentare permite evidențierea principalelor caracteristici ale depozitelor studiate și interpretarea acestora în termenii mecanismelor de formare, respectiv a activităților umane și a transformărilor post-abandon.

Analiza micromorfologică detaliază studiul la scară macroscopică și pune în valoare informațiile despre principalele caracteristici sedimentare, în scopul de a contribui la interpretarea arheologică, cu informație specifică.

Astfel, au putut fi observate în secțiune subțire niveluri de podea de lut și de lemn, care participă, alături de situațiile prezentate în raportul arheologic (podele de cărămidă și de lemn), la înțelegerea unităților de amenajare a spațiului locuit. Prezența, în câteva situații, a refacerilor podelei indică un spațiu amenajat sistematic, ca și utilizarea lui continuă.

Demnă de evidențiat este prezența sferolitelor atribuite coprolitelor de ovicaprine, ce indică un spațiu destinat acestor animale. Prezența în mod repetat a oaselor de pești indică utilizarea frecventă a acestora în alimentație, iar depunerile fosfatice asociate cu fragmente de oase de mamifere poate sugera existența unui spațiu destinat tranșării animalelor.

Desigur că această cercetare a avut în primul rând un caracter de studiu test, decât să fi constituit un studiu sistematic asupra tuturor unităților sedimentare, la scara întregului sit, date fiind condițiile intervenției arheologice (de salvare).

Tabel 1. Tipologia faciesurilor sedimentare la nivel macroscopic identificate în succesiunile studiate.

TIP	DESCRIERE	INTERPRETARE	NR. CAZURI
I. Faciesuri de amenajare			
I.1.1.	<ul style="list-style-type: none"> • nivel organic, compact, cu structură în fibre, fără constituenți antropici, brun roșcat; • impregnații organice brun-roșcate în nivelul de amenajare pe care îl suprapune. 	podea din lemn conservată <i>in situ</i> .	1
I.1.2.	<ul style="list-style-type: none"> • nivel organic, friabil, cu structură laminară; • poate conține la partea superioară foarte rare fragmente de cărbune; • impregnații organice brun roșcate în nivelul de amenajare pe care îl suprapune. 	podea din lemn descompusă <i>in situ</i> .	4
I.1.3.	<ul style="list-style-type: none"> • nivel milimetric cu structură laminară, constituit din fragmente de cărbune izometrice și angulare. 	podea din lemn incendiată.	1
I.2.1.	<ul style="list-style-type: none"> • nivel argilos cu structură omogenă, compact, cu foarte rari constituenți antropici, culoare brun roșcat sau cenușiu. 	podea din argilă.	3
I.2.2.	<ul style="list-style-type: none"> • nivel siltic fin cu structură omogenă, compact, conține foarte rari constituenți antropici, culoare gălbui. 	podea din sediment siltic.	5
I.3.1.	<ul style="list-style-type: none"> • nivel siltic cu structură granulară cu rare fragmente sub-centimetrice de mortar și cărbune; • prezintă culori gălbui, brun cenușiu și galben verzui. 	nivelare din sedimente siltice.	3
I.3.2.	<ul style="list-style-type: none"> • nivel siltic omogen, compact, cu foarte rare oase de mamifere și cărbune, de culoare cenușie. 	nivelare din sedimente siltice.	1
I.3.3.	<ul style="list-style-type: none"> • nivel sau lentilă cu textură siltică sau nisipoasă grosieră, granular, cu frecvente fragmente de mortar, cărămidă și elemente de pietriș și rare fragmente de cărbune, de culoare gălbui. 	nivelare din sedimente și materiale de construcție provenind din distrugere.	3
I.4.1.	<ul style="list-style-type: none"> • umplutură siltică, omogenă, poroasă, fără constituenți antropici, de culoare brun gălbui, cu impregnații roșcate rezultate, probabil, din descompunerea lemnului. 	umplutură de groapă de par.	1
I.4.2.	<ul style="list-style-type: none"> • umplutură din silturi argiloase omogenă, fără constituenți antropici, de culoare cenușie. 	umplutură de groapă de par (?).	1
I.4.3.	<ul style="list-style-type: none"> • umplutură siltică omogenă, poroasă, friabilă, cu rare fragmente de cărbune, de culoare brun închis. 	umplutură de groapă de par (?).	2
II. Faciesuri de activitate			
II.1.1.	<ul style="list-style-type: none"> • nivel siltic, granular, relativ omogen, conține rare și fine fragmente de cărbune, cărămidă și mortar, de culoare brun deschis, cenușiu sau gălbui. 	nivel ocupațional în spațiu amenajat.	6

II.1.2.	• nivel siltic, granular, relativ neomogen, cu frecvente fragmente ceramice și cărbune și rare fragmente de cărămidă, mortar și oase de mamifere, de culoare brun deschis sau cenușiu.	nivel ocupațional în spațiu amenajat.	3
II.1.3.	• nivel argilos, omogen, compact, cu rare fragmente fine de cărbune și mortar, brun deschis.	nivel ocupațional în spațiu amenajat.	1
II.1.4.	• nivel siltic argilos granular, cu frecvent cărbune și rare fragmente fine de mortar și cărămidă, de culoare brun roșcat.	nivel ocupațional în spațiu amenajat.	1
II.2.1.	• nivel siltic granular, omogen, poros, cu frecvente fragmente de cărbune și rare fragmente de cărămidă, mortar, ceramică și oase de mamifere, de culoare cenușie.	nivel ocupațional în spațiu neamenajat.	5
II.2.2.	nivel siltic, granular, eterogen, cu frecvent cărbune și cărămidă și rare lentile siltice, mortar și lentile de arsură, brun cenușiu sau cenușiu închis.	nivel ocupațional în spațiu neamenajat; include elemente din distrugeri.	3
II.2.3.	• nivel siltic sau siltic argilos, granular, poros, organic, cu fragmente centimetrice de cărbune, cărămidă, mortar, fragmente de tencuială și lentile siltice, de culoare brun cenușiu sau brun gălbui.	nivel ocupațional în spațiu neamenajat; include elemente din distrugeri.	4
II.2.4.	• nivel argilos sau siltic argilos compact, omogen, cu rare fragmente de cărbune, fragmente siltice și cărămidă, de culoare brun roșcat.	nivel ocupațional în spațiu neamenajat; include elemente din distrugeri.	2
II.2.5.	• nivel argilos, compact, omogen, cu rare fragmente de cărbune, mortar și cărămidă, de culoare brun cenușiu.	nivel ocupațional în spațiu neamenajat.	2
II.3.1.	• lentilă granulară, omogenă, de cenușă și cărbune, de culoare gri.	deșeuri de combustie.	2
II.3.2.	• nivel siltic, eterogen, organic, cu frecvente fragmente de cărbune, oase de mamifere și rare fragmente de cărămidă, de culoare cenușie.	deșeuri menajere.	1
II.4.1.	• nivel omogen de cenușă, cu abundente fragmente centimetrice de cărbune de culoare cenușie.	umplutură de groapă menajeră.	1
II.4.2.	• umplutură siltică stratificată, cu nivele cu frecvente fragmente de cărămidă și mortar și rare fragmente de cărbune și niveluri organice cu rare frecvente fragmente de cărbune oase de mamifere și bivalve.	umplutură de groapă menajeră.	1
II.5.1.	• nivel siltic argilos sau siltic omogen, cu structură în agregate poliedrice, organic, cu impregnații brun roșcate, de culoare brun sau brun gălbui; conține frecvente fragmente centimetrice de cărbune și rare fragmente de cărămidă, mortar, ceramică și oase de mamifere.	nivel ocupațional în spațiu neamenajat dezvoltat pe un nivel de sol.	8

III. Faciesuri de distrugere			
III.1.1.	<ul style="list-style-type: none"> • nivel granular, eterogen, cu matrice siltică sau nisipoasă și abundente fragmente centimetrice de cărămidă, mortar, elemente de pietriș, fragmente de argilă cu dispunere haotică și foarte rar cărbune și oase de mamifere, de culoare galben deschis și galben brun. 	nivel de distrugere cu cărămidă și mortar.	8
III.1.2.	<ul style="list-style-type: none"> • nivel granular cu textură nisipoasă, relativ omogen, cu abundente fragmente de mortar și rare fragmente de cărbune și lentile siltice rubefiate, de culoare galben deschis sau galben portocaliu. 	nivel de distrugere cu mortar și cărbune.	3
III.1.3.	<ul style="list-style-type: none"> • nivel siltic cu abundente fragmente de cărbune masiv și rare fragmente de cărămidă, de culoare galben verzui. 	nivel de distrugere cu cărămidă și cărbune	1
III.1.4.	<ul style="list-style-type: none"> • nivel granular cu textură siltică, cu abundente fragmente de tencuială dispuse haotic și rare fragmente de cărămidă, de culoare alb gălbui; • fragmentele de tencuială pot prezenta amprente vegetale largi și sunt constituite dintr-o matrice carbonatică fină. 	nivel de distrugere cu fragmente de tencuială.	4
III.2.1.	<ul style="list-style-type: none"> • lentilă siltică din sediment ars și fragmente centimetrice de cărbune și cărămidă, de culoare brun negricios sau galben roșcat. 	distrugere siltică prin incendiere.	4
III.3.1.	<ul style="list-style-type: none"> • lentilă de argilă omogenă cu rare fragmente de cărbune și foarte rare fragmente ceramice, de culoare brun roșcat. 	distrugere sau rest de preparare din argilă.	1
III.3.2.	<ul style="list-style-type: none"> • lentilă siltică omogenă, compactă, fără constituenți antropici. 	distrugere sau rest de preparare din sedimente siltice.	2
III.4.1.	<ul style="list-style-type: none"> • acumulare stratificată sau eterogenă, cu niveluri din mortar și cărămidă, pietriș și sedimente siltice cu rare fragmente de cărbune și cărămidă, de culoare galben brun. 	umplură de groapă cu materiale din distrugeri.	5

IV. Faciesuri naturale			
IV.1.	<ul style="list-style-type: none"> • umplură stratificată cu niveluri de pietriș, nisip grosier și fin, fără constituenți antropici, conține concrețiuni feruginoase, de culoare brun gălbui și galben roșcat. 	umplutura unei fose, cu acumulare naturală.	1
IV.2.	<ul style="list-style-type: none"> • nivel siltic omogen, poros, fără constituenți antropici, de culoare gălbui. 	acumulare eoliană.	1
IV.3.	<ul style="list-style-type: none"> • nivel siltic argilos cu structură în agregate poliedrice și impregnații brun roșcate, cu foarte rari constituenți antropici. 	nivel de sol.	1

7. PALINOLOGIE

Mihai TOMESCU

Palinologia aplicată în arheologie studiază sporii și polenul produse de plante, cu scopul de a reconstitui evoluția climei și a vegetației, în trecut, și de a pune în evidență diverse aspecte ale economiei de subzistență (cultivarea plantelor, prelucrarea plantelor alimentare, stocarea produselor agricole etc.), sau diferite alte practici legate de plante.

Prelevările palinologice efectuate în cadrul săpăturilor de salvare de pe șantierul Hanul Constantin Vodă sunt în număr de 14.

Din camera 1 s-au prelevat 6 probe: o probă din podeaua de lemn US 116, o probă din nivelul ce o suprapunea (US 115), conținând fragmente de lemn ars, cochilii de scoici și prezentând bioturbații, și două probe din US 117, nivelul de sub podeaua US 116; proba prelevată din baza US 117 sugera o succesiune de podele (niveluri de călcare) bioturbate⁴⁹ ulterior; în afară de aceste 4 probe, în camera 1 s-a mai făcut o prelevare din US 119 (sediment conținând fragmente de lemn ars) și o altă prelevare din nivelul de sub US 119, conținând, de asemenea, fragmente de lemn ars, dar prezentând și urme de bioturbație.

În camera 4 s-au prelevat probe din US 417 —un nivel asemănător ca structură și textură cu chirpicul—, US418 – nivel reprezentând o succesiune de podele –, US 419 – material de construcție, mortar? –, US 420 – o altă succesiune de podele – și o probă din nivelul de sub US 420, conținând fragmente de lemn ars și prezentând urme de bioturbație. Deci, din camera 4 s-au prelevat 5 probe.

Din camera 9 s-a prelevat o probă dintr-o umplutură de bordei⁵⁰ și o alta din sedimentul în care acesta fusese amenajat, reprezentat printr-un material de tip loess, carbonatic, dur.

În sfârșit, o altă probă a fost prelevată dintr-o podea de lemn pusă în evidență în casetă.

Pentru a se extrage polenul, probele au fost mai întâi atacate cu acid clorhidric (HCl), pentru eliminarea carbonaților. Pentru eliminarea silicaților, a urmat atacul cu acid fluorhidric (HF). După acesta, materia organică solubilă a fost eliminată prin fierbere timp de 10 minute în soluție de hidroxid de potasiu (KOH) 10%. În sfârșit, polenul, împreună cu toată materia organică figurată, a fost separat prin centrifugare în lichid Thoulet de densitate 2,0 g/cm³ și montat pe lame pentru microscopie, în glicerină (lichidul Thoulet se obține din iodură de cadmiu, iodură de potasiu și apă distilată).

Tratamentele chimice au arătat că sedimentul este, în general, puternic carbonatic și are un conținut relativ ridicat de silicați. Polenul, nu foarte abundent, este conservat acceptabil. Această conservare deficitară a polenului poate fi explicată în primul rând prin pH-ul bazic al sedimentelor carbonatice. Condițiile alcaline măresc susceptibilitatea exinei (învelișului) polenului la oxidare, care, la rândul său, diminuează rezistența la activitatea bacteriilor descompunătoare anaerobe.

În probele analizate au fost puse în evidență mai multe tipuri de polen, ce vor fi trecute în revistă în cele ce urmează.

Polenul de *Pinus* (pin) —Pl. XIX/1. Acest polen este caracterizat prin prezența a doi saci aeriferi, care îi măresc flotabilitatea – o adaptare excelentă pentru polenizarea anemofilă – prin intermediul curenților de aer. Din această cauză, polenul de pin poate fi transportat pe distanțe mari, depășind uneori 1000 km.

În așezările umane și în împrejurimile acestora sunt frecvente plantele ruderales. Ele cresc pe marginea drumurilor și, în general, în zone cu soluri bogate în azotați. Îmbogățirea solului în azotați este o caracteristică a locuirilor umane și se datorează dejecțiilor animale și umane. Cele mai tipice plante ruderales sunt plantele din familia *Chenopodiaceae*. Specii ruderales se întâlnesc, însă, și în familiile *Asteraceae* - Pl. XIX/2 - polen de *Crepis biennis* (gălbenuși) - *Apiaceae*, *Brassicaceae*, *Lamiaceae* etc. Tot ruderală este și specia *Plantago lanceolata* -

⁴⁹ Strate asupra cărora au acționat organisme ce trăiesc în sol, modificându-le structura și textura.

⁵⁰ Referință la Locuința 3 (vezi secțiunea 3.c).

pătlagina îngustă (Pl. XIX/3) -, folosită în studiile palinologice ca indicator al antropizării mediului.

Apropierea cursului Dâmboviței explică prezența polenului plantelor higrofitice și hidrofitice (acvatic). Printre acestea se numără *Typha* (papura) și *Phragmites* (trestia), Cyperaceele - *Cyperus* (câprișor - Pl. XIX/4), *Holoschoenus* (pipirig), *Scirpus* (țipirig), *Carex* (rogoz), ca și nuferii (*Nymphaea* și *Nuphar*), *Stratiotes* (foarfeca bălții), *Myriophyllum* (vâsc de apă), *Lemna* (lintiță) etc. De asemenea legate de apropierea apei sunt aparițiile genurilor *Salix* (salcia), *Populus* (plopul) și *Alnus* (arinul).

Vegetația câmpiei cuprinde atât arbori, cât și plante erbacee. Dintre erbacee, caracteristice câmpiei sunt în special Gramineele. Ele sunt însoțite de specii din familiile *Asteraceae*, *Brassicaceae*, *Apiaceae*, *Fabaceae*. Gramineele cultivate (cerealele) sunt puse în evidență în palinologie prin dimensiunile polenului lor, care sunt mai mari decât cele ale

Gramineelor sălbatice. Pe de altă parte, însă, cerealele au o polenizare autogamă (polenizarea are loc în interiorul florii, fără deschiderea acesteia), deci polenul lor are o capacitate de dispersare foarte redusă. De aceea, chiar cantități reduse de polen de cereale demonstrează prezența acestora sub formă de culturi. Concentrațiile mai mari de polen de cereale sunt, de obicei, puse în legătură cu puncte de treierare a acestora.

Vegetația lemnoasă a câmpiei include stejarul (*Quercus*), carpenul (*Carpinus*), arțarul (*Acer*), teiul (*Tilia*), ulmul (*Ulmus*), frasinul (*Fraxinus*), salcâmul (*Robinia*) etc. Dintre arbuști apar cornul (*Cornus*), alunul (*Corylus*), călinul (*Viburnum*), socul (*Sambucus*) și voniceriul (*Evonymus*).

În concluzie, deși probele analizate nu sunt prea numeroase, trebuie subliniat că acesta este primul studiu palinologic efectuat într-un sit din centrul Bucureștilor, ce dă o imagine generală asupra vegetației zonei.

BIBLIOGRAFIE

- Bădescu, Oltean 2008** E. Bădescu, R. Oltean, *Cele mai vechi și mai frumoase panorame fotografice ale Bucureștilor (1856–1877)*, București, 2008.
- Bălășescu et alii 2002** A. Bălășescu, D. Moise, V. Radu, La faune de l'auberge Constatin Vodă (XVIIIe s., Bucarest, Roumanie), *Revue Belge de Philologie et d'Histoire*, Brussels, 80, 2002, 1449–1547.
- Busuioc, Vâlceanu 1976** E. Busuioc, D. Vâlceanu, Ceramica din așezarea medievală de la Basarabi Calafat (sec. al XIV-lea), *SCIVA*, 27, 1976, 4, 495–516.
- Cantea 1959** Gh. Cantea, Cercetări arheologice pe dealul Mihai Vodă și împrejurimi, în I. Ionașcu (ed.), *Bucureștii de odinioară în lumina săpăturilor arheologice*, București, 1959, 93–143.
- Cândea 1996** V. Cândea, *Brăila. Origini și evoluție până la jumătatea sec. al XVI-lea*, Brăila, 1996.
- Chicideanu 1979** I. Chicideanu, O așezare din secolele XIV–XVI la Bradu, *CAMNI*, 3, 1979, 421–438.
- Chițescu, Teodor 1997** L. Chițescu, E.S. Teodor, Cercetări arheologice la Giurgeni-Piua Petrii, campania anului 1996, *CCA 1997*, cIMEC (<http://www.cimec.ro/scripts/arh/cronica/detalii.asp?k=427>)
- Constantinescu 1972** N. Constantinescu, *Coconi un sat din Câmpia Română în epoca lui Mircea cel Bătrân*, București, 1979.
- Constantinescu 1984** N. Constantinescu, *Curtea de Argeș 1200–1400. Asupra începuturilor Țării Românești*, București, 1984.
- Courty et alii 1989** M.-A. Courty, P. Goldberg, R. Macphail, *Soils and micromorphology in archaeology*, Cambridge University Press, 1989.

- Diaconescu, Ionescu 1979** P. Diaconescu, C. Ionescu, Cercetări arheologice în zona fostei străzi „Rapsodia” din Târgoviște-Biserica Stelea Veche, *MCA* (Oradea), 1979, 353–368.
- Drașovean et alii 2007** F. Drașovean, C. Feneșan, Al. Flutur, Al. Szentmiklosi, G. El Susi, Zs. Kopeczny, H. M-Kiss, R. M. Septilici, N. Dinu, *Timisoara în amurgul Evului Mediu*, Timișoara, 2007.
- Florescu 1932** G.D. Florescu, Alaiul înmormântării lui Alexandru Nicolae Șuțu Voevod la 20 ianuarie 1821, *Urbanismul*, Institutul Urbanistic al României, IX, 11–12, noiembrie 1932.
- Florescu 1935** G.D. Florescu, *București. Biserici, curți boierești și hanuri după două planuri inedite dela sfârșitul veacului al XVIII-lea*, București, 1935.
- Haită 2003** C. Haită, *Sedimentologie și Micromorfologie. Aplicații în Arheologie*, Târgoviște, 2003.
- Mănucu-Adameșteanu 2005** Gh. Mănucu-Adameșteanu, Cronica cercetărilor arheologice în București (1999–2004), *CAB*, 6, 2005, 289–309.
- Mihai 2005** D. Mihai, Date preliminare despre cercetările preventive de la hanul Constantin Vodă din București (1996), *CAB*, 6, 2005, 271–280.
- Moisescu 1979** C. Moisescu, *Târgoviște. Monumente istorice și de artă*, București, 1979.
- Morintz et alii 1959** S. Morintz, Gh. Cantacuzino, D.V. Rosetti, Șantierul arheologic București. Sectorul Curtea Veche, Biserica sf. Gheorghe Nou, *MCA*, 5, 1959, 631–654.
- Nicolescu, Petrescu 1974** C. Nicolescu, P. Petrescu, *Ceramica românească tradițională*, București, 1974.
- Oltean, Ionescu 2006** R. Oltean, D. Ionescu, *Capitala București, 1847–1854*, București, f.a. (2006)
- Panait 1963** P.I. Panait, Observații arheologice pe șantierele de construcții din Capitală, *CAB*, 1, 1963, 139–176.
- Păunescu, Teodor 2003** A. Păunescu, E. S. Teodor, L'établissement rural médiéval des XVI–XVII siècles de Brănești-Vadu Anei, *CAMNI*, 12, 2003, 249–274.
- Păunescu, Teodor 2006** A. Păunescu, E. S. Teodor, La nécropole de Brănești-Vadu Anei (le XVIe siècle), *CAMNI*, 13, 2006, 275–308.
- Potra 1943** G. Potra, *Hanurile bucureștene*, București, 1943.
- Potra 1985** G. Potra, *Istoricul hanurilor bucureștene*, București, 1985.
- Rosetti 1959** D.V. Rosetti, Curtea Veche, în I. Ionașcu (ed.), *Bucureștii de odinioară în lumina săpăturilor arheologice*, București, 1959, 147–165.
- Taloș 1980** C. Taloș, Vestigii ale Hanului Zlătari, *Revista Monumentelor și Muzeelor*, 17, 1, 48–51.
- Țânțăreanu 2010** Ec. Țânțăreanu, *Habitat medieval în sud-estul Munteniei în sec. XIV–XVII. Temeiuri istorice și arheologice*, București, 2010.
- Țico 1979** Cr. Țico, Raport preliminar asupra cercetărilor de salvare efectuate la Hanurile Zlătari și Constantin Vodă din București (campania 1978), *MCA* (Oradea), 1979, 399–401.
- Țico 1981** Cr. Țico, Contribuții arheologice la cunoașterea complexului arhitectonic Văcărești, *CAB*, 3, 1981, 242–290.

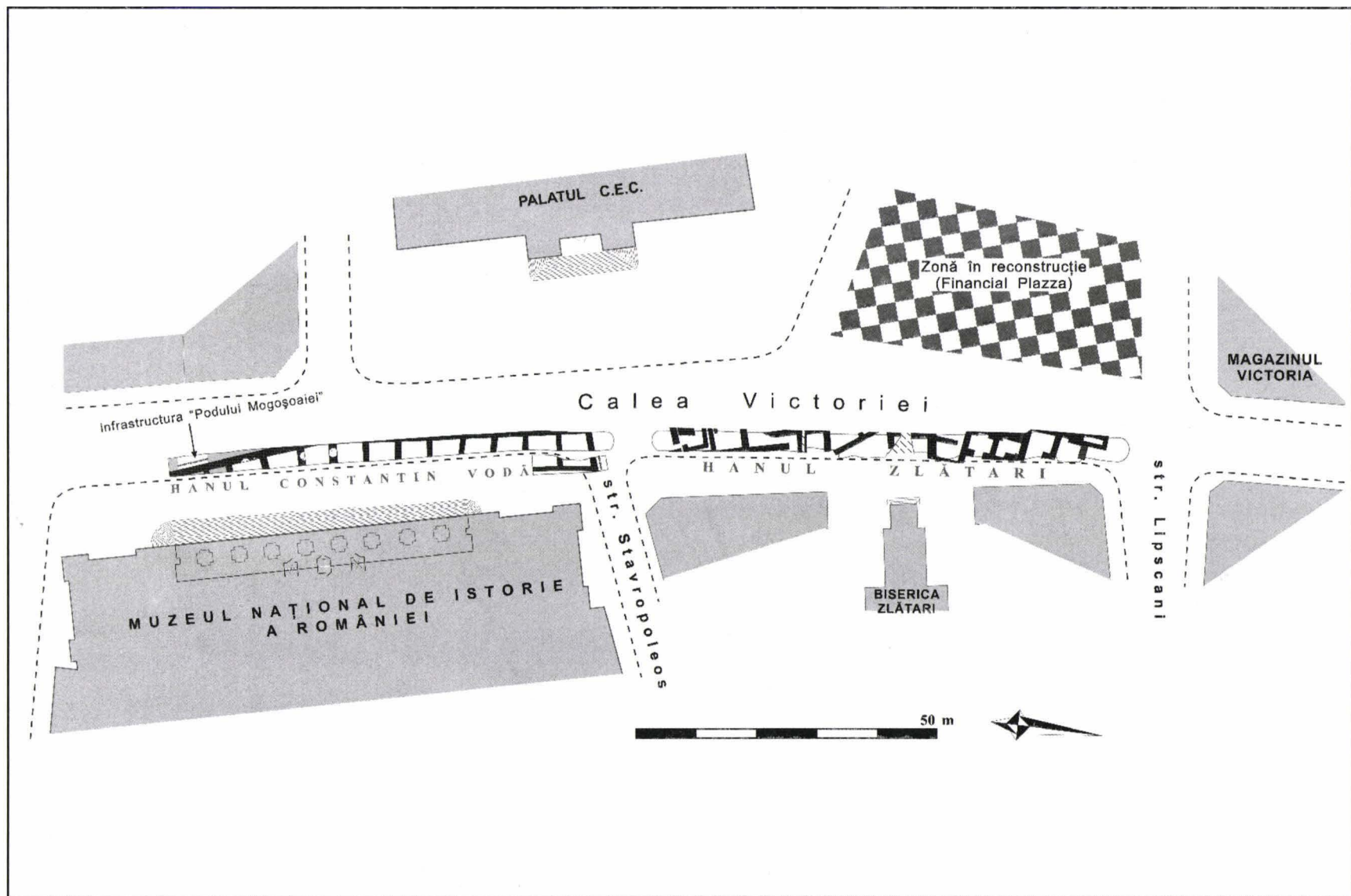
LIST OF PLATES

- Pl. I** — Calea Victoriei (Victory Avenue) between French Street and Lipscani Street. Rescue diggings in 1996. General plan.
- Pl. II** — State archives, Plans, Ilfov, 39: Constantin Vodă Inn, ground floor, annex to the Report no. 39, Bucharest 1848; legend (from top to bottom): a) Constantin Vodă Inn; b) buildings rendered distinctively on the original plan; c) buildings in other propriety; d) the building of the National History Museum in present days.
- Pl. III** — 1: The position of Constantin Vodă Inn in western historic downtown: 1. Brâncoveanu Palace; 2. Podu Mogoșoaiei (Mogoșoaia “Bridge” street, today Calea Victoriei); 3. Constantin Vodă Inn (today the Historical National Museum); 4. St. John the Great Inn (today C.E.C. Palace); 5. Zlătari (“goldsmiths”) Church and Inn; 6. Șerban Vodă Inn (today the National Bank); 7. St. Dumitru-“Postmail” Church; 8. Stavropoleos Church and Inn; 9. German Street (today Smârdan). On the eastern wing of Constantin Vodă Inn one can note differences between this plan of the downtown (Borroczyń 1854, in a graphic “restoration” by Radu Oltean see Oltean, Ionescu 2006) and the detailed plan of the building (Borroczyń 1848, see plate II).
- Pl. III** — 2: Overlapping plans from 1854 (the planimetric view which supports the above axonometric view), in hatches, and the detailed plan of Constantin Vodă Inn from 1848 (see Plate II), in gray shades.
- Pl. III** — 3: Overlapping plans of Bucharest from 1854 (Borroczyń, detail from Constantin Vodă Inn neighborhood, hatches) and 1791 (Austrian officer Ernst, in shadow). The following are numbered: 1. Constantin Vodă Inn; 2. Stavropoleos Inn; 3. St. John the Great Inn; 4. Zlătari Inn; 5. Greci (Greeks’) Inn; 6. Șerban Vodă Inn; not numbered – St. Dumitru Church. Down: distinctive reproduction of the two plans: Ernst (left) and Borroczyń (right) Bădescu, Oltean 2008.
- Pl. IV** — Rescue diggings from Constantin Vodă Inn. 1 (up) foundations of the Inn; 2 (middle) archaeological contexts before and after the Inn; 3 (bottom) overlapped plans Borroczyń (1848) and our diggings. Legend, from top to bottom: large water pipe buried in January 1996; old pipes and sewerages; landslides disturbing research; large cellars; deep buried huts; other contexts prior the Inn; pits after the Inn; brick walls uncovered in a second phase of research (fall 1996); concrete filling; wood posts infra-structure; (numbered) rooms from the Inn; altimetry of the base of the foundation (cm, where zero is between central pillars of the National Museum’s facade).
- Pl. V** — Snapshots from Constantin Vodă Inn rescue diggings: 1. Fragment of the eastern section of the trench in Room no. 5 (see Plate 4 for location). This white and black photograph prepared for report is far from being a good guide in stratigraphy; it is nevertheless typical for the alternation of layers resulted from successive leveling with clays (noted A), altered floor boards (B, probably wood, except the latest), redevelopments with tiny mortar traces (C) and constructive debris (D). The lower part (not marked) depicts anthropic layers prior to Inn’s construction; 2. Southern part of the trench, on the outer part of the Inn, in the old street, with the infrastructure made of logs buried below surface, and a suggestion for reconstruction; 3. Eastern rampart of the trench collapsed due to repeated flood; in the rear – round crops in Inn’s foundation, result of urban activities between 1860 and 1890; 4. Another effect of the recent floods: foundation noted Z.10 (see plate IV) with lost embleton, with standing brick faces.
- Pl. VI** — Pottery from Constantin Vodă Inn (color plate).
- Pl. VII** — Pottery from Constantin Vodă Inn (color plate 2).
- Pl. VIII** — Pottery from Constantin Vodă Inn (drawings).
- Pl. IX** — Pottery from Constantin Vodă Inn (drawings 2).
- Pl. X** — Small objects, selection.
- Pl. XI** — 1. Altimetry table (where zero is between central pillars of the Museum and the corresponding graph). Table headline (from left): walls oriented East-West; foundation trench; plinth; foot level of our time; bottom of the main wall, North-South, on the facade, corresponding to East-West walls; first floor of the Inn;... in room no....; geologic layer.
- Pl. XI** — 2. Altimetry for successive floors of the Inn, corresponding to each Room (noted C). Legend (from top): wooden floor on clay bed; brick pavements (or other long lasting construction materials) on clay leveling; clay leveling, but probably brick floor (recovered); clay leveling, possible former floor; sunken layers due to the natural compaction. Note that the altimetry is taken here departing from present foot level, as a more comprehensive comparative term (for correlations see plate XI/1).

- Pl. XII** — Legend for stratigraphic drawings. From top to bottom (left column): asphalt; organic, blackish layer, with clay spots and tiny coal traces; organic, blackish layer, with burned wood and clays (destruction layer?); dense and heavy, blackish layer, with burned wood and ashes; dark gray, with green hues (flood?); dark brown layer with burned wood; brown and dense leveling (floor infrastructure); brown, inconsistent layer (dry-rot?); clay leveling; clay leveling with impurities; yellow-reddish clay with dark spots and burned wood traces; natural clay (yellowish, consistent); clay floor, reddish-green, very compact; dark-brown layer with burned wood traces and little brick chips; (right column) blue, sandy layer; layer burned *in situ*; mortar; ashes; burned wood *in situ*; burned adobe; brick ruins; brick floor; clay substructure for a brick floor; decayed wooden floor; decayed log.
- Pl. XIII** — Test trench corresponding to Room 2 (see Plate 4 for location), western section, indicating the position for dated coins. See also the Legend (Plate XII).
- Pl. XIV** — Eastern section of the archaeological trench corresponding to Room 8 (see Plate IV), indicating the position for dated coins. See also the Legend (Plate XII). On the right side – the major chronological levels of the site.
- Pl. XV** — Scanned images of some micromorphologic sections. Image width 6 cm. 1. Scanned image of thin section S 1; 2. Scanned image of thin section S 7; 3. Scanned image of thin section S 11; 4. Scanned image of thin section S 18.
- Pl. XVI** — Microscope photographs of the various studied sedimentary units. XPL – cross -polarized light, PPL – plane polarized light. 1. i. – image width. 1. S1 – U.S. 117. Occupational level, compacted, with fragments of charcoal. PPL, 1. i. 2 mm; 2. S1 – U.S. 116. Wooden floor with preserved vegetable structure. PPL, 1. i. 2 mm; 3. S1 – S. 115. Clay floor. PPL, 1. i. 2 mm; 4. S 1 – U.S. 115. Organic accumulation with vegetable fragments. PPL, 1. i. 1 mm; 5. S1 – U.S. 115. Organic accumulation, with abundant spherulites. XPL, 1. i. 1 mm; 6. S5 – U.S. 113. Fine crystallized calcitic accumulation. XPL, 1. i. 2 mm.
- Pl. XVII** — Microscope photographs of the various studied sedimentary units. XPL – cross-polarized light, PPL – plane polarized light. 1. i. – image width. 1. S5 - U.S. 108. Organic occupational unit with charcoals and fish bones. PPL, 1. i. 2 mm; 2. S 7 – U.S. 418. Phosphate accumulation in voids. PPL, 1. i. 2 mm; 3. S7 – U.S. 417. Level with abundant ash, bone fragment and charcoal. XPL, 1. i. 2 mm; 4. S9 – U.S. 422. Faunal burrowing structure. PPL, 1. i. 2 mm; 5. S9 – U.S. 421. Accumulation of ashes with burned construction materials. XPL, 1. i. 2 mm; 6. S9 – U.S. 414 *In situ* decomposed vegetable mat. PPL, 1. i. 2 mm.
- Pl. XVIII** — Microscope photographs of the various sedimentary units studied. XPL – cross-polarized light, PPL – plane polarized light. 1. i. – image width. 1. S9 – U.S. 413. Level of destruction with fragments of plaster. XPL, 1. i. 2 mm; 2. S13 – bottom. Natural accumulation of sands. XPL, 1. i. 2 mm; 3. S13. Wooden floor burned *in situ*. PPL, 1. i. 2 mm; 4. S19. Sharp limit between the described levels. XPL, 1. i. 2 mm; 5. S18. Limit between fine clay units. XPL, 1. i. 2 mm; 6. S16 – top. Calcitic accumulation in fissures. XPL, 1. i. 2 mm.
- Pl. XIX** — Microscopic snapshots for palinology. 1. *Pinus sp.* pollen ($40 \times 80 \mu\text{m}$); 2. *Crepis biennis* pollen ($\phi 30\text{--}40 \mu\text{m}$); 3. *Plantago lanceolata* pollen ($\phi 28 \mu\text{m}$); 4. *Cyperus longus* pollen ($25 \times 35 \mu\text{m}$).

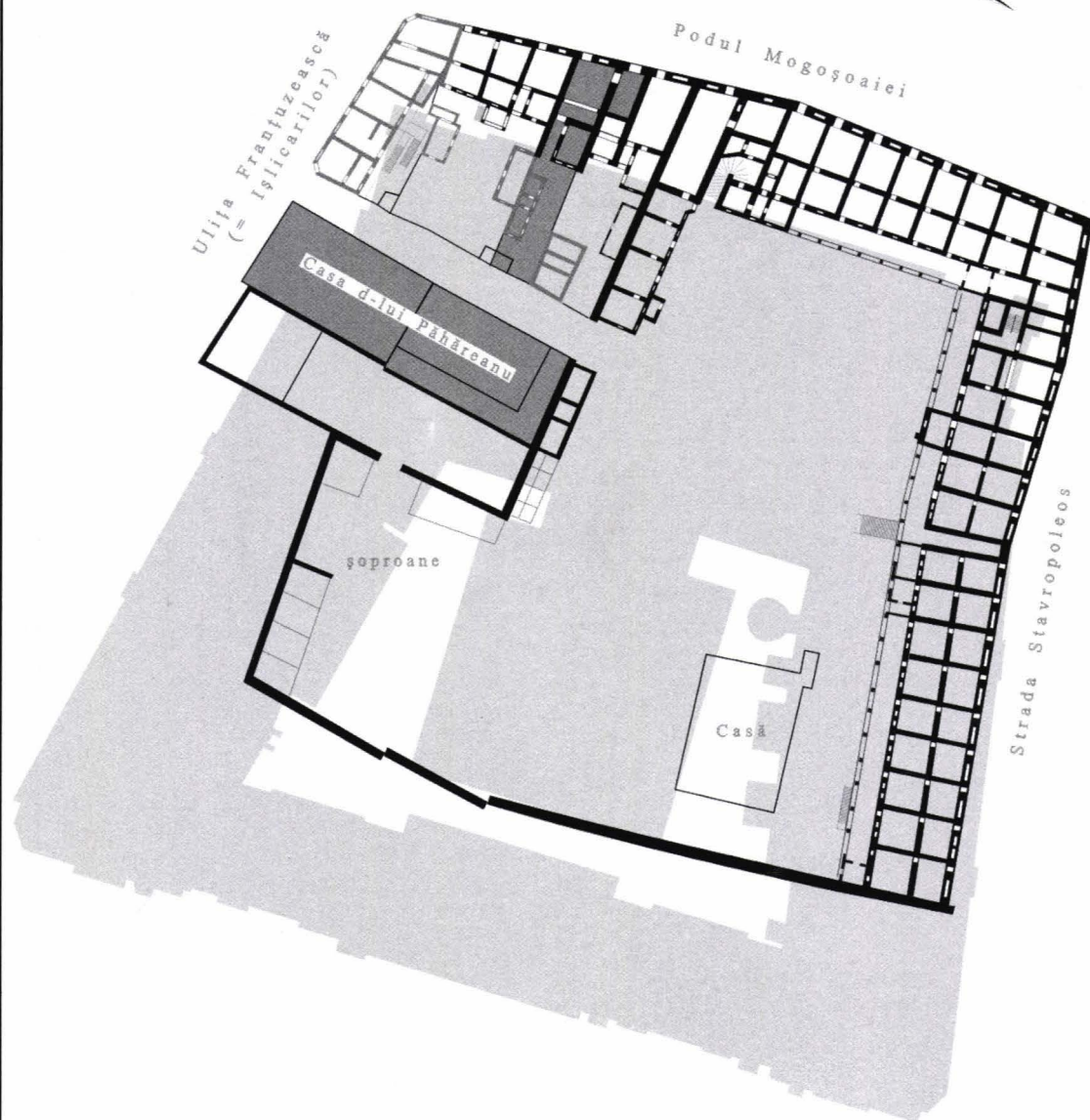
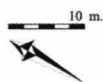
Eugen S. TEODOR, Anca PĂUNESCU, Constantin HAITĂ,
Ernest OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU,
Muzeul Național de Istorie a României
Calea Victoriei 12, 030026, București
esteo60@yahoo.co.uk;
costel_haită@yahoo.com

Mihai TOMESCU
Department of Biological Sciences, Humboldt State University
Arcata, CA 95521, USA
mitomescu@hotmail.com

Pl. I — Calea Victoriei între străzile Franceză și Lipscani. Săpături de salvare 1996. Plan general.

- zidurile Hanului Constantin Vodă
- corp de clădire marcat distinct pe planul original,
cu ziduri mai subțiri; probabil refacere
- corpuri și părți de clădire care nu mai aparțineau hanului la 1848
- amprenta la sol a Muzeului Național de Istorie a României

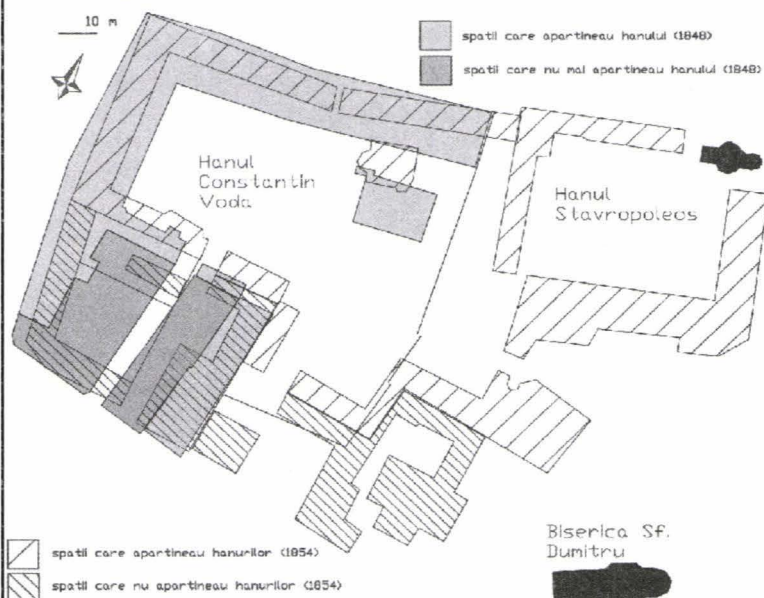
Pl. II. — D.G.A.S. Planuri, Ilfov. 39: „Planul ctitoriei Hanul Constantin Vodă pentru catul de jos, la raportul cu nr. 39. București 1948, martie 30”

PLANȘA III/1. Poziționarea Hanului Constantin Vodă în zona de vest a vechiului centru urban: 1. Palatul Brâncovenesc; 2. Podu Mogoșoaici (azi Calca Victoriei); 3. Hanul Constantin Vodă (azi MNIR); 4. Hanul Sf. Ion cel Mare (azi Palatul CEC); 5. Hanul și Biserica Zlătari; 6. Hanul Șerban Vodă (azi BNR); 7. Biserica Sf. Dumitru-Postă; 8. Hanul și Biserica Stavropoleos; 9. Ulița Nemțcască (azi Smârdan). Pe latura de est a Hanului Constantin Vodă se remarcă mici diferențe față de planul de detaliu al clădirii, realizat de același inginer, la 1848 (vezi mai jos; v. și Pl. II).

Restituție grafică tridimensională a planului Borroczyn (1854), după Oltean, Ionescu 2006.

PLANȘA III/2. Suprapunerca planului general din 1854 (baza planimetrică a vederii axonometrice de mai sus), reprezentat prin hașuri, cu schema planului de detaliu (v. Planșa II) a Hanului Constantin Vodă, de la 1848 (nuațe de gris compact).

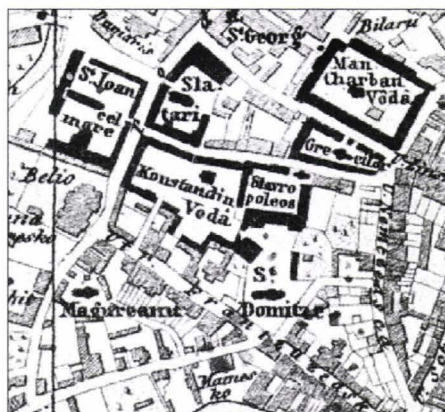

PLANȘA III/3. Suprapunere între planurile Bucureștiului de la 1854 (Borroczy - detaliu din zona Hanului Constantin Vodă) - hașuri diverse, și planul de la 1791 datorat ofițerului austriac Ernst - diverse nuanțe de gris.

Sunt marcate următoarele puncte: 1. Hanul Constantin Vodă; 2. Hanul Stavropoleos; 3. Hanul Sf. Ioan cel Mare; 4. Hanul Zlătari; 5. Hanul Greci; 6. Hanul Șerban Vodă; fără număr - Biserica Sf. Dumitru.

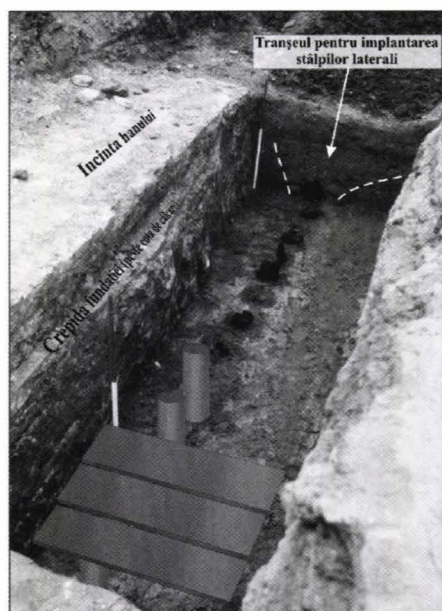
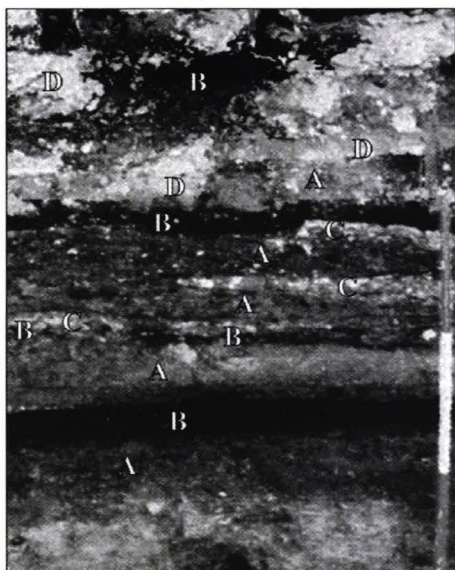
Reproducerea separată a celor două planuri: Ernst (stânga) și Borroczy (dreapta) - după Bădescu, Oltean 2008

1. Fragment din profilul de est al Camerei 5. Deși această fotografie alb-negru, pregătită pentru publicare, este departe de a fi de ajutor în analiza stratigrafică, ea este totuși relativ paradigmatică pentru alternanța tipică a straturilor arheologice, rezultată din nivelările succesive cu argilă de diverse consistențe (notate A), amenajările podelelor (notate B, de lemn, cu excepția, probabil, a celei superioare), reconstrucțiile (refacerile) marcate de straturi de mortar (notate C) și straturi de moloz, obișnuit prezente sub amenajarea modernă a străzii (D). Partea inferioară a fotografiei, nemarcată, reprezintă depuneri antropice anterioare construcției Hanului Constantin Vodă.

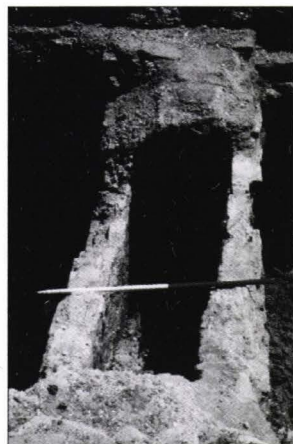

2. Extremitatea sudică a cercetării, pe exteriorul zidului de incintă; în centru - șirul de stâlpi din infrastructura Podului Mogoșoaiei, într-o etapă de lucru (vedere spre sud). În partea inferioară a imaginii se sugerează cota inițială a buștenilor vertical și tăblierul de scânduri a "podului".

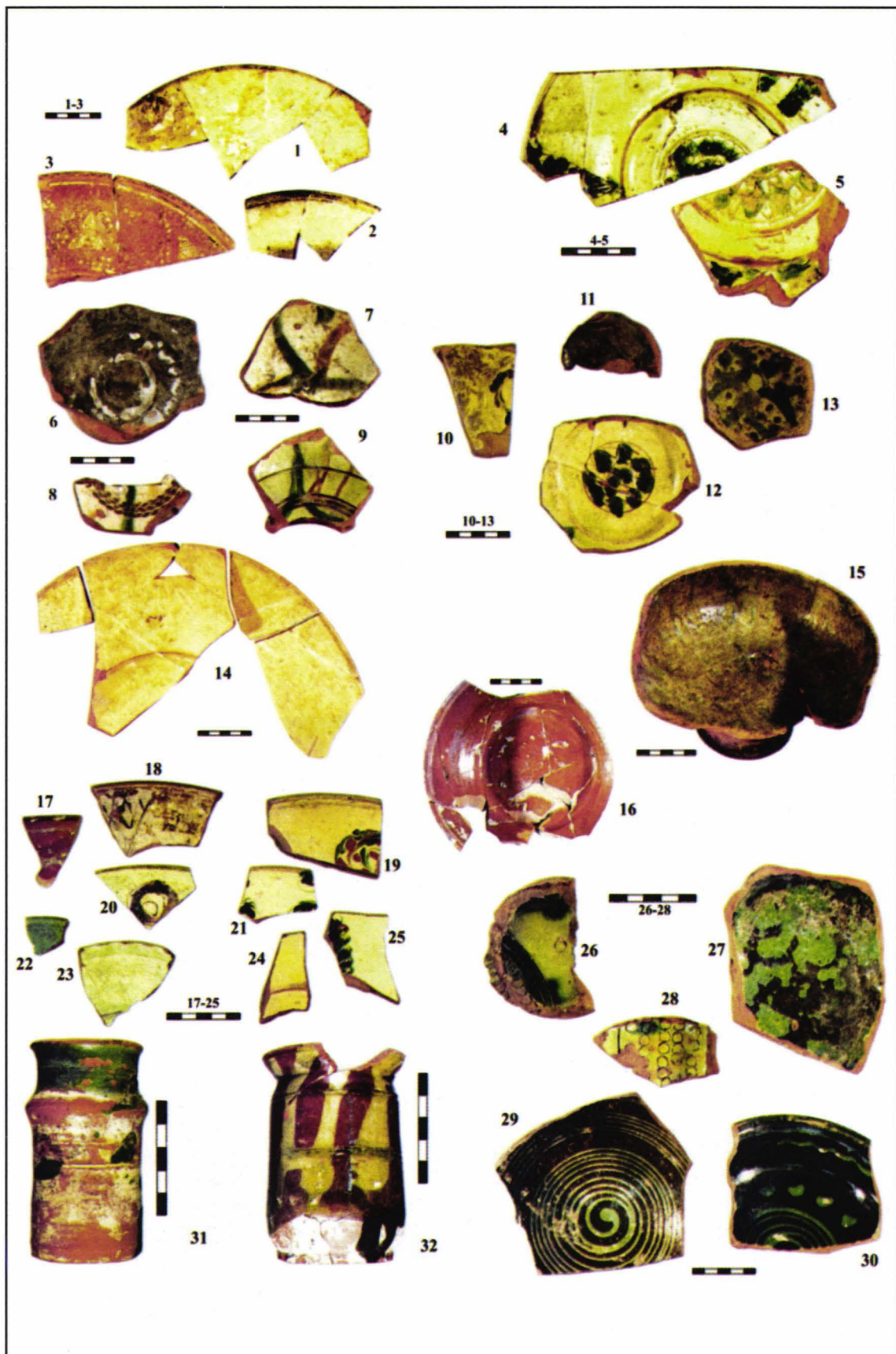

3. Malul de est al secțiunii prăbușit în dreptul Camerei 8; în planul al doilea - decupajele rotunde în Z. 17 și Z. 19 (vedere spre sud).

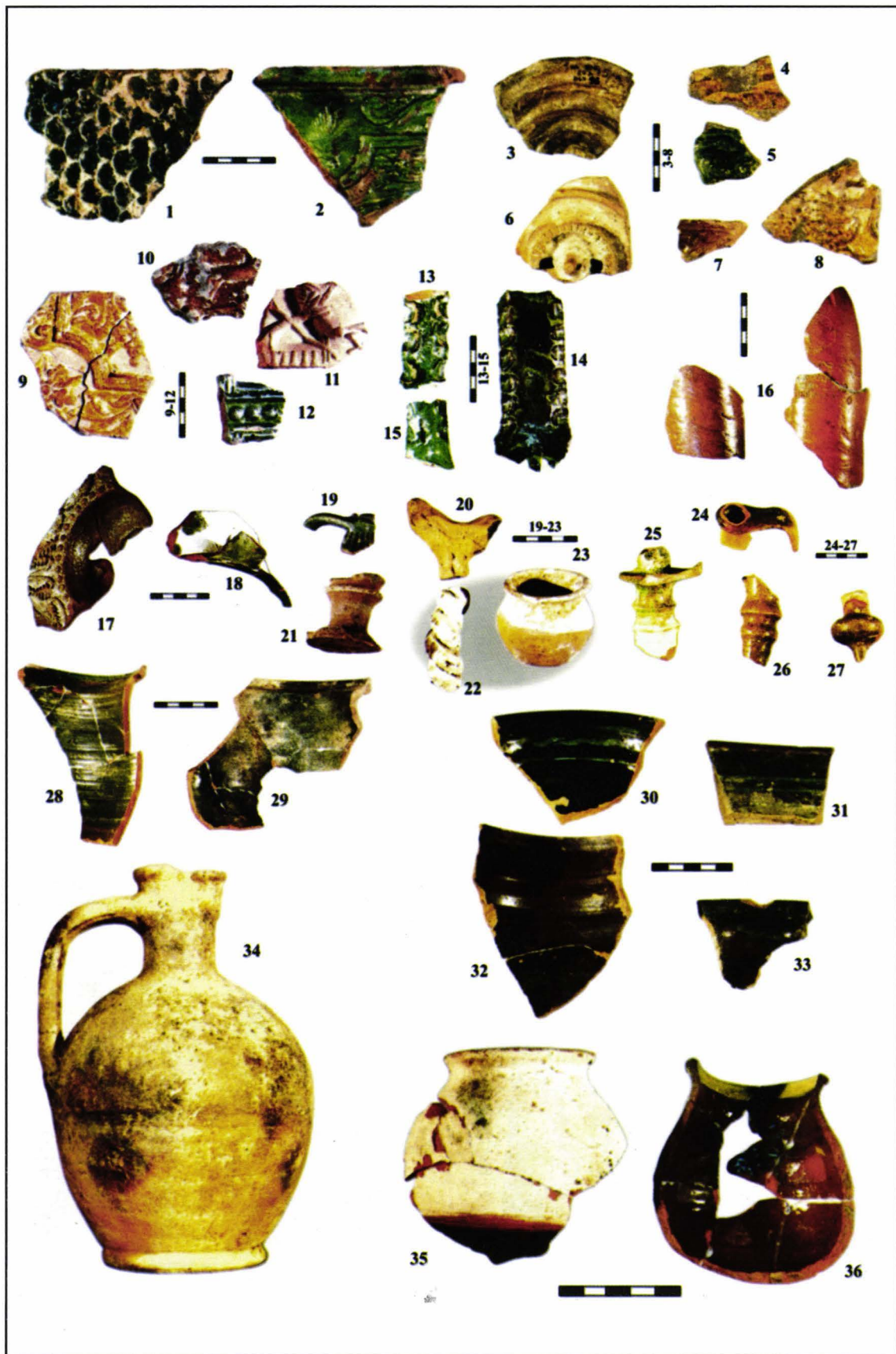
4. Poile repetate au săpat sub fundația Z. 10, antrenând emplectonul (vedere spre NE).

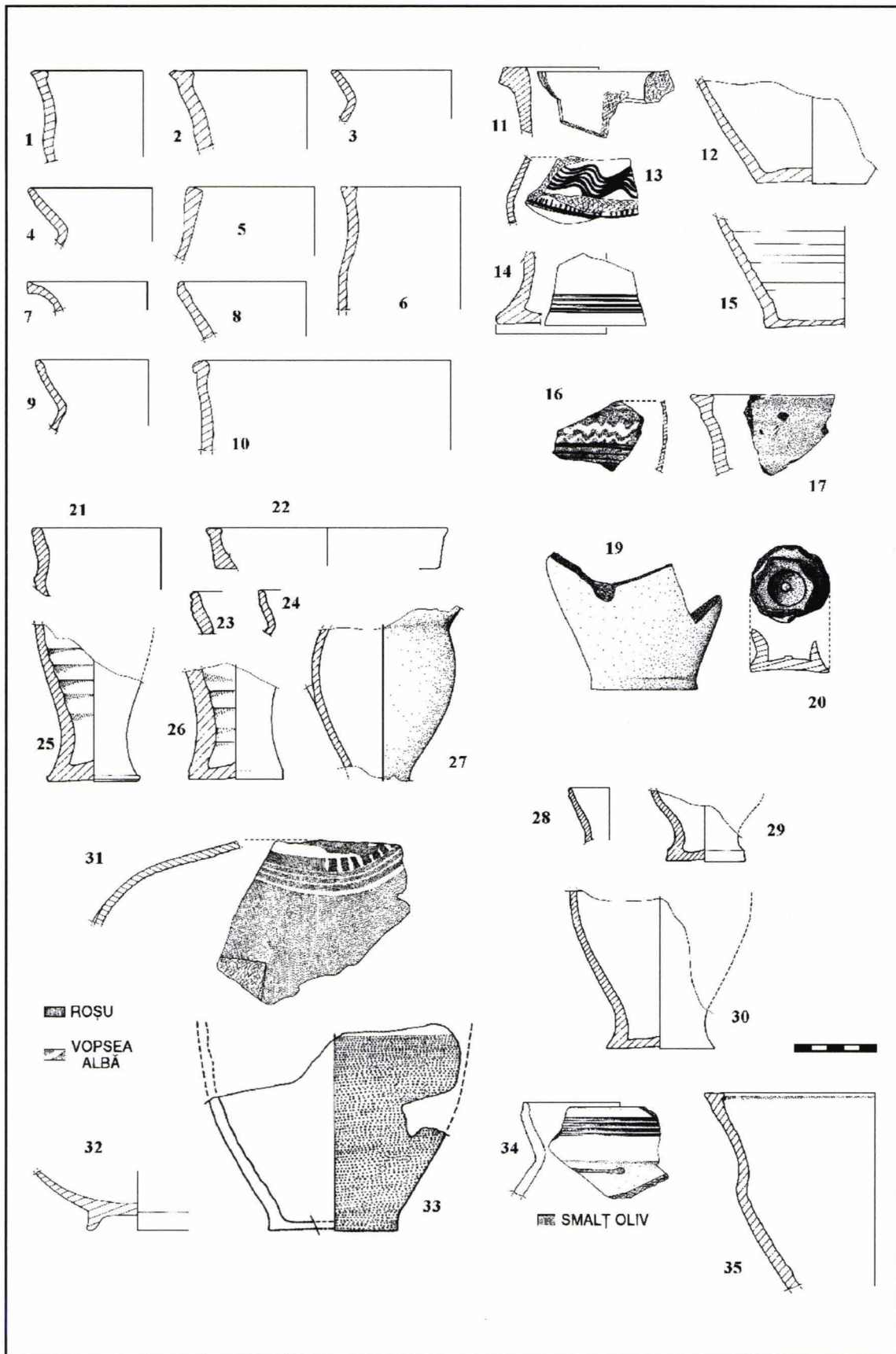

Pl. VI — Ceramică de la Hanul Constantin Vodă

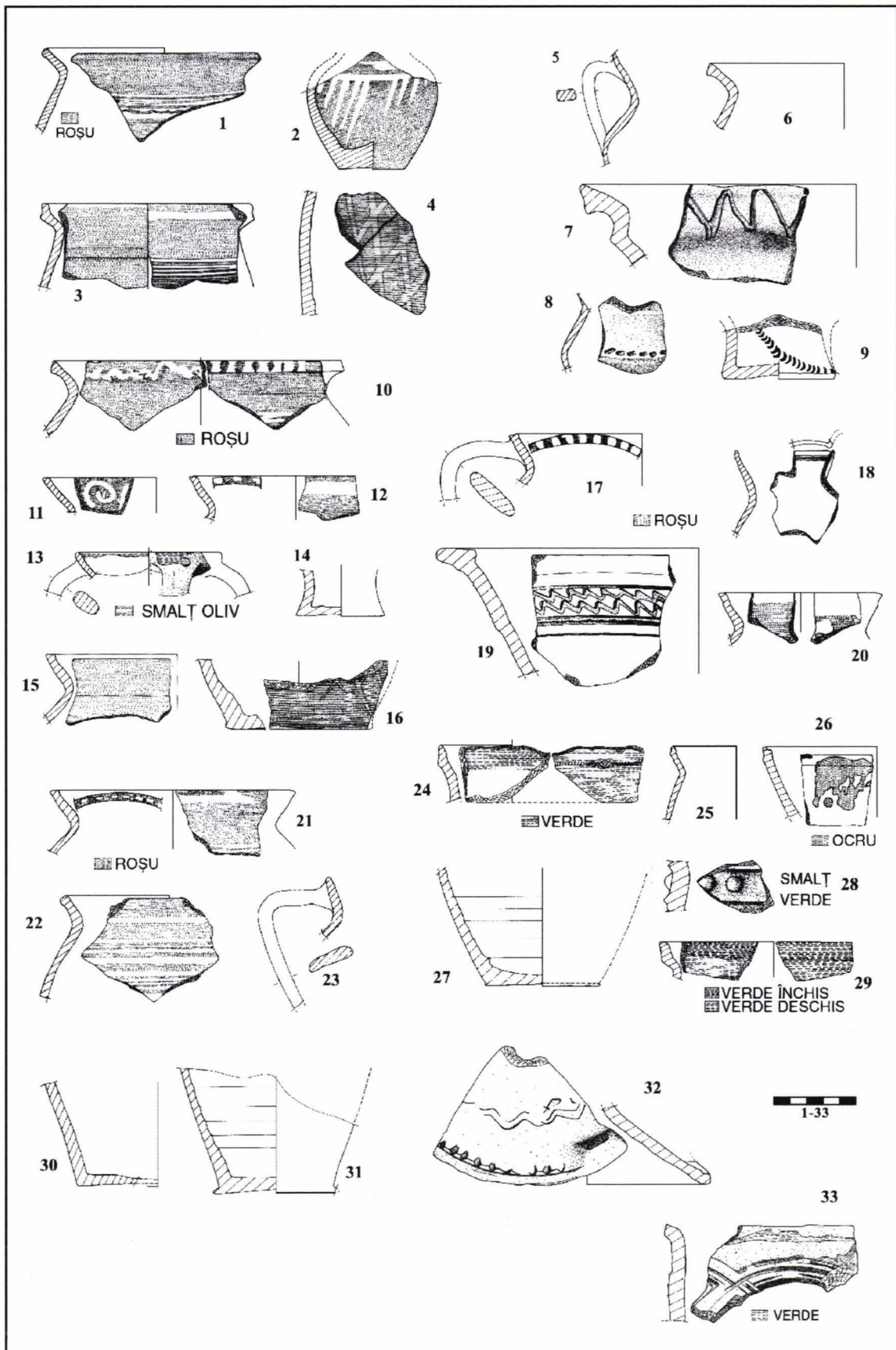

Pl. VII — Ceramică de la Hanul Constantin Vodă (2).

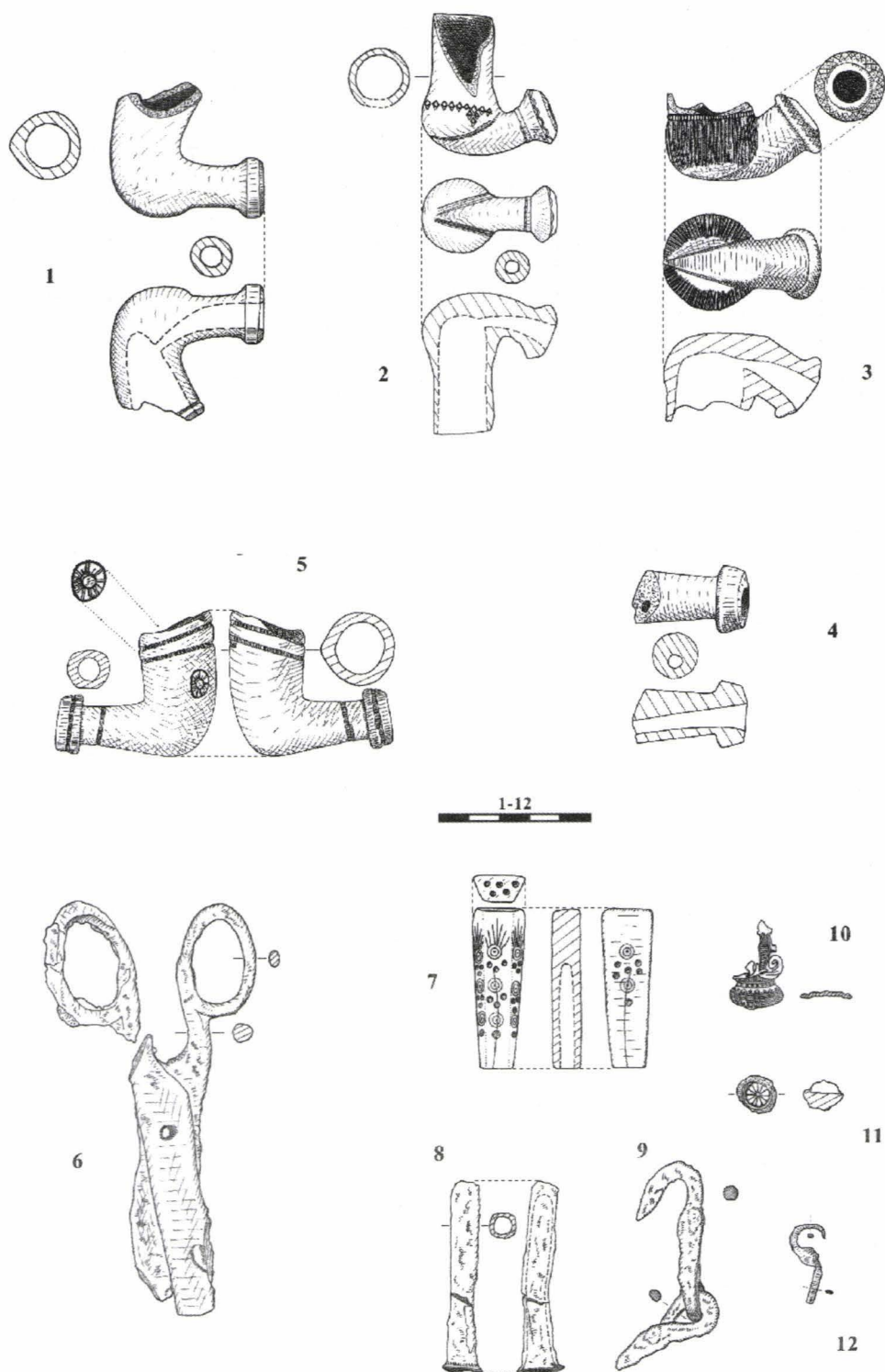

Pl. VIII — Ceramică de la Hanul Constantin Vodă

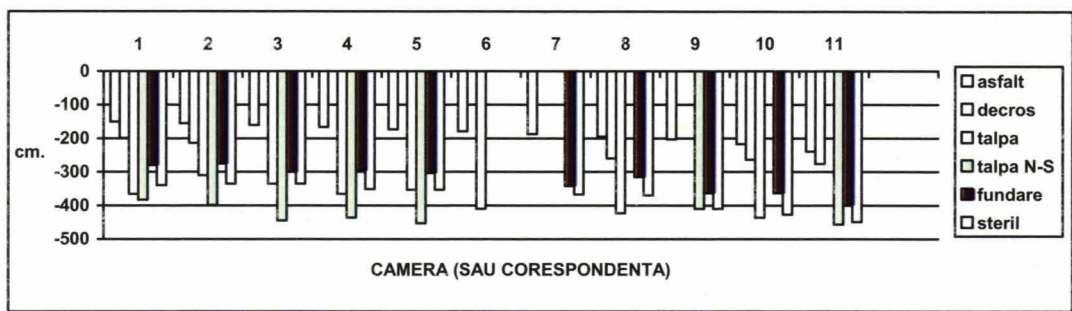
Pl. IX — Ceramică de la Hanul Constantin Vodă

Pl. X — Hanul Constantin Vodă — selecție de „piese mărunte” din inventarul arheologic

Tabel comparativ cu cote de șantier (cota zero între coloanele centrale ale MNIR) și graficul ilustrativ

ziduri V-E	talpă fundatie	cote decoș	cote asfalt*	cote zid N-S la corespondență	nivel de fundare (prima podea)	...la camera...	cota steril
10	-336	-199	-150	-383	-280	C.1	-340
11 -310	-214 -155	-399		-275 C.2	-335		
12	-335		-160	-445	-300	(?)C.3	-335
13	-366		-166	-436	-296	C.4	-351
14 -353	-173	-453		-303 C.5	-353		
15	-410		-179			C.6	
16			-187		-342	C.7	-367
17	-423	-260	-195		-315	C.8	-370
19			-203	-410	-363	C.9	-410
20	-436	-263	-217		-363	C.10	-427
21		-276	-239	-457	-399	C.11	-449

* Cotele la asfalt au fost luate, pentru această statistică, pentru malul de E (pe Calea Victoriei, lângă bordură), cote care există numai pe planul de lucru; pe planșa corespondență (Pl. IV) aceluiași desen figurează numai cotele de pe malul de V, pentru a nu aglomera imaginea; aceste cote, de V, sunt în general cu 5-6 cm mai sus, aflându-se spre mijlocul căii de rulare; „talpa N-S” din grafic arată cotele inferioare ale Z.8, orientat nord-sud; tot acolo, „asfalt” arată cota căii de rulare în dreptul fiecărui zid.

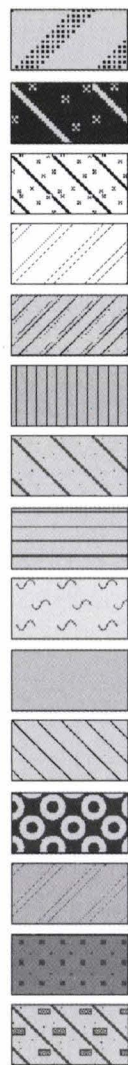
Tabel pentru reprezentarea sinoptică a nivelurilor de amenajare a podelelor
în camere Hanului (C = cameră).

Camere Adâncimi (cm)	C1	C2	C4	C5	C7	C8	C9	C10	C11
-25	deranjat	cărăm	deranjat	deranjat	deranjat	de- ranjat	deranjat	deranjat	deranjat
-30									
-35									
-40		cărăm							
-45					cărăm	cărăm			
-50		cărăm							
-55									
-60									
-65			lemn					deșeu menajere	gropi menajere
-70				cărăm					
-75									
-80						lemn			
-85			lemn						
-90		cărăm				cărăm			
-95				lemn	lemn				
-100	cărăm						cărăm	cărăm	cărăm
-105	lemn		lemn						
-110		lemn							
-115		cărăm		cărăm	cărăm				
-120		lemn	lemn			cărăm			
-125				cărăm	cărăm				?
-130	lemn		lemn	lemn				cărăm	
-135									
-140							lemn		?
-145								cărăm	
-150					lemn				
-155					lemn		cărăm		?

legenda:

lemn	podele construite din lemn, pe pat de argilă
cărăm	podele construite din cărămidă (și alte materiale dure de construcție)
cărăm	podele din care a rămas strict stratul inferior, de argilă; probabil inițial cărămidă
?	nivelări cu lut, cu scop greu precizabil
	niveluri care au suferit scufundări semnificative, ca urmare a unor tasări
lemn	puternice, cota lor fiind strict orientativă

Notă: nivelurile sunt cotate aici de la asfalt; pentru corelația lor pe altimetria generală vezi Planșa XI/1.

asfalt

pământ negru (depunere) în amestec
cu lut și pigment cărbune

pământ negru cu mult cărbune și chirpic ars
(distrugere? ocupațional?)

pământ negru, clisos, cu cărbune (lemn ars)

pământ negru, clisos, cu cărbune și cenușă

pământ negru-verzui (inundație?)

pământ negru-brun cu pigment de cărbune

pământ brun cu chirpic mărunț și urme de
arsură (consistență mare - amenajare)

pământ (lemn putrezit?) brun-roșcat

lut depus

lut depus, în amestec cu pământ și pigment
cărbune (amenajare)

lut galben-roșcat, neomogen, cu pământ
negru-vinețiu și pigment cărbune

lut compact, galben (formațiune naturală)

podea tare, verzui-roșiatică

pământ negru-brun cu pigment de cărbune
și cărămizi fragmentare

strat nisipos, albastrui

pământ ars in situ (la roșu)

mortar

cenușă

strat arsură

chirpic ars

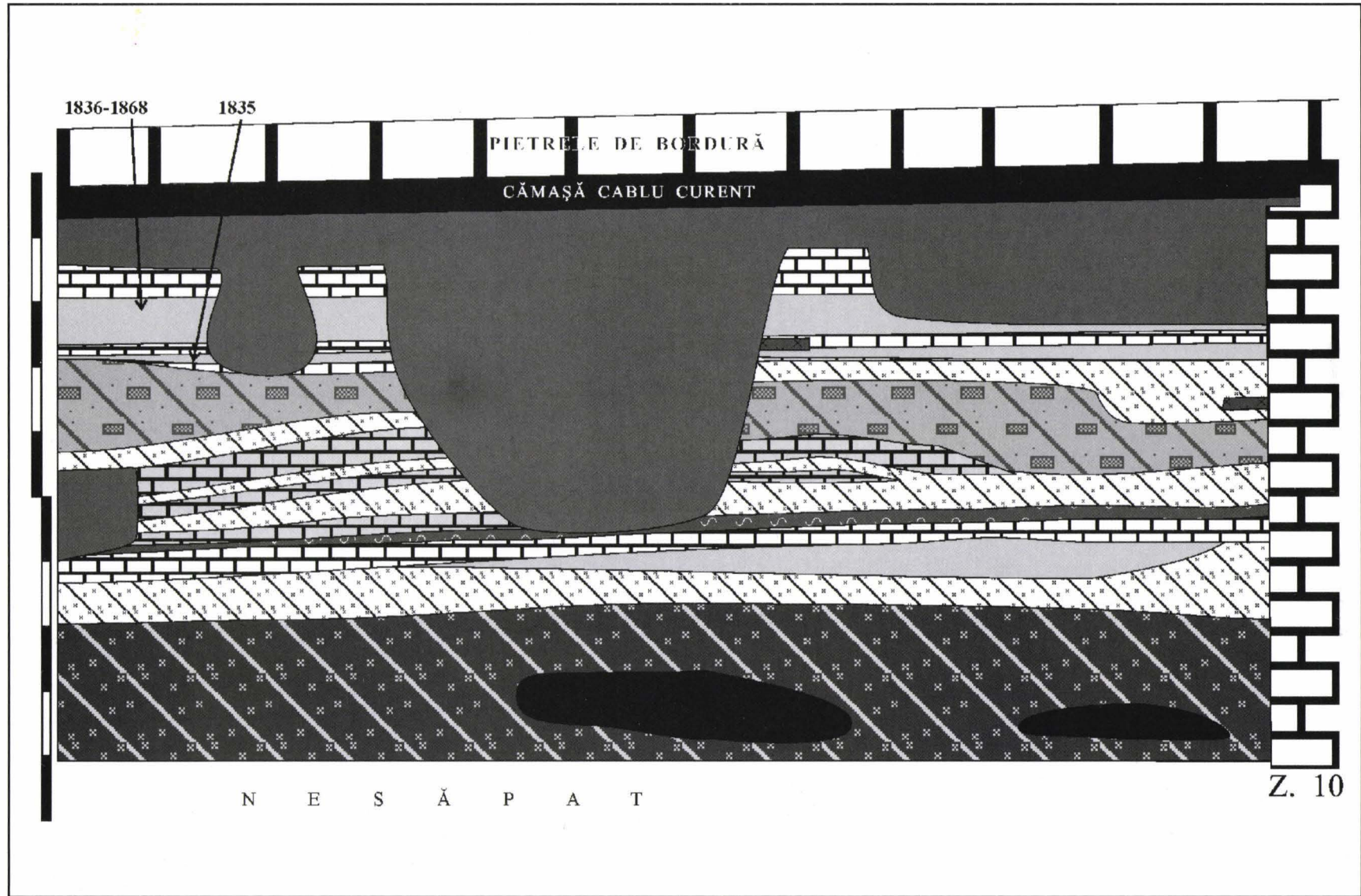
moloz (cărămidă spartă, mortar, etc.)

podea cărămidă

suportul de lut al unei podele de cărămidă
(aceasta prost sau deloc conservată)

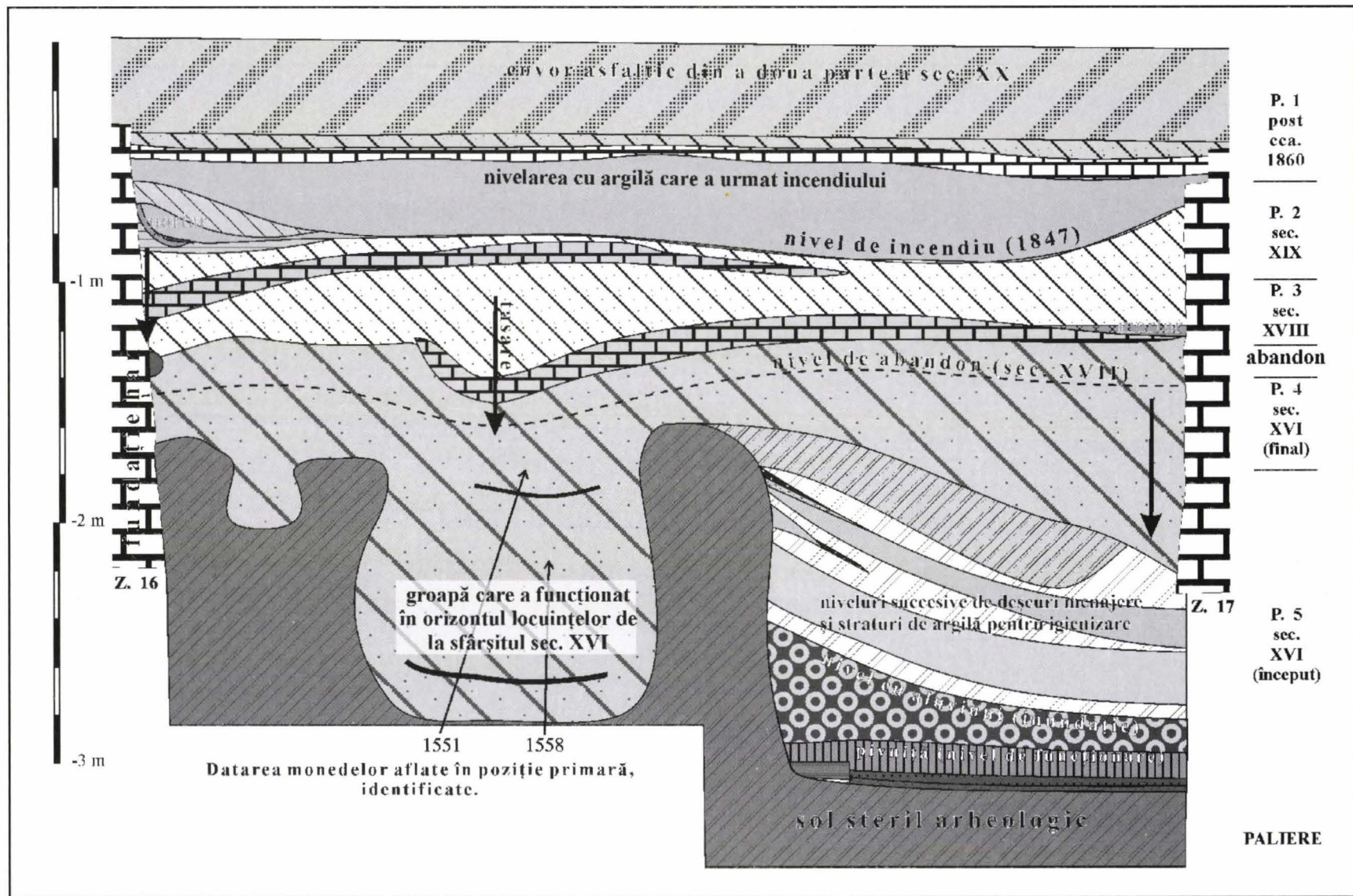
lemn putrezit (podea)

bârnă (negativ)

Pl. XIII — Hanul Constantin Vodă. Caseta, profil vestic, în dreptul Camerei 2. Este indicat poziția stratigrafică a elementelor certe de datare (vezi „Lista monedelor”). Pentru semnificația hașurilor – vezi pl. XII.

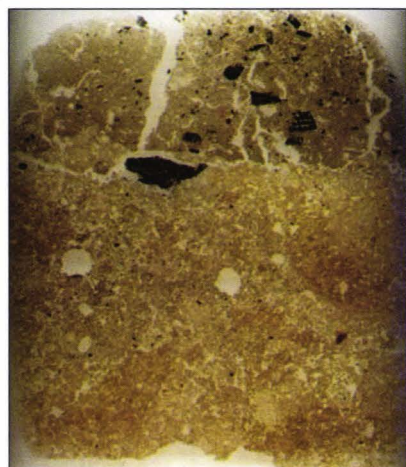

Pl. XIV — Camera 8. Profilul de est

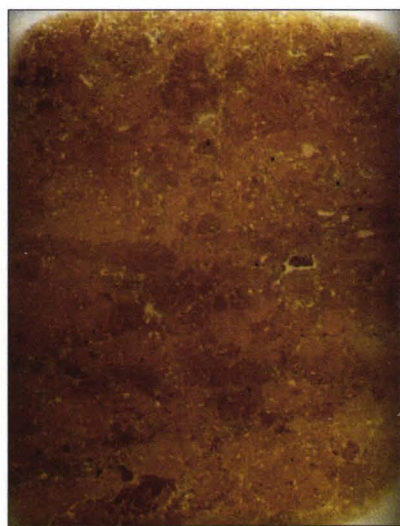
1. Imagine scanată a secțiunii S 1.

2. Imagine scanată a secțiunii S 7.

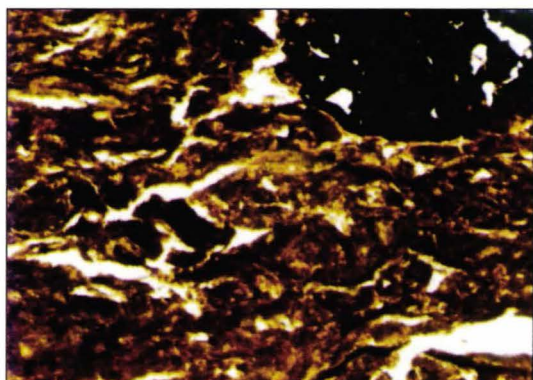

3. Imagine scanată a secțiunii S 11.

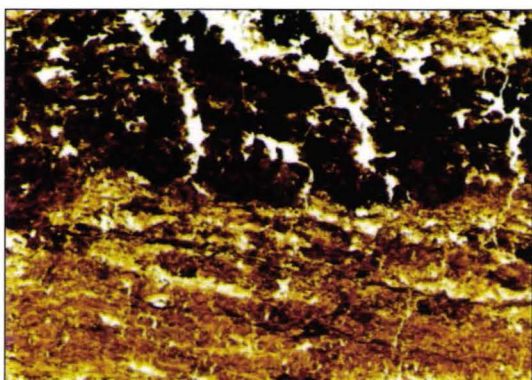

4. Imagine scanată a secțiunii S 18.

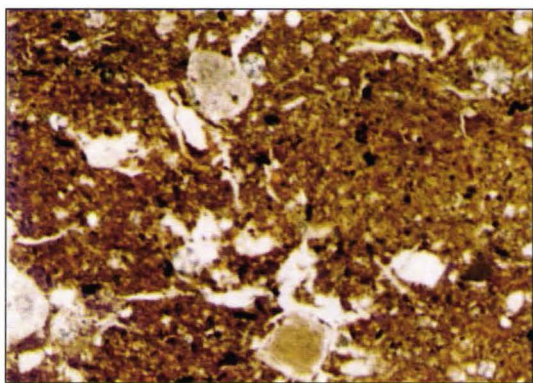

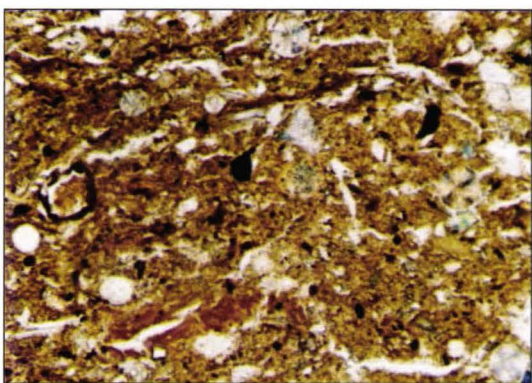
1. S 1 – US 117. Nivel ocupațional, compactat, cu fragmente de cărbune. PPL, l. i. 2 mm.

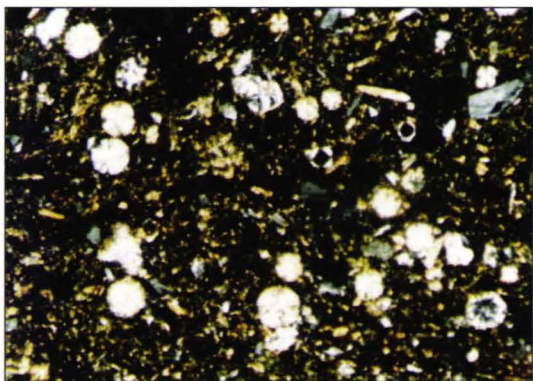
2. S 1 – US 116. Podea de lemn ce conservă structura vegetală. PPL, l. i. 2 mm.

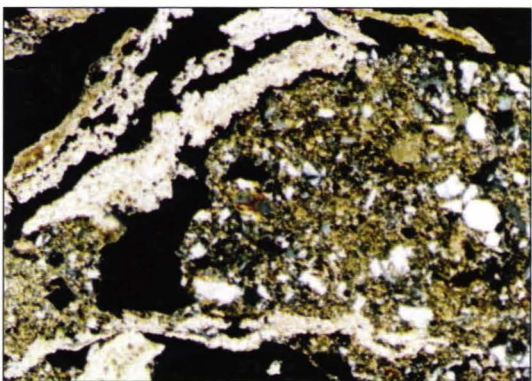
3. S 1 – US 115. Podea de lut. PPL, l. i. 2 mm.

4. S 1 – US 115. Acumulare organică, cu fragmente vegetale. PPL, l. i. 1 mm.

5. S 1 – US 115. Acumulare organică, cu abundente sferolite. XPL, l. i. 1 mm.

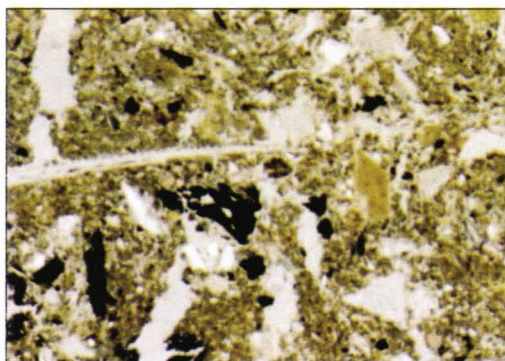

6. S 5 – US 113. Acumulare calcitică fin cristalizată. XPL, l. i. 2 mm.

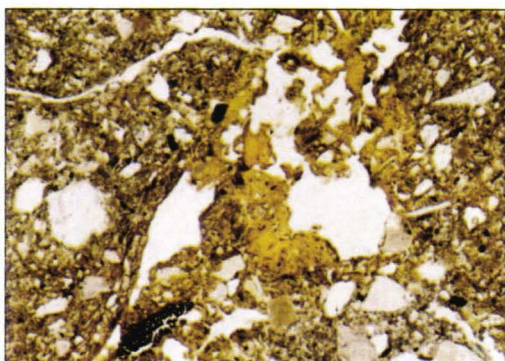
Pl. XVI — Fotografii la microscop ale diferitelor unități sedimentare studiate.

XPL – lumină polarizată încrucișată; PPL – lumină polarizată plan; l.i. – lățime imagine.

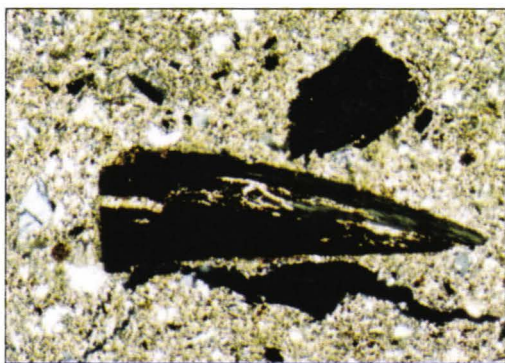

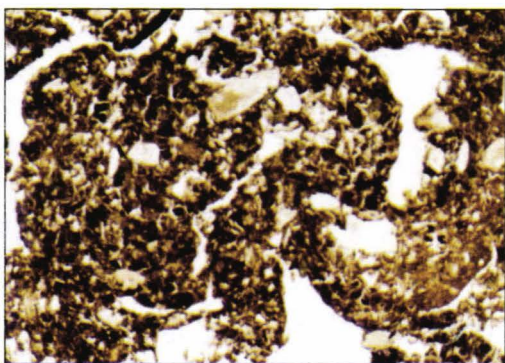
1. S 5 – US 108. Nivel de locuire organic, cu cărbune și oase de pești. PPL, l. i. 2 mm.

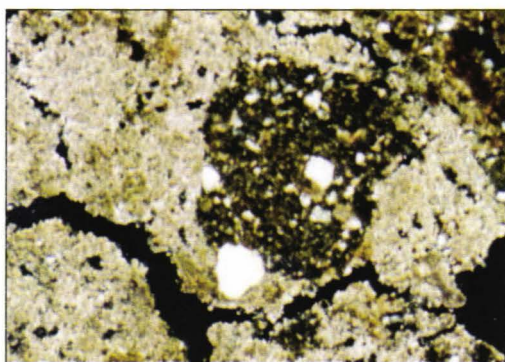
2. S 7 – US 418. Acumulare fosfatică, în goluri. PPL, l. i. 2 mm.

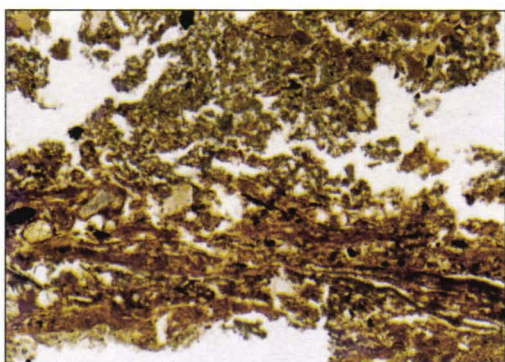
3. S 7 – US 417. Nivel de locuire cu abundență cenușă, fragment de os și cărbune. XPL, l. i. 2 mm.

4. S 9 – US 422. Structură de bioturbație de către faună. PPL, l. i. 2 mm.

5. S 9 – US 421. Acumulare de cenușă cu materiale preparate arse. XPL, l. i. 2 mm.

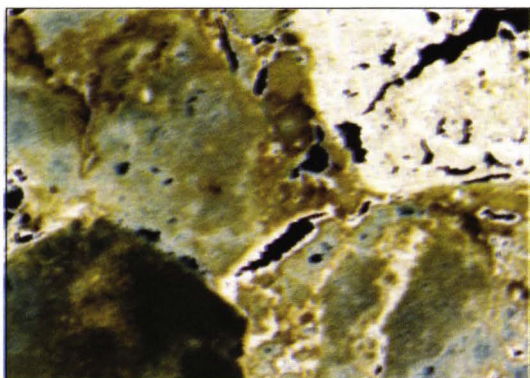

6. S 9 – US 414 Cuvertură vegetală descompusă *in situ*. PPL, l. i. 2 mm.

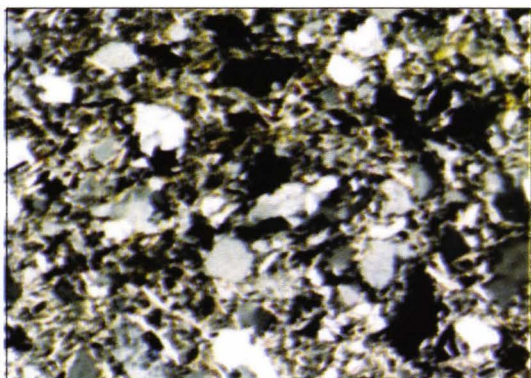
Pl. XVII — Fotografii la microscop ale diferitelor unități sedimentare studiate.

XPL – lumină polarizată încrucișată; PPL – lumină polarizată plan; l.i. – lățime imagine.

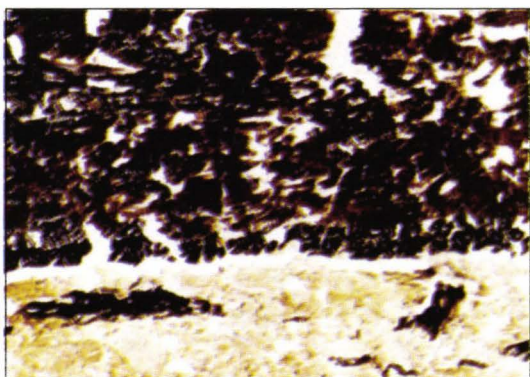

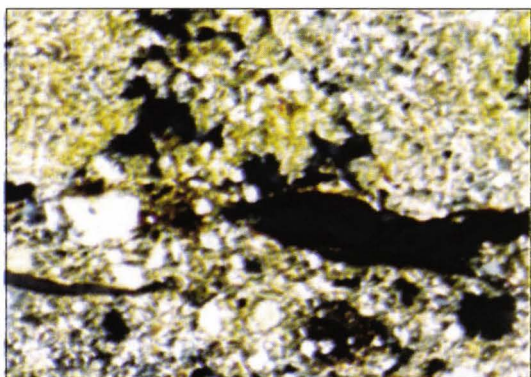
1. S 9 – US 413. Nivel de distrugere cu fragmente de tencuială. XPL, l. i. 2 mm.

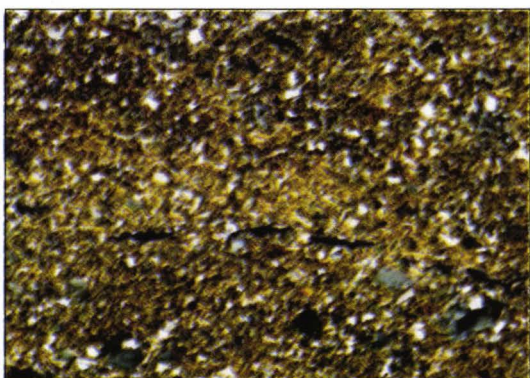
2. S 13 – partea inferioară. Acumulare naturală de nisip fin. XPL, l. i. 2 mm.

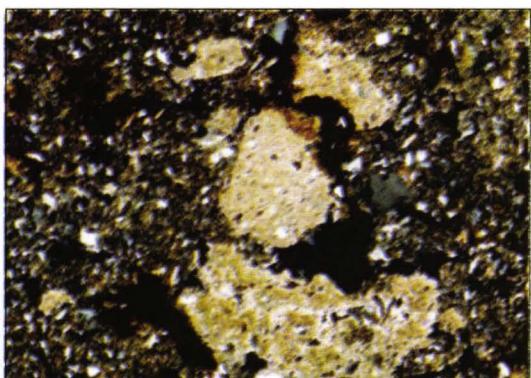
3. S 13. Podea de lemn incendiată *in situ*. PPL, l. i. 2 mm.

4. S 19. Limită netă între nivelurile descrise. XPL, l. i. 2 mm.

5. S 18. Limită între niveluri argiloase fine. XPL, l. i. 2 mm.

6. S 16 – partea superioară. Acumulare calcitică pe fisuri. XPL, l. i. 2 mm.

Pl. XVIII — Fotografii la microscop ale diferitelor unități sedimentare studiate.

XPL – lumină polarizată încrucișată; PPL – lumină polarizată plan; l.i. – lățime imagine.

1. Polen de *Pinus* sp. (40x80μm).

2. Polen de *Crepis biennis* (φ30-40μm).

3. Polen de *Plantago lanceolata* (φ28μm).

4. Polen de *Cyperus longus* (25x35μm).